

Falus Katalin – Knausz Imre

**EMBER ÉS TÁRSADALOM
MŰVELTSÉGI TERÜLET**

OKTATÓI MÓDSZERTANI KÉZIKÖNYV

Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.

2009

Kiadja az Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.
1134 Budapest, Váci út 37.
A kiadásért felel: Visnyei Csaba ügyvezető

Tartalom

Bevezetés	5
ELSŐ FÉLÉV – FÓKUSZBAN A TARTALOM	9
I. A társadalmi-történelmi műveltség szerepe (1–4. óra)	10
I/1. melléklet	12
I/2. melléklet	13
II. Készítsük el saját tantervünket! A projektmunka előkészítése (5–6. óra)	15
II/1. melléklet	16
III. A Nemzeti alaptanterv (7–12. óra)	18
III/1. melléklet	26
III/2. melléklet	26
III/3. melléklet	32
III/4. melléklet	35
III/5. melléklet	40
III/6. melléklet	41
III/7. melléklet	46
III/8. melléklet	47
IV. Az érettségi: társadalomismeret (13–18. óra)	55
Felhasználható források	56
V. A történelemérettségi és az iskola szakmai autonómiája (19–20. óra)	58
V/1. melléklet	60
V/2. melléklet	67
VI. A kerettantervek (21–22. óra)	69
A kerettantervek internetes elérhetőségei	71
VII. Az ember- és társadalomismeret és a kompetenciák (23–24. óra)	72
1. feladat	73
2. feladat	79
3. feladat	85
4. feladat	90
VIII. A történelem és a kompetenciák (25–26. óra)	94
VIII/1. melléklet	95
VIII/2. melléklet	103
VIII/3. melléklet	104
IX. Az értékelés (27–28. óra)	110
IX/1. melléklet	111
X. Javaslatok a félévet lezáró órához (29–30. óra)	114
MÁSODIK FÉLÉV – FÓKUSZBAN A MÓDSZEREK	115
X. A félév megszervezése (1–2. óra)	116
XI. A projektmódszer (3–4. óra)	118
XI/1. melléklet	118
XI/2. melléklet	119
Ajánlott irodalom	121
XII. Projekttervező órák (5–8. óra)	122
XII/1. melléklet	122

XIII. A projekttervek bemutatása (9–14. óra)	123
XIII/1. melléklet	123
XIV. Egy tevékenység-központú történelemóra (Kőszeg ostroma) (15–16. óra)	124
XIV/1. melléklet	125
XIV/2. melléklet	126
XV. Kooperatív és/vagy dramatikus óraterveket készítő órák (17–20. óra)	128
XV/1. melléklet	128
XVI. Egymás tanítása (21–30. óra)	130

Bevezetés

A tanítás mindig két egymást feltételező szálból fonódik össze. Úgy is mondhatnánk, kétféle pszichológiai funkciót teljesít, két arca vagy dimenziója van. Nevezzük az egyiket felmutatásnak, a másikat beavatásnak. A felmutatás révén az iskola végigvezet bennünket a műveltségi javak galériáján. Ez a tárlatvezetés maga is többféle funkciót lát el. Egyrészt bizonyos tudáselemeket, illetve nyelvhasználati módokat az értelmiségi kultúra komponenseiként definiál, elsajátíttatja velünk azt a vélekedést, hogy ezek valamiképpen értékesebbek, mint azok az elemek, amelyek nem kerültek be a tananyagba. Kanonizál tehát, és arra szocializál, hogy megadjuk a tiszteletet azoknak, akik járatosabbak ezekben a dolgokban, mint mi. Megtanuljuk megkülönböztetni a valódi értéket a talmitól.

Mérő László mondja kissé provokatív módon az iskolai matematikaoktatás funkcióiról a következőket. „Olyan jellegű tudás van, hogy megtanulom: vannak, akik ezt tudják, megtanulom tisztelni azokat, akik tudják, megtanulom, hogy az ilyeneket a tenyerünkön kell hordozni, mert ugyan általában tökhülyék meg zavarosak, de időnként szükség van a tudásukra. Nem azt tanulják meg, hogy én tudjam, hanem hogy ez valami olyan, amit az XY szokott tudni, mert ő olyan elborult matekos. És odamennek az XY-hoz, és megkérdezik tőle. Ami helyes is.”¹

Másrészt megtanulunk egy nyelvet, egy nyelvhasználati módot, utalások egy rendszerét. Ez segít bennünket, hogy egy ún. rendes társaságban megértsük, hogy miről folyik a beszélgetés, és ki tudjuk fejezni magunkat. Megtanuljuk pl., hogy ki volt II. Rákóczi Ferenc, hogy egy szabadságharcot vezetett, és hogy nagyjából milyen célokért. Ez képessé tesz bennünket arra, hogy több értelmiségi mondatot értsünk meg, olyanokat, amelyekben szerepel Rákóczi vagy az ónodi országgyűlés stb.

Harmadrészt a fiatalok egy részében ez a tárlatvezetés felkelti az igényt, hogy találkozzanak a művekkel, történetekkel, amelyekről szó van. Ez a három funkció valójában három szint. Ha sikeresen működik az oktatás (ami persze egyáltalán nem biztos), akkor a Rákócziról szóló tudás egyeseznek azt jelenti, hogy aki Rákóczit ismeri, az nagyon okos. Másoknak azt jelenti, hogy én is ismerem Rákóczit valamelyest, és ez a tudásom belépő az elitklubba. Megint másoknak pedig feladatot jelent: egyszer majd el kell gondolkodni alaposabban Rákóczi életén. Illetve ugyanazon személy szellemi fejlődésének három állomása is lehet ez.

A felmutatás az iskolai oktatás rendkívül fontos funkciója. A tananyag előzetes, mintegy küszöb előtti megértése megy végbe ilyenkor. Az ismeret még külsődleges, nem a sajátunk, de már „tudjuk hová tenni”, kijelölődik a megismerés célja. A mindennapi életben is jelen van, és nagyon fontos szerepet játszik ez a küszöb előtti megértés. A kisgyerek élvezettel hallgatja a mesét, és mindig újra kéri, hogy meséljünk, pedig bizonyosan nem érti még abban az értelemben, ahogy mi értjük. Nem tudna szövegértési kérdésekre válaszolni. Vagy elolvassuk egy verset, és tetszik, pedig „nem értjük”. Újraolvassuk, hogy közelebb kerüljünk hozzá. Mi indítana bennünket erre az erőfeszítésre, ha nem az, hogy valamelyest mégis megértettük?

Az iskolai beavatás a felmutatástól elválaszthatatlan. A tanár nemcsak felmutatja a tudást, hanem időnként feltárja annak mélységeit is: beavat a misztériumba, hogy a tudás magunkévá lényegíthető. *Basil Bernstein* írja egy kissé homályosan, de nagyon szuggesztív módon: „...a tárgy végső misztériumán azt a benne rejlő lehetőséget értem, hogy új valóságok megalkotására tesz képessé... Mivel ez a rejtély a gyűjteményes kódok esetében az oktatás igen késői szakaszában tárul fel – s akkor is csak azon kevés kiválasztott számára, akiknél felismerhetők a sikeres szocializáció jelei –, csak a kiválasztottak tapasztalják saját bőrükön, élik át igazán azt az eszmét, hogy a tudás áthatolható, hogy annak rendszerezései ideiglenesek, hogy a tudás dialektikája a zártság és a nyíltság.”²

A tudás csak akkor a miénk igazán, ha szuverén urai vagyunk: ha rólunk szól a Rákóczi-szabadságharc, sőt bizonyos értelemben a szereplőivé váltunk. Nincs olyan pedagógia, amely elvszerűen

1 Mire való a matematika tanítása? Bölcsesség vagy frusztráció? Mérő László matematikussal beszélget Kónya Anikó, a Tandem szerkesztője. (<http://www.pszichologia.hu/cikk/nyomtat.phtml?id=24>)

2 Bernstein, Basil: Az iskolai tudásanyag osztályozásáról és kereteiről (framing). In: Ferge Zsuzsa – Háber Judit (szerk.): Az iskola szociológiai problémái. Budapest, 1974, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 123–152. o.

megelégednék a felmutatással, és ne törekednék a beavatás révén történő megértésre. És nincs olyan pedagógia, amely a beavatás jelszavával tagadná a felmutatás jelentőségét.

És mégis van kétféle pedagógia. A felmutatás-pedagógia – nevezzük így – számára az oktatás elsődleges funkciója a kánonvédelem, ha tetszik, az értelmiségi identitás őrzése. Azoknak a gyerekeknek a pedagógiája ez, akik az elitkultúra szalonjába szeretnének bejutni. Ebből a perspektívából a kultúrához jutás esélye mobilitási kérdéssé egyszerűsödik: aki ráérez a tudomány, a hagyomány ízére, az előbbre juthat a mélyebb megértéshez, aki meg nem: hát, mindenki nem lehet az elit tagja. Ha az oktatási esélyegyenlőséget a mobilitási esélyek kiegyenlítéseként értelmezzük, akkor a felmutatás-pedagógia első pillantásra hatékonynak mutatkozik: a kiemelkedés esélyei akkor egyenlők, ha mindenki egyformán juthat hozzá az elsajátítandó kánon teljességéhez. Ennek érdekében a felmutatás-pedagógia hajlamos engedményeket tenni a megértés oltárán. „Kassákot úgysem értik, arra elég egy óra” – ez a mondat nem butaság, csak következetes alkalmazása a felmutatás-szemléletnek. Néhány dologról elég „említésszinten” beszélni.

A felmutatás-pedagógia szembeállít: a gyerek kultúrájával az elitkultúrát, a 21. századdal a 19. századot. Kinyitja a hagyomány ajtaját, és azt mondja: átjöhetsz a mi szalonunkba, de vegyél fel valami rendes ruhát.

A beavatás-pedagógia ezzel szemben az életre hivatkozik. Makacsul hisz abban, hogy Rákóczi harca a mi harcunk, és hogy ezeknek a küzdelmeknek a személyes átélése teljesebb és szabadabb emberré tesz. Nem azért próbálja létrehozni a találkozást a tanuló és a műveltség között, hogy megnyissa előtte a társadalmi felemelkedés útját, hanem mert azt vallja, hogy minden társadalmi osztálynak joga és szüksége van a műveltségre. A beavatás-pedagógia nem mobilitás-szemléletű. Nem az a kérdés, hogy ki léphet előbbre, hanem hogy minél több gyerek kerüljön közel a hagyományhoz, hogy saját világát jobban értse.

A történelem és a társadalomismeret (valamint az emberismeret és etika) kompetencia alapú tanítása kísérlet a beavatás-pedagógia elveinek alkalmazására az Ember és társadalom műveltségi területen. Nem tudjuk, ezt hogyan kell tenni. Pontosítsuk egy kicsit a talán mellbevágó megállapítást! Nem tudjuk, hogyan kell a történelmet kompetencia alapúan tanítani. Paradox módon a társadalom- és emberismeret szinte hazai hagyomány nélküli tanítása sokkal kidolgozottabb módszertannal rendelkezik, részben a külföldi tapasztalatok recepciója nyomán, részben a magyarországi programfejlesztő munka eredményeképpen. A kompetencia alapú történelemtanítás területén azonban nem folyt rendszeres programfejlesztés, ezért a tantárgy-pedagógiai oktatás sem vállalkozhat arra, hogy egy már mások által kidolgozott pedagógiai rendszer művelésére készíti fel a hallgatókat.

Ez kétségkívül baj. A hagyományos – felmutatás-elvű – történelemtanítás ma már legfeljebb néhány elitgimnáziumban működik eredményesen. Az iskolák túlnyomó többségében a történelem elmesélése és visszakérdezése csak a történelmi műveletlenséget hozza létre, mert a tanulókról leperreg az idegennek és ezért érdektelennek érzett tananyag. Persze azok a tanulók, akik otthonról hozzák a történelem iránti érdeklődést, a hétköznapjaiktól eltérő történetek iránti fogékonyságot, a narratív kifejezésmóddal való bánni tudást, ma is élményekhez juthatnak a hagyományos történelemórákon, és az ő esetükben nem eleve biztos az eredménytelenség. A hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók számára azonban ezek az órák jellemzően a kényszerről és az unalomról szólnak. Az ő esélyük arra, hogy befogadókká váljanak, minimális. Még inkább így van ez a heterogén tanulócsoportokban, ahol a kedvezőbb háttérrel rendelkező jobb tanulók csak kiemelik kevésbé szerencsés társaik könnyen behozhatatlanná váló kudarcait.

Mit lehet tenni egy ilyen helyzetben? Mindenekelőtt általánosságban azért össze tudjuk foglalni a kompetencia alapú és beavatás-elvű történelemtanítás legfontosabb jellemzőit. Ezek egyben a jelen tantárgy-pedagógiai program legfontosabb célkitűzései is.

Új tartalmak. Döntő kérdés az államtörténeti egyoldalúság megtörése. Ez a gyerekektől távol áll, és objektíve is csökken a jelentősége. Egyfelől a sokat emlegetett életmódtörténet beemeléséről van szó. (Nagyon tág értelemben: a 17. századi tengerjáró vitorlások mikrotársadalmától a 20. század első felének tisztálkodási szokásaiig.) Másrészt azonban másról is. A sok kínálkozó lehetőség közül

emeljük ki a történeti ökológiát. A bálnavadászat története van olyan fontos (talán fontosabb is), mint a német egységhez vezető út. De persze nem az ilyen prioritások érvényesítése a cél, hanem a tanárok szemléletének tágítása: a történelem sokkal több minden, mint a megszokott kánon.

Mélységelvű tananyag. A mélységelvű megközelítés ma már kezd elfogadott terminussá válni. Röviden: ahelyett, hogy mindenről mondanánk valamit, inkább kevesebb dologról mondjunk egy kicsit többet. Más oldalról közelítve: a tudomány rendszerének makettje helyett próbáljunk megértetni valamit a tudomány módszeréből. Valójában a tananyag megértéséről van szó. Ha szokás szerint megtanítjuk, hogy vármegyék, ispánok, várnépek, várjobbágyok stb., félő, hogy üres és alkalmazhatatlan lesz a tudás. Ha egy kicsit megismerkedünk az Árpád-kori várak világával, elbogarászunk egy-egy forrással, amelyek az ispánok szerepét megvilágítják, elképzelünk egy-egy döntési helyzetet stb., akkor van esély a történelmi megértésre.

Integráció. A történelem csak nyerhet azon, ha a jelenismeret, a média, a művészetek, az irodalom és különösen az emberismeret-etika bizonyos alapeszméi és elemei beépülnek tananyagába. Ettől növekszik a történelem relevanciája, életszerűsége, így joggal számíthatunk arra, hogy az integrált tananyaggal közelebb kerülhetünk a tanulók életvilágához.

Dráma. Idesorolunk minden olyan módszert, amely a szerepbe lépés elvével operál a szituációs játékoktól az átélési vagy helyszínpítő gyakorlatokon át ismert történelmi események „kosztümös” megjelenítéséig. A dramatikus gyakorlatok improvizációk, amelyek központi kérdése egyfelől a „Te mit tettél volna?”, másfelől a „Hogyan történhetett?” Elősegíti, hogy a történelemórán megszerzett tudás átél, személyes tudás legyen.

Csoportmunka. Idesorolunk minden olyan módszert, amelynek alkalmazásakor a tanulók 3-6 fős kiscsoportokban oldanak meg elsősorban problémaorientált, kreatív feladatokat. A tanár számára a legnehezebb munka maguknak a feladatoknak a kitalálása. A csoportmunka azáltal segíti elő a megértést, hogy a tanulók egymás között, a saját szavaikkal, tanári kontrolltól mentesen beszélgetnek a tananyagról.

Forráselemzés. Bár szavakban mindenki jónak tartja, ha a történelemtanítás eredeti forrásokon alapul, a napi gyakorlatban valójában alárendelt szerepet játszanak a források, és a legtöbb tanár nem is járatos a forráselemzés módszertanában.

Vizualitás. Rehabilitálni kellene a történelemtanítás vizuális dimenzióját, és pedig egyrészt azért, mert közel áll a gyerekekhez, másrészt azért, mert a történettudomány is széles körben él vizuális megközelítésmódokkal, harmadrészt azért, mert az élet is egyre inkább vizualizálódik. Képelemzésre, képekkel való munkára, és természetesen a mozgókép felhasználására gondolunk. Idesoroljuk a történelmi helyszíneken végzett munkát is (múzeum, történelmi séta). Továbbá tág értelemben idetartozik mindaz, amiről a következő pontban írunk.

Kézművesség és rajz. A kézművesség két különböző értelemben segítheti elő a történelmi megértést. Egyfelől egészen közvetlenül a tananyag része kell, hogy legyen maga a technika: ha az agyagtáblákról vagy vályogról, ősi szövési technikákról, a papirusz készítéséről, régi ételekről stb. tanulunk, foglalkozunk azzal is, hogy kell mindezt a gyakorlatban megvalósítani. Másfelől egy-egy jelenség megértését megkönnyíti, ha elkészítjük kicsinyített vagy éppen életnagyságú makettjét. A rajz elsősorban a képzelőerő megmozgatására alkalmas (hogy nézhetett ki valójában valami, amiről csak szövegünk van?), de pl. a térképen való tájékozódást tetemesen megkönnyítheti a gyakori térképrajzolás.

Projekt. Az egy-egy tanórán túlnyúló és végül valamiféle produktumot létrehozó közös munkákat soroljuk ide. A történelmi ismeretszerzés itt funkcionálissá válik: maga a megismerési folyamat tárja föl, hogy mi az ismeret haszna. Megvalósításához legalább annyira szervezési, mint pedagógiai kompetenciákra van szükség.

Felfedezés és kutatás. Egyfelől történeti problémák önálló megoldásáról, oknyomozásról, magyarázó elméletek kereséséről van szó (felfedezés), másfelől önálló megismerő tevékenységről, a könyvek, a könyvtár, az internet, a kortárs emlékezet, a múzeum stb. alkotó felhasználásáról (kutatás).

Ezek az elvek a történelem tanításáról szólnak, de szemléletük könnyen alkalmazható a társadalom- és emberismeret tanítására is. Programcsomagunk a múlt- és jelenismeretet egységként kezeli. Nem foglal állást a két diszciplína integrált tanítása mellett, de azt kétségkívül kedvezőnek tartaná, ha az egyetemokről olyan oktatók kerülnének ki, akik egyaránt alkalmasak és hajlandóak is mind a történelem, mind a társadalom- és emberismeret tanítására.

A programfejlesztés fent említett hiányosságaiból következik, hogy nem törekedhettünk egy zárt tudásanyag, valamiféle kanonizált módszertan megjelenítésére és közvetítésére. Sokkal inkább az a cél vezérelt bennünket, hogy a hallgatók megtanuljanak a tanításról cél-eszköz relációban gondolkodni. Azaz, fogalmazzák meg, hogy mit akarnak (milyen kompetenciákat akarnak fejleszteni, milyen összefüggéseket akarnak megértetni, milyen attitűdöket akarnak kialakítani), és ehhez milyen eszközökre (tananyagra, taneszközökre, módszerekre) van szükség. Ennek megfelelően a tantárgy hagyományos – nevében (szakmódszertan) is kifejeződő – módszertani orientációjával szemben a mi programunk egyenrangú területként kezeli a tartalmi (első félév) és módszertani (második félév) kérdéseket. A hallgatók maguk is projektszerűen közelítik meg a tantárgy-pedagógia fő témaköreit: terveznek (a tantervtől az óravázlatig), megvalósítanak, és értékelik a megvalósítást.

Végül néhány szót a programcsomag megvalósításáról. A tantárgyat két félévesre terveztük olyan hallgatók számára, akiket mind a történelem, mind a társadalom- és emberismeret tanítására fel akarunk készíteni. Ugyanakkor a két műveltségi részterület elég jól elválik egymástól, így viszonylag könnyen kialakítható a programcsomag bázisán egy-egy 30 órás történelemtanítási vagy társadalomismeret-tanítási program. Elképzelhető továbbá az is, hogy csak az első vagy csak a második félév programját valósítjuk meg.

ELSŐ FÉLÉV – FÓKUSZBAN A TARTALOM

I. A társadalmi-történelmi műveltség szerepe (1–4. óra)

Cél: a modul célja elsősorban a meggyőzés. Tudatosítani kell a hallgatókban, hogy a társadalmi és történelmi műveltség nemcsak az érettségi miatt fontos, hanem alapvető szerepet játszik mindennapi életünkben is. A történelemtanárnak tisztában kell lennie azzal, hogy valóban szükséges tudást közvetít, egyáltalán nem mindegy tehát, hogy munkáját mennyire hatékonyan végzi.

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
	Bevezetés		
1. kb. 40 perc	<p>Ismerkedés</p> <p>Mivel ez az első találkozás a csoporttal, mindenképpen ajánlott valamilyen ismerkedő játékkal kezdeni. Ez legyen olyan, amit a tanár szívesen végez, és persze azt is figyelembe kell venni, hogy más oktatók ugyanebben az időszakban milyen ismerkedési játékokat alkalmaznak.</p> <p>Egy lehetséges megoldás a tárgyhoz kötődő asszociáció. A hallgatók a tanárral együtt körben ülnek, a tanár a kör közepén elhelyezi az asszociáció alapjául szolgáló tárgyak rendezetlen halmozását. A tárgyak tartozhatnak egy kategóriába: pl. különböző érdekes kavicsok vagy különböző fajta kulcsok, képeslapok stb. De próbálkozhatunk azzal is, hogy egészen különböző tárgyakat gyűjtünk össze az állatfiguráktól a golyóstollakig. Mindenképpen törekedjünk arra, hogy a gyűjtemény sok egymástól különböző darabból álljon, és a lehetőségekhez képest izléses legyen.</p> <p>A feladat az, hogy mindenki válasszon ki egy tárgyat, és utána sorban mondják el, hogy miért éppen azt választották. Ez lehetőséget ad arra, hogy valljanak a személyiségükről, érdeklődésükről, de akár pillanatnyi hangulatukról, az őket most foglalkoztató problémákról is. A cél az, hogy az egyes felszólalók maradandó benyomást gyakoroljanak egymásra, és így az idegenség okozta feszültség enyhüljön.</p> <p>Egy másik lehetőség – amely kombinálható is az előzővel – a nevek memorizálását segítő gyakorlatok alkalmazása. Míg az előző hasznos lehet akkor is, ha a csoportban néhányan vagy akár sokan felületesen már ismerik egymást, ez utóbbi inkább akkor hasznos, ha a csoport csupa idegenből áll, akik egymás nevét sem tudják. Kedves gyakorlat pl. a nevekkel való alliteráció. Mindenki válasszon egy foglalkozást és egy nemzetiséget magának: Petra, a portugál pék. Vagy válasszon egy jó tulajdonságot: Petra, a pajkos. A választás lehet fogalom, személy- vagy földrajzi név is: Petra, a partizán, Petra Petrából. A sorban következő hallgató már nemcsak a saját nevét mondja, hanem fejből elismétli az előtte szólókéét is.</p>	a csoport körben ül	asszociációs tárgyak gyűjteménye
2. kb. 20 perc	A félév programjának és a követelményeknek az ismertetése	frontális közlés, megbeszélés	a kurzus általános leírása

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
	Disputa a történelmi műveltségről		
3. kb. 10 perc	Röviden bevezetjük a témát. Néhány mondatban utalhatunk arra, hogy korunkban egyáltalán nem magától értetődő az, hogy szükség van a társadalomról és a történelemről szóló tudásra. Elmondjuk, hogy a disputa módszerével fogjuk ezt a kérdést feloldozni Ezután ismertetjük a disputa szabályait, válaszolunk az esetleg felmerülő kérdésekre.	frontális megbeszélés	I/2. melléklet – A disputa leírása
4. kb. 20 perc	A disputához négyfős csoportokat alakítunk. Tekintettel arra, hogy a csoport tagjai feltehetőleg még nem ismerik egymást, a biztonságérzet növelése céljából alakíthatunk szimpátiacsoportokat. Érdemesebb azonban már az első pillanattól kihasználni a lehetőséget arra, hogy új csoportalakítási módszerekkel ismerkedjünk. Jól alkalmazható itt pl. a hajlított véleményvonal módszere. Lehetséges szempontok a hajlított véleményvonalhoz: <ul style="list-style-type: none"> • Mennyire hiszek abban, hogy tanulni lehet a történelemből? • Mennyire szeretek vitatkozni? A tanár sorsolással párosítja a négyfős csoportokat, a párok állapodnak meg abban, melyikük lesz az állító, melyikük a tagadó csoport. Az egyszerűség kedvéért a tanár is kijelölheti az állítókat és tagadókat. A tanár kioszt három tételmondatot a csoportok közt. (Amennyiben hatnál több négyfős csoport alakítható a hallgatókból, ugyanezek a kérdések ismétlődjenek.) Javasolt tételmondatok: <ul style="list-style-type: none"> • A 21. századi embernek már nincs szüksége történelmi műveltségre. • A történelem az élet tanítómestere. • A jelenismeret hasznosabb, mint a múltismeret. • A működő demokrácia feltétele, hogy a polgárok társadalomtudományi tudással rendelkezzenek. Minden csoport megkapja az olvasmányjegyzéket, amely alapján felkészülnek a következő alkalomra. Tisztázni kell, hogy bármilyen más forrást is felhasználhatnak a munkához.	csoportszervezés	I/1. melléklet – Olvasmányjegyzék a vitához
5. kb. 55 perc	A következő órán A vita megkezdése előtt a tanár kiosztja mindenkinek az értékelési szempontokat. Ezután kisorsolják a három-három csoportot, amelyik vitázni fog. A többiek nézők és zsűri lesznek. A vitát a tanár vezeti. A három vita közt nem kerül sor megbeszélésre, a nézők és a tanár egyénileg pontozzák az egyes csoportok teljesítményét.	vita disputa módszerrel	I/2. melléklet

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
6. kb. 20 perc	<p>A viták befejezése után értékelik a vitázó csoportokat: először a hallgatók, utána a tanár.</p> <p>Beszélgetés a hallottakról, a történelmi műveltségről. Fontos időt szánni arra, hogy szabadon, a játék kötöttségeitől függetlenül is, immár mindenki a saját véleményét képviselve, meg tudjuk beszélni a felmerült lényegesebb kérdéseket. Fontos, hogy a tévedések, a csúsztató érvelések, az esetleges félreértések a helyükre kerüljenek.</p> <p>Ugyanakkor nem törekedhetünk arra, hogy lezárjuk a vitát. Látni kell, hogy ezek a kérdések nyitottak, az érvek és ellenérvek egyaránt igazságot hordozhatnak, és megfontolást érdemelnek.</p>	frontális megbeszélés	
7. kb. 15 perc	<p>Reflexió a disputa módszerre</p> <p>Közösen beszéljük meg a következő kérdéseket:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Milyen kompetenciákat fejleszt a disputa? • Hogy érezték magukat a felkészülés során és a vita alatt? Hogy tetszik a módszer? • Milyen veszélyei vannak? 	a csoport körben ül	

I/1. melléklet

Ajánlott irodalom a társadalmi-történelmi műveltségről szóló disputához

- Berend T. Iván: *A történettudomány társadalmi hasznossága*. In: Uő: *Napjaink – a történelemben*. Magvető Kiadó, Budapest, 1980.
- Gyáni Gábor: *Történetírás: a nemzeti emlékezet tudománya?* In: Uő: *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2000.
- Jakab György: *Kalandozás a történelemtanítás kánonja körül*. Élet és Irodalom, 2004. 22. sz.
- Knausz Imre: *Tudjuk, de nem tesszük. Töprengés a történelemtanításról*. In: Uő: *Történelem és oktatás*. FPI, Budapest, 1998, 173–185. o.
- Knausz Imre (szerk.): *Az évszámokon innen és túl... Megújuló történelemtanítás*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2001.
- Knausz Imre: *A történelmi műveltségről*. In: Donáth Péter, Farkas Mária (szerk.): *Filozófia – művelődés – történet 2004*. Budapest, 2004, Trezor Kiadó, 213–230. o.
- Mátrai Zsuzsa: *Döntéspontok a társadalomtudományi tantervek tervezésében*. In: Szabenyi Péter – Balla Árpád (szerk.): *Hogyan készítsünk helyi tantervet?* Miskolc, 1993, Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Pedagógiai és Közművelődési Intézet, 71–80. o.
- Nora, Pierre: *Emlékezet és történelem között. A helyek problematikája*. Aetas, 1993. 3. sz.

I/2. melléklet

A disputa

A disputa, eredeti angol nevén debate, angolszász országokban elterjedt, népszerű strukturált vitaforma. Szabályai kötöttek, melyek alapján országos vitaversenyeket rendeznek. Bár az eredetiben igen hangsúlyos a versengés, ha osztálytermi keretben akarjuk használni, lehet, hogy nem ez a leg-
hangsúlyosabb eleme. Az alábbiakban egyszerűsített változatát közöljük. (Ajánljuk, hogy a szabályo-
kat mindig az adott tanulócsoporthoz igazítsuk!)

- Alakítsunk (páros számú) négyfős csoportokat!
- Két-két csoport kap egy állítást (pl. Cipész, maradj a kaptafánál! Nem mind arany, ami fénylik. A demokrácia a leghatékonyabb kormányzati forma.)
- A két csoport közt kisorsoljuk, hogy melyiknek kell az állítás mellett érvelni (ők lesznek az *állítók*), és melyiknek kell az állítást tagadni (ők lesznek a *tagadók*).
- A csoportok a felkészüléshez elegendő időt kapnak, lehet ez félóra, de a témát megadhatjuk egyik óráról a másikra is, és ösztönözhetjük a tanulókat otthoni, délutáni felkészülésre is. Ha az órán rendezünk vitát, nekünk kell anyagot adnunk a felkészüléshez, hisz az idő rövid lenne kutatómunka végzésére és a vita lefolytatására. A témától függően, és főként az első időben célszerű a kutatómunkát azzal segíteni, hogy konkrét webhelyeket, könyv- és újságcímeket adunk meg a felkészüléshez.
- A csoport tagjai maguk közt megegyeznek abban, hogy melyikük hányadik megszólaló lesz. Mindegyikükre más feladat vár a felkészülés, és főként a vita során. Mind a négy megszólalónak 2-2 perc áll rendelkezésére, hogy elmondja érveit, és a korábban elhangzottakra is reagáljon.
- 1. játékos: mindkét csapat első játékosának fő feladata annak vázlatos ismertetése, mivel fognak érvelni a vita során.

Az állító csapat első játékos a ezen felül értelmezi a tételmondatot, mely értelmezés szerint kell ezek után mindkét csapatnak érvelnie. A tagadónak ez nagy kihívás, mert lehet, hogy ők egy más értelmezésre készültek. De tudniuk kell menet közben is változtatni eredeti érvelésükön. Ha ezt nem teszik meg, veszítenek, hiszen nem vitatkoznak, hanem csak elbeszélnek egymás mellett.

Mind az állítók, mind a tagadók első játékos a csak egyetlen új érvet mondhat el, a tagadónak reflektálnia kell az első állításra is.

- 2. és 3. játékos: feladatuk reagálni az előző játékosok érveire, és ismertetni 2–3 új érvet.
- 4. játékos: a negyedik, utolsó játékosok már nem hozhatnak új érveket. Reagálnak valamennyi előtük szóló érveire, és összefoglalják az elhangzottakat. Kiemelik saját csapatuk érveit.
- A vita vezetését magunkra vállalhatjuk, de megkérhetünk rá egy tanuló is, aki már ismeri a vita szabályait.
- A játék lezárása után a bírói feladatot ellátó zsűri pontozással értékeli a vitát. Ennek szempontjait előre ismertetni kell, hogy a készüléskor orientálja a vitázókat. Pontozási szempontok lehetnek: az érvek helytállóak-e, elegendő mennyiségű érvet gyűjtöttek-e, gondolataikat helyesen fogalmazták-e meg, van-e szemkontaktus a vitázók közt, a vita hangneme megfelelő-e (ne legyen a hangnem lekezelő, lehangoló, ne gúnyolja ki ellenfelét).

Célszerű, ha győztest a fenti szempontok szerint választunk, de tartalmilag nem akarjuk eldöntetni, hogy kinek van igaza.

Megfigyelési szempontok a vita értékeléséhez

1. Az egyes megszólalók megfelelően képviselik-e szerepüket?
2. Érvelésükön látszik-e, hogy meghallgatták a többiekét: reagálnak-e mások érveire?
3. Nyugodtan, másokat végighallgatva érvelnek-e, vagy igyekeznek-e mindenáron maguknál tartani a szót? Esetleg belevágnak mások szavába?
4. Érveik meggyőzőek, vagy inkább a győzelem, mások lehangolása a céljuk?
5. Milyen a nyelvi kifejezőképességük, pontosak-e megfogalmazásaik?
6. A vita közben tartanak-e szemkontaktust azokkal, akikhez beszélnek?
7. Érthetően, hangosan, magabiztosan beszélnek-e?

Egy lehetséges pontozási tábla

Szempont	Állítók	Tagadók
1. Tárgyi tudás, felkészültség (0–5 pont)		
2. Reagálás az elhangzott érvekre (0–5 pont)		
3. Az érvelés színvonala (0–5 pont)		
4. Fellépés, magabiztosság (0–5 pont)		

A pontozási szempontokat közösen is megbeszélhetjük, és a résztvevők érvei alapján alakíthatjuk.

II. Készítsük el saját tantervünket! A projektmunka előkészítése (5–6. óra)

A félév során a hallgatóknak készíteniük kell egy saját tantervet, amely többé-kevésbé (erről részletesen később) megfelel azoknak a kritériumoknak, amelyek a helyi tantervet jellemzik.

- A tantárgy, amelynek tantervét elkészítik, lehet történelem, társadalomismeret vagy emberismeret, illetve e három terület bármelyik kombinációja. Kialakítható olyan tantárgy is, amely egy másik műveltségi területtel vagy annak egyik elemével kombinálja az Ember és társadalom műveltségi terület egyik elemét.
- A tanterv készülhet egy általános iskola, egy középiskola vagy egy szakiskola számára.
- A hallgatók szabadon alakíthatnak munkacsoportokat. Ahány fős a csoport, annyi évfolyamra kell kidolgozni a tantervet.
- A hallgatók a szemináriumi osztályzatot a kész tantervre kapják. A szeminárium egész menete tulajdonképpen úgy tekinthető, mint segítség ahhoz, hogy sikeresen oldják meg ezt a feladatot. Amikor arról döntenek, hogy egyedül vagy csoportban dolgoznak (és az utóbbi esetben, hogy kivel dolgoznak együtt), vegyék figyelembe, hogy a munkacsoport tagjai ugyanazt az osztályzatot fogják kapni, így tehát függenek egymástól.

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
1. kb. 60 perc	A feladat és a technikai tudnivalók ismertetése. A feladat közös értelmezése. A határidők megállapítása.	frontális óra, közös megbeszélés	II/1. melléklet – Szempontok a tantervkészítés megszervezéséhez
2. kb. 5 perc	Megalakulnak a csoportok (nem baj, ha még nem véglegesek).	csoportalakítás	
3. kb. 15 perc	Az egyes csoportok összegyűjtik azokat a kérdéseket, amelyekre – bármi is lesz a választott témájuk – közösen kell választ keresniük. Arra vonatkozólag is megfogalmazzák ötleteiket, hogy hol kell utánanézniük a lehetséges válaszoknak. (Itt olyan kérdésekre gondolunk, mint pl. milyen különböző szerkezetűek lehetnek a tantervek, vagy milyen előzetes tudással rendelkezhetnek a tanulók az adott témában.)	kooperatív csoportmunka	

II/1. melléklet

Szemponatok a tantervkészítés megszervezéséhez

A feladat célja

A tantervkészítés elsősorban – bár nem kizárólag – a tananyag kiválasztásáról és elrendezéséről szól. Ez a feladat ennek a tervezési műveletnek a gyakorlására szolgál. A hallgatóknak tisztázniuk kell a maguk számára, hogy mit tekintenek egy adott tantárgy pedagógiai céljának, és ebből a célrendszerből kiindulva kell végiggondolniuk magát a tananyagot.

Meg kell értetni a hallgatókkal, hogy olyan tantervet kell készíteni, amely lényeges pontokon eltér a megszokottól, és meg kell tudni fogalmazni, hogy miben áll az eltérés. Nem azért van szükség a megszokottól való eltérésre, mert az újszerűséget önértéknek tekintjük, vagy azt akarjuk sulykolni, hogy a széles körben elterjedt tantervek nem jók, hanem azért, mert itt saját tantervet kell alkotni, és ez a tanulmányi feladat nem teljesíthető egy régi tanterv lemásolásával.

A munka menete

Tanulásszervezési alapelvnek tekintjük, hogy nemcsak a munka végeredményét kell bemutatni a munkacsoportoknak, hanem meghatározott fázisokban nyilvánosságra kell hozniuk a részeredményeket is. Ez nemcsak a folyamatos munkát biztosítja, hanem mindenekelőtt lehetővé teszi a fejlesztő értékelést – jó esetben nemcsak a tanár, hanem a társak részéről is.

Ha mód van rá, használjunk a projekthez egy webes felületet. Olyan rendszerre van szükség, amely megfelel a következő kritériumoknak:

- a hallgatók viszonylag könnyen (közvetlenül a böngészőből) tölthetnek fel anyagokat;
- a feltöltött anyagok nyilvánossága korlátozható (azaz a résztvevők könnyen hozzáférhetnek, de a széles nyilvánosság nem);
- legyen lehetőség megjegyzések közzétételére.

A legjobb természetesen, ha van erre a célra speciálisan kialakított honlap. A célra alkalmas ingyenes rendszerek közül megemlíthjük a következőket: Moodle, Drupal, MediaWiki.

Ha ilyen nincs, a célnak tökéletesen megfelel, és könnyen kezelhető a Google Webhelyek szolgáltatás. Használható a célra továbbá bármelyik ismert blogszolgáltatás is, pl. blogger.com vagy freeblog.hu, de ezeket kevésbé tudjuk ajánlani, hiszen mégis inkább egy napló logikája szerint működnek.

Az elkészítendő tanterv javasolt részei

Javaslatunk szerint a tanterv ne kövesse pontosan a helyi tantervek szokásos felépítését, mert ez egyrészt nagyon megnehezítené a hallgatók dolgát (a részletes követelményekkel kombinált tematika kidolgozása nagyobb munkát követel, mint ami egy ilyen szemináriumon elvárható), másrészt viszont túl kevés (mindenképpen foglalkozni kell a módszerek és az értékelés kérdésével).

Mindezek alapján a következő rovatok elkészítését javasoljuk. (A helyi tanterv részeinek ismertetésekor javasoljuk, hogy az oktató vetítse ki egy kiválasztott tanterv – pl. az OKM egyik kerettanterve – megfelelő részeit, mindig kitérve arra, ha az elvárások eltérnek a kivetített formától.)

ALAPADATOK

Milyen tantárgy? Milyen iskolatípus számára? Mit tudunk az iskoláról (pl. tanulói összetétel, képzési célok)? Mennyi az éves óraszám? Mely évfolyamok kerülnek kidolgozásra?

FÓKUSZ

Itt kell megfogalmazni a tantárgy legfőbb mondanivalóját, megnevezni azt a 2-3 legfontosabb összefüggést, aminek megértetése a cél, illetve azokat a fő kompetenciákat, amelyek fejlesztése a közép-

pontban áll. Itt kell kifejteni azt is, hogy melyek a sajátosságai ennek a tantervnek az adott tantárgy más tanterveihez képest, és hogy mi indokolja ezeket a sajátosságokat. A Fókusz esszéisztikus összefüggő szöveg, terjedelme egy-két bekezdés.

CÉLOK

Azt javasoljuk, hogy viszonylag pontosan írjuk körül, milyen formai elveknek kell megfelelniük a céloknak. Egy lehetőség: összesen öt egymástól jól elkülöníthető kompetenciát és attitűdöt kell célként megfogalmazni. A rövid (egymondatos) megfogalmazást egészítsük ki egy bekezdésnyi magyarázattal: mit is jelent az a bizonyos célkitűzés.

TEMATIKA

Minden témakörhöz kérjünk egy-két mondatos kifejtést (tulajdonképpen ismét fókuszt, az adott témakör fókuszát), valamint az altémák megjelölését.

MÓDSZERTANI ALAPELVEK

Kb. fél oldal terjedelemben írjanak arról, hogy milyen domináns módszereket javasol a szerző az adott tematika megvalósításához. Nyilatkozni kell arról is, hogy a tantervnek ez a része kötelező előírás vagy csak ajánlás. Én inkább minden témakörhöz, altémához kötném (hasonlóan a nem szakrendszerű kerettantervhez) és nemcsak módszereket, hanem tevékenységeket is kérnék.

ÉRTÉKELÉSI ALAPELVEK

Itt a minősítő értékelésről (osztályozás) van szó. Választ kell adni a következő kérdésekre:

- a) milyen tudást kívánnak minősítő módon értékelni (a célokban megjelölt kompetenciák közül melyeket);
- b) milyen módon kívánják a tudást ellenőrizni (ellenőrzési formák, azok rendszeressége)? Miért csak tudásról beszélünk?

Határidők és véleményezés

Meg kell állapodni, hogy milyen határidőre milyen részanyagok készülnek el. Egy javasolt menetrend:

- 1. határidő: Alapadatok és Fókusz,
- 2. határidő: Célok,
- 3. határidő: Tematika,
- 4. határidő: Módszertani és Értékelési alapelvek.

Mindenkinek ki kell választania két projektet, amelyet figyelemmel kísér, és amelyhez minden fázisban megjegyzéseket fűz. Ezeknek a megjegyzéseknek is meg kell szabni a határidejét. Természetesen az is elvárás, hogy a kapott megjegyzésekre a szerző reagáljon.

III. A Nemzeti alaptanterv (7–12. óra)

Cél: a foglalkozások célja, hogy a hallgatók tisztában legyenek azzal, hogy a NAT a magyar iskola-rendszerben folyó oktatás tartalmának egyetlen kötelező erővel bíró jogi szabályozási eszköze, s hogy e szabályozást milyen módon valósítja meg. Az első foglalkozásokon a NAT bevezető részével, a továbbiakban az Ember és társadalom műveltségi területtel foglalkozunk.

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök	NAT kapcsolódások: Műveltségi területek Kulcskompetenciák Kiemelt fejlesztési feladatok
	A NAT Bevezető része			
1. 25 perc	<p>Ki mit tud a NAT-ról – szóhálójával</p> <p>4-5 fős csoportokat alakítunk. A csoport minden tagjának legyen saját színe, amivel a csomagolópapírra dolgozik. A lap közepére felkerül a NAT kifejezés. A hallgatóknak az a feladata, hogy írjanak köré a NAT-tal kapcsolatos kulcsfogalmakat, ill. az azokhoz tartozó kifejezéseket. Ezután a szorosan összetartozó kifejezéseket kössék össze egy vonallal.</p> <p>Ezután a csoportok bemondása alapján, a táblán elkészítjük az összesített szóhálót, amit mindenki lemásol magának. Ezt az ábrát mindenki őrizze meg, mert a foglalkozás teljes ideje alatt használni fogjuk: ha olyan fogalommal találkozunk a NAT-tal kapcsolatban, ami szerepel rajta, akkor azt jelöljük, ha pedig olyannal, ami nem szerepel rajta, akkor azt rávezetjük. Így a foglalkozás végére egy – nagy valószínűséggel – jó fogalomhálónk lesz a NAT-ról.</p>	<p>kooperatív csoportmunka</p> <p>frontális munka</p>	<p>csomagolópapír és színes ceruzák, tollak</p>	<p>Műveltségi területek bármely műveltségi terület-hez kapcsolódhatnak kulcsfogalmak</p> <p>Kulcskompetenciák anyanyelvi kommunikáció, szociális és állampolgári, hatékony, önálló tanulás</p> <p>Kiemelt fejlesztési feladatok tanulás tanítása</p>
2. 20 perc	<p>Távirati stílusban</p> <p>A hallgatók egyénileg dolgoznak. Az a feladatuk, hogy a mellékletben szereplő <i>NAT I. rész – A Nemzeti alaptanterv szerepe a közoktatásban</i> című, 217 szóból álló szövegből lényegkiemelő, szövegértést segítő feladatként alkossanak táviratot. (Lehet két vagy három menetben is: pl. először a kétharmadára húzzák meg a szöveget, majd azt a felére, és végül 8-10 szavas távirat marad.)</p> <p>Majd az előző feladathoz alakított 4-5 fős csoportokban dolgoznak tovább: megbeszélik, kiértékelik a megoldásokat, és az általuk legjobbnak tartott táviratot (egyezzenek meg, hogy melyiket tartják a legjobbnak) szószólójuk révén ismertetik a többiekkel.</p> <p>Megszavazzák, hogy melyik távirat volt a legjobb megoldás, és megbeszélik, hogy miért az. A szövegfeldolgozás után kontrolálják a fogalomhálót.</p>	<p>egyéni munka</p> <p>kooperatív csoportmunka</p> <p>szavazás, beszélgetés</p>	<p>III/1. melléklet</p>	<p>Műveltségi területek Magyar nyelv és irodalom Ember és társadalom</p> <p>Kulcskompetenciák anyanyelvi kommunikáció, szociális és állampolgári, hatékony, önálló tanulás</p> <p>Kiemelt fejlesztési feladatok aktív állampolgárságra és demokráciára nevelés, tanulás tanítása</p>

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök	NAT kapcsolódások: Műveltségi területek Kulcskompetenciák Kiemelt fejlesztési feladatok
3. 30 perc	<p>Kulcskompetenciák – fordított szakértői mozaikkal</p> <p>A hallgatókból 4–6 fős szimpátiacsoportokat alakítunk. Minden csoport a mellékletben található NAT kulcskompetenciákkal dolgozik (annyi részre osszák el a szöveget, ahány csoportot alkottak, de egy kulcskompetenciára vonatkozó szöveget egy csoport kapjon, azaz ne darabolják szét, így maximum 9 csoport alakítható). Fordított szakértői mozaik nevű módszerrel dolgozzák fel a szövegeket. A módszer a következő:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Minden csoport posztert (csomagoló- vagy más nagy alakú papírra vázlatot) készít a neki jutott kulcskompetenciá(k)ról • Majd a csoport minden tagja húz egy jelet (A, B, C, D, E, F) • Az A jelű hallgatók az általuk elkészített poszternél maradnak, míg a B jelűek egy másik asztalhoz mennek, a C jelűek egy harmadikhoz és így tovább, olyan új csoportokat hozva létre, amelyek csupa A, B, C, D, E, F tagból állnak, akik közül mindenki más kompetenciát tanulmányozott eddig. • Minden „otthon maradó” elmagyarázza eredeti csoportjának poszterét a többieknek, vagyis megtanítja nekik azt, amit elolvasott. A többiek jegyzeteljék a hallottakat, ha szükségét érzik, kérdezhetnek. • Ha minden csoport befejezte a beszámolót, „forgás” van, vagyis minden új csoport egy újabb poszterhez kerül (de a poszter ott marad, ahol volt), ahol valaki más lesz „otthon” és magyarázza el a többieknek a poszteren bemutatott kompetenciá(ka)t. • Ismételjétek a „forgásokat” addig, amíg minden csoport járt minden poszternél. Ideális esetben így mindenkinek volt egyszer alkalma arra, hogy ő magyarázza el a többieknek a poszteren vázoltakat. Ha ez a csoportlétszámból kifolyólag esetleg nem sikerülhet, az mindenképpen szükséges, hogy minden diák mindegyik posztert végigjárja és a jegyzetfüzetében így minden kompetenciáról meg legyenek a szükséges információk. <p>A szövegfeldolgozás után a hallgatók kontrolálják az 1. feladatban készített fogalomhálót.</p>	kooperatív csoportmunka	III/2. melléklet csomagoló- vagy más nagyalakú papír	<p>Műveltségi területek Magyar nyelv és irodalom</p> <p>Kulcskompetenciák anyanyelvi kommunikáció, szociális és állampolgári, hatékony, önálló tanulás</p> <p>Kiemelt fejlesztési feladatok aktív állampolgárságra és demokráciára nevelés, tanulás tanítása</p>

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök	NAT kapcsolódások: Műveltségi területek Kulcskompetenciák Kiemelt fejlesztési feladatok
4. 15 perc	<p>Kompetenciák – kulcskompetenciák</p> <p>A tanár röviden tisztázza a felsorolt fogalmakat. A kompetenciák pszichés funkciók és struktúrák összerendeződései: tudások, képességek és attitűdök sajátos rendszere.</p> <p>A kulcskompetenciák pedig nem mások, mint a Life Long Learning, azaz az egész életen át tartó tanulás szempontjából az EU által fontosnak tartott, kiemelt kompetenciák. Azok a mindenki számára szükséges kompetenciák, melyek az új információs társadalomban az élethez és a munkához elengedhetetlenek. Másként fogalmazva a kulcskompetenciák a társadalmi létezés, a használhatóság, az eredményesség felől kiemelten kezelt céloknak is tekinthetők.</p> <p>Majd kiosztja a mellékletben található kompetencialistát, amivel a hallgatók összevetik az általuk az előző feladatban készített vázlatokat, és amit a további feladatokban a kulcskompetenciák beazonosításához használni tudnak.</p>	<p>frontális előadás</p> <p>csoporthoz</p>	<p>III/3. melléklet</p>	
5. 30 perc	<p>Következő foglalkozás</p> <p>Kiemelt fejlesztési feladatok – szakértői mozaikkal</p> <p>A hallgatók alakítsanak 4 fős csoportokat. Minden csoport a mellékletben található NAT Kiemelt fejlesztési feladatokkal dolgozik.</p> <p>Szakértői mozaik nevű módszerrel dolgozzák fel a szövegeket. A módszer a következő:</p> <p>A hallgatók egymás között kiosztják az A, B, C, D jeleket a csoportban.</p> <p>A tanár ismerteti a feladatot:</p> <p>A hallgatói mellékletből minden hallgató egyéni elolvassa a neki megfelelő jelű szöveget.</p> <p>Majd az azonos betűjelűek összeülnek, megbeszélnek az elolvasottakat, és közös vázlatot írnak.</p> <p>Mindenki visszamegy a csoportjába, és megtanítja a saját feldolgozott anyagát a többieknek.</p> <p>Ezt tanári vezetéssel megbeszélés követi:</p> <p>Mi a különbség az alkalmazott két szakértői módszer között?</p> <p>Melyik tetszett jobban/volt alkalmasabb a szövegfeldolgozásra, miért?</p> <p>Könnyebb-e így megérteni/megtanulni egy szöveget, mint egyedül, miért?</p> <p>Végül megbeszélnek a kerettantervi elemek szerepét a NAT-ban és azt, hogy szerintük hogyan lehetne ténylegesen bevinni azokat az iskolai tanulási-tanítási folyamatba, valamint azt is, hogy miben látják az okát annak, hogy ez manapság nem nagyon történik meg.</p>	<p>kooperatív csoportmunka</p> <p>beszélgetés</p>	<p>III/4. melléklet</p>	<p>Műveltségi területek Magyar nyelv és irodalom Ember és társadalom</p> <p>Kulcskompetenciák anyanyelvi kommunikáció, szociális és állampolgári, hatékony, önálló tanulás, vállalkozói: csapatmunkában történő munkavégzés</p> <p>Kiemelt fejlesztési feladatok aktív állampolgárságra és demokráciára nevelés, tanulás tanítása</p>

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök	NAT kapcsolódások: Műveltségi területek Kulcskompetenciák Kiemelt fejlesztési feladatok
6. 15 perc	<p>Kompetenciafejlesztő feladatok elemzése³</p> <p>Ismertetjük a hallgatókkal, hogy a következő szemináriumon a kulcskompetenciák azonosításával fogunk foglalkozni, ízelítőül ennek a foglalkozásnak a végén kipróbálunk egyet:</p> <p>Rajzoljunk együtt!</p> <p>Párokat szervezünk.</p> <p>A párok egymásnak háttal ülnek.</p> <p>Ismertetjük a feladatot: a pár mindkét tagja a történelemhez kapcsolódóan rajzol valamit (pl. pattintott eszközt, régi fegyvert, tipikus épületet, címet stb.), de nem mutatják meg egymásnak.</p> <p>Majd a pár egyik tagja elmondja a másíknak, hogy mi van az ő rajzán és a másíknak az elmondás alapján kell lerajzolnia, lehetőleg ugyanazt a dolgot.</p>	kooperatív páros munka	papír és rajzeszköz	<p>Műveltségi területek Ember és társadalom Magyar nyelv és irodalom Művészetek</p> <p>Kulcskompetenciák anyanyelvi kommunikáció: pontos és kreatív fogalomhasználat, szövegalkotás, szövegértés helyzetnek megfelelő kommunikáció szociális és állampolgári: együttműködés, egymásra figyelés hatékony, önálló tanulás: munkavégzés másokkal együttműködve, a tudás megosztása, figyelem-összpontosítás, fantázia, összehasonlítás, feladat-megoldás elemzése esztétikai, művészeti: rajzkészség</p>
45 perc	<p>A második menetben ugyanezt a tevékenységet végzik, fordított szereposztással.</p> <p>A játék végén először párban, majd szeminárium szinten beszélgetés a feladat megoldásáról: Mi volt a feladat ebben a játékban? Mi volt érdekes benne? Okozott-e nehézséget valami? Legközelebb mire kell jobban figyelni hasonló feladatnál? Milyen kompetenciákat fejleszt? Milyen módszerrel? Milyen műveltségterületeket érint? Milyen kiemelt fejlesztési feladatokat érint?</p> <p>Végül a hallgatók kontrolálják az 1. feladatban készített fogalomhálót. Az elkészült „páros-művekből” kiállítást is rendezhetünk.</p> <p>A következő szemináriumon Közös elemzés Az alábbi feladatokból válogatunk:</p> <ul style="list-style-type: none"> Barkochba Hat fős csoportokban vagy szeminárium szinten ajánlott játszani. Mindenképpen jó, ha két fő gondol valamire, a többiek kérdezik őket. A válasz csak „igen” vagy „nem” lehet. Három rákérdezési lehetőség van. Nehezíthetjük úgy a játékot, hogy meghatározott lépésszámon belül kell kitalálni, hogy mire gondolt a két diák. 	beszélgetés	fogalomháló	<p>Műveltségi területek: Magyar nyelv és irodalom Ember és társadalom</p> <p>Kulcskompetenciák: kommunikáció: pontos és kreatív fogalomhasználat, szövegalkotás, szövegértés szociális: együttműködés, egymásra figyelés hatékony, önálló tanulás: munkavégzés másokkal együttműködve, figyelem-összpontosítás, fantázia, új ismeretek elsajátítása, feldolgozása és beépítése, kérdés-kultúra</p>

3 A feladathoz az OKM által ajánlott, a nem szakrendszerű oktatás számára készült kerettanterv tanulás és gondolkodás-fejlesztő feladatait az Ember és társadalom műveltségterületre alkalmazva használtuk fel. http://www.ofi.hu/elemekek/userfiles/Kerettanterv_final%5B1%5D.pdf

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök	NAT kapcsolódások: Műveltségi területek Kulcskompetenciák Kiemelt fejlesztési feladatok
	<p>Aki kitalálja, párt választ magának és most már ők ketten gondolhatnak valamire. Leszűkíthetjük a gondolható kört a történelem vagy a társadalomismeret területére.</p> <p>A játék végén beszélgetés: Milyen kompetenciákat fejleszt a játék? Milyen módszerrel? Milyen műveltségterületekhez kapcsolódik? Végül a hallgatók ellenőrzik az 1. feladatban készített fogalomhálót.</p> <ul style="list-style-type: none"> Gondolatolvasás <p>Valaki gondol valamit az Ember és társadalom műveltségterülethez kapcsolódva, amit a többiek megpróbálnak kitalálni, ami persze általában nem sikerül. Ezért adott idő (pl. 2 perc) után a kigondoló megmondja, hogy valójában mire gondolt.</p>	csoportos játék	fogalomháló	<p>Műveltségi területek: Magyar nyelv és irodalom Ember és társadalom</p> <p>Kulcskompetenciák: kommunikáció: pontos és kreatív fogalomhasználat, szövegalkotás, szövegértés szociális: együttműködés, egymásra figyelés, egymás megoldásainak értékelése hatékony, önálló tanulás: figyelemösszpontosítás, fantázia, fogalmi kapcsolatok létrehozása, önreflexió, gondolkodás és tanulás tudatosítása</p>
	<p>Ezután a többiek megindokolják, hogy az ő tippjük miért volt mégiscsak jó (azaz kapcsolatot teremtenek saját tippjük és a kigondoló gondolata között, pl.: a kigondoló azt gondolta, hogy „Őszirózsás forradalom”, a tipp az volt, hogy „.....ha nincs kenyérük, miért nem esznek kalácsot”. Jó érv lehet a tipp mellett például: „az idézet Marie Antoinette-től származik, aki a Habsburg ház tagja volt, aminek az uralmát az Őszirózsás forradalom döntötte meg”). Minden játékos pontot kap a jól indokolt tippért. Vitasuk meg, kié volt a legjobb indoklás, s az kapjon extra pontot. A játékot 4-6 fős csoportokban játszunk, a kigondoló szerepe körbejár.</p> <p>A játék végén beszélgetés: Miről szólt ez a játék? Mit tanultak ebből a játékból? Milyen kompetenciákat, milyen műveltségterületen fejlesztet?</p> <p>Végül a hallgatók ellenőrzik az 1. feladatban készített fogalomhálót.</p> <ul style="list-style-type: none"> Érveljünk! <p>A hallgatók csoportmunkában dolgoznak. Az egyik csoport a pro, a másik a kontra érveket gyűjti. A hallgatók választhatnak, hogy a két csoport közül melyikben szeretnének dolgozni.</p> <p>Az állítás, ami mellett és ellen érvelniük kell: A reklám társadalmilag jó, hasznos dolog. (Bármely vitára alkalmas más, a történelemhez, illetve a társadalomismerethez kapcsolható állítást is használhatunk.)</p>	koopératív csoportmunka	fogalomháló számítógép	<p>Műveltségi területek: Magyar nyelv és irodalom Ember és társadalom Művészetek Informatika</p> <p>Kulcskompetenciák: kommunikáció: szövegértés, szövegalkotás, a helyzetnek megfelelő módon, meggyőzően megfogalmazott és kifejezett érvelés szociális: együttműködés, demokratikus magatartás, egymásra figyelés, reagálás vállalkozói: csapatmunkában történő munkavégzés Esztétikai tudatosság: a mondanivaló kreatív kifejezésére való törekvés Tanulás: logikus, a helyzetnek megfelelő érvelés, korábbi tanulási és élettapasztalatok felhasználása a vita során</p>

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök	NAT kapcsolódások: Műveltségi területek Kulcskompetenciák Kiemelt fejlesztési feladatok
45 perc	<p>Miután a csoportok összegyűjtötték a lehetséges érveiket, kezdődik a vita: a két csoport egymással szemben helyezkedik el, és egymás érveire reagálva próbálja meggyőzni az ellenfelet. Akinek menet közben, az érvek hallatán, megváltozik a véleménye, az szabadon átmehet a másik csapatba. A vita addig tart, amíg vannak újabb érvek, vagy el nem fogy az egyik csoport.</p> <p>Ha a vita során nem zárták ki teljesen a hallgatók azt a lehetőséget, hogy vannak társadalmilag hasznos reklámok is, akkor az óra hátralevő részében az a feladatuk, hogy páros munkában, számítógéppel készítsenek ilyen reklámokat.</p> <p>Amennyiben a hallgatók arra az eredményre jutottak, hogy nincsenek társadalmilag hasznos reklámok, úgy az óra hátralevő részében adjunk nekik néhány, szerintünk hasznosnak tekinthetőt, és kérjük meg őket, hogy magyarázzák meg, hogy azok miért nem tekinthetők ilyennek.</p> <p>A végén közösen megbeszéljük, hogy milyen műveltségterületen, milyen kompetenciákat fejlesztett a feladat, és a hallgatók ellenőrzik az 1. feladatban készített fogalomhálót.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ki találja ki gyorsabban? <p>A hallgatók csoportokban játszanak. A játék célja, hogy a csoport egyik tagja körülírással, definíciókkal meghatározza a listán kapott szavakat, és az általa adott definíció alapján csoporttársai minél gyorsabban találják ki azokat (pl. az adott szó rabszolga; az adható definíció: egy személy, aki másnak a tulajdona). Minden csoport ugyanazt a listát kapja, s az győz, amelyik adott idő alatt a legtöbb szót találta ki a definíciók alapján a listáról. Minden kitalált szó 1 pontot ér, s 1 pont levonás jár akkor, ha a definiáló véletlenül kimondja a meghatározandó szót.</p> <p>Példalista a mellékletekben</p> <p>A játék végén beszélgetés: Miről szólt ez a játék? Melyik definiálás volt a legkönnyebb/legnehezebb? Miért? Szerintük ez nehéz vagy könnyű játék? Milyen műveltségterületeken, milyen kompetenciákat fejlesztett?</p>	<p>beszélgetés</p> <p>csoportos játék</p> <p>beszélgetés</p>	<p>fogalomháló</p> <p>III/5. melléklet</p>	<p>Műveltségi területek: Magyar nyelv és irodalom Ember és társadalomismeret</p> <p>Kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció: szövegértés, szövegalkotás helyes és kreatív nyelvhasználat, nem verbális kommunikáció vállalkozói: csapatmunkában történő munkavégzés szociális: együttműködés hatékony, önálló tanulás: figyelemösszpontosítás, önreflexió, gondolkodás és tanulás tudatosítása</p> <p>Műveltségi területek: mind</p> <p>Kulcskompetenciák: mind</p>

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök	NAT kapcsolódások: Műveltségi területek Kulcskompetenciák Kiemelt fejlesztési feladatok
	<p>Elemzés csoportokban</p> <p>A közös elemzés után a hallgatók a 6. hallgatói mellékletben szereplő feladatokat 4 fős csoportokban közösen feldolgozzák.</p> <p>Az a feladatuk, hogy a kapott kompetenciafejlesztő feladatokról az Ötletelő módszerrel kitöltésük a tábla üresen hagyott részeit. Ez azt jelenti, hogy először mindenki egyénileg gondolkodik a feladaton, majd párban, végül csoportban megbeszéljük, és a végső, a közös eredményt írják be a táblázatba.</p> <p>Minden csoport szószólót választ, aki elmondja a többieknek, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> milyen műveltségterületekről, milyen kompetenciák fejlesztésére, milyen módszerekkel, milyen feladatokat kaptak, melyik tetszett a legjobban és miért az? 	kooperatív csoportmunka	III/6. melléklet	

Az Ember és társadalom műveltségi terület

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
1. 15 perc	<p>Alapelvek, célok feldolgozása – Három megy, egy marad módszerrel</p> <p>A hallgatók 4 fős csoportokat alakítanak. Minden csoport a mellékletben található Ember és társadalom műveltségi terület <i>Alapelvek, célok</i> című részéből származó szövegekkel dolgozik.</p> <p>Három megy, egy marad módszerrel dolgoznak:</p> <p>Minden csoport közös vázlatot vagy tablót készít a neki jutó szövegből.</p> <p>A többi csoport munkáját úgy ismerik meg, hogy minden csoportból valaki az asztalnál marad, és fogadja a többieket, megmutatja az általuk készített vázlatot, tablót, magyaráz, válaszol, míg a csoport másik három tagja a többi asztal között vándorol. Figyelni kell arra, hogy az asztalnál maradókat egy idő után leváltásák!</p> <p>Ezt közös beszélgetés követi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mivel foglalkozik az ember- és társadalomismeret részműveltségi terület, • milyen területeken, milyen ismeretekhez, képességekhez kívánja hozzásegíteni a hallgatókat, milyen céllal, • milyen módszerekkel, • milyen kiemelt fejlesztési területeken, • miért fontos ez nekünk – hiányoznak-e a mai magyar társadalmi közéletből ezek az ismeretek, kompetenciák; jobb lenne-e a helyzet, ha mindenki rendelkezne velük; segíthetnek-e a magánéletben is? 	<p>kooperatív csoportmunka</p> <p>beszélgetés</p>	III/7. melléklet

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
2. 30 perc	<p>A fejlesztési feladatok szerkezete</p> <p>A hallgatók 6 csoportot alakítanak. Minden csoport a mellékletben <i>A fejlesztési feladatok szerkezete</i> cím alatt található feladatok közül más-más szöveggel foglalkozik. Az alábbi módszerrel dolgozzák fel a szövegeket:</p> <ul style="list-style-type: none"> Minden csoport tanulmányozza a neki jutott fejlesztési feladatot. Majd olyan posztert (csomagoló- vagy más nagy alakú papírra vázlatot) készít róla, amiből jól látható, hogy az adott fejezet milyen képességek fejlesztését sorolja fel és rendszerezi a különböző évfolyamokon. Minden csoport szóvivőt választ, feladata, hogy elmagyarázza csoportjának poszterét a többieknek, akik jegyzetelnek. Nem az a cél, hogy megtanítsa az általa olvasottakat, hanem, hogy tudatosodjon mindenkiben, az adott fejezet mit tartalmaz, és ezt hogyan oldja meg. A cél az, hogy a végén mindenki világosan lássa a fejlesztési feladatok szerkezetét: az első négy fejezet (1. Ismeretszerzés, tanulás; 2. Kritikai gondolkodás; 3. Kommunikáció, 4. Tájékozódás térben-időben) a fejlesztendő képességeket sorolja fel és rendszerezi. Az 5. fejezet a tananyag tartalmának kulcselemeiről szól, a 6. pedig az adott szakasz gondolkodásfejlesztésének központi kérdéseit tartalmazza. Ha minden csoport befejezte a beszámolóját, beszélgetés következik: <ul style="list-style-type: none"> mi a közös az első négy fejezet szerkezetében; miért vannak átfedések az egyes szakaszok között az első öt fejezetben; mik a lényegi elemek az egyes fejezetekben; a tartalom kulcselemei tekinthetők-e tantervi témáknak, vagy a tananyag iskolai elrendezése (helyi tanterv) során kialakított különböző modellekben más-más témákban jelenhetnek meg; a reflexiót irányító kérdések, vajon az egyes szakaszok kiemelt problémái-e, ami nem zárja ki, hogy másutt is foglalkozunk velük, vagy csak az adott képzési szakaszban relevánsak? 	<p>kooperatív csoportmunka</p> <p>beszélgetés</p>	<p>III/8. melléklet</p> <p>csomagolópapír, íróeszköz, jegyzetfüzet</p>

III/1. melléklet

A Nemzeti alaptanterv szerepe a közoktatásban

A Nemzeti alaptanterv fő funkciója a közoktatás tartalmának elvi, szemléleti megalapozása oly módon, hogy az iskolák önállóságát szem előtt tartva meghatározza a közoktatás országosan érvényes általános céljait, a közvetítendő műveltség fő területeit, a közoktatás tartalmi szakaszolását és az egyes tartalmi szakaszokban megvalósítandó fejlesztési feladatokat. A NAT az iskolában elsajátítandó műveltség alapjait foglalja össze, megteremtve ezzel a közoktatás egységét és koherenciáját. (...)

A NAT a kötelező iskolázás időszakára fogalmaz meg érvényes értékeket, műveltségképet, tudás-, és tanulásértelmezést. Fejlesztési feladatrendszere szorosán kapcsolódik a kisgyermekkorai fejlesztést orientáló Óvodai nevelés országos alapprogramjában megfogalmazott célkitűzésekhez. Az Óvodai nevelés országos alapprogramja a Nemzeti alaptantervhez hasonló elvekre épül. Az óvodai kompetenciafejlesztés, a differenciált fejlesztés és az elfogadás nyújtotta biztonság szocializációs élménye akkor garantál fejlődési sikereket, ha az iskola épít ezekre az előzményekre, és tanulásszervezési eljárásokkal is segíti az óvodai és az iskolai fejlesztés közötti folytonosságot.

Napjainkban felértékelődik a formális, informális, nonformális kultúra- és tudásközvetítő rendszerek, intézmények, szervezetek szerepe, és még inkább így lesz ez a jövőben, amikor a kötelező iskolai képzéstől nem várhatjuk el, hogy befejezett, lezárt tudást nyújtson, hanem a kulcskompetenciák, az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges motívumok és tanulási képességek kialakítása válik alapvető jelentőségűvé. A NAT műveltségi területeinél megfogalmazott fejlesztési feladatok nyitottak a szakmai képzés, a felnőttoktatás és az egyéni vagy közösségi önművelődést segítő intézmények követelményei és az általuk kínált lehetőségek felé.

III/2. melléklet

A kulcskompetenciák

Anyanyelvi kommunikáció

Az anyanyelvi kommunikáció magában foglalja a fogalmak, gondolatok, érzések, tények és vélemények kifejezését és értelmezését szóban és írásban egyaránt (hallott és olvasott szöveg értése, szövegalkotás), valamint a helyes és kreatív nyelvhasználatot a társadalmi és kulturális tevékenységek során, az oktatásban és képzésben, a munkában, a családi életben és a szabadidős tevékenységekben.

SZÜKSÉGES ISMERETEK, KÉPESSÉGEK, ATTITŰDÖK

Az anyanyelvi kommunikáció az anyanyelv elsajátításának eredménye, amely természeténél fogva kapcsolódik az egyén kognitív képességének fejlődéséhez. Az anyanyelvi kommunikáció feltétele a megfelelő szókincs, valamint a nyelvtan és az egyes nyelvi funkciók ismerete. Ez a tudásanyag felöleli a szóbeli kapcsolattartás fő típusainak, az irodalmi és nem irodalmi szövegek egész sorának, a különféle nyelvi stílusok fő sajátosságainak, valamint a nyelv és a kommunikáció változásainak ismeretét különféle helyzetekben.

Az egyén rendelkezik azzal a képességgel, hogy különféle kommunikációs helyzetekben, szóban és írásban kommunikálni tud, kommunikációját figyelemmel kíséri, és a helyzetnek megfelelően alakítja. Képes megkülönböztetni és felhasználni különféle típusú szövegeket, megkeresni, összegyűjteni és feldolgozni információkat, képes különböző segédeszközöket használni, saját szóbeli és írásbeli érveit a helyzetnek megfelelő módon meggyőzően megfogalmazni és kifejezni.

A pozitív attitűd magában foglalja a kritikus és építő jellegű párbeszédre való törekvést, az esztétikai minőség tiszteletét és mások megismerésének az igényét. Ehhez ismernünk kell a nyelv másokra gyakorolt hatását, a társadalmilag felelős nyelvhasználat jelentőségét.

Idegen nyelvi kommunikáció

Az idegen nyelvi kommunikáció az anyanyelvi kommunikáció elemeivel jellemezhető: fogalmak, gondolatok, érzések, tények és vélemények megértése, kifejezése és értelmezése szóban és írásban (hallott és olvasott szöveg értése, szövegalkotás), a társadalmi és kulturális tevékenységek megfelelő keretein belül – oktatás és képzés, munka, családi élet és szabadidős tevékenységek –, az egyén szükségleteinek megfelelően. Az idegen nyelvi kommunikáció olyan képességeket is igényel, mint például a közvetítés, más kultúrák megértése. Az egyén nyelvtudásának szintje változhat a négy dimenzió (hallott szöveg értése, beszédkészség, olvasott szöveg értése és íráskészség), az egyes nyelvek és az egyén társadalmi-kulturális háttere, környezete és igényei/érdeklődése szerint.

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

Az idegen nyelvi kommunikáció feltételezi a szókinccsnek és a funkcionális nyelvtannak, valamint a szóbeli interakciók főbb típusainak és a nyelvi stílusoknak az ismeretét. Fontos a társadalmi hagyományoknak, valamint a nyelvek kulturális vonatkozásainak és változatosságának az ismerete is.

Az idegen nyelvi kommunikációhoz szükséges képességek felölelik a szóbeli üzenetek megértését, beszélgetések kezdeményezését, folytatását és lezárását, valamint a szövegolvasást, -értést és -alkotást az egyéni igényeknek megfelelően. Továbbá az egyénnek képesnek kell lennie a segédeszközök megfelelő használatára, és az egész életen át tartó tanulás részeként a nyelv nem formális keretekben történő elsajátítására is.

A pozitív attitűd magában foglalja a kulturális sokféleség tiszteletben tartását és a nyelvek, kultúrák közötti kommunikáció iránti érdeklődést és kíváncsiságot.

MATEMATIKAI KOMPETENCIA

A matematikai kompetencia a matematikai gondolkodás fejlesztésének és alkalmazásának képessége, felkészítve ezzel az egyént a mindennapok problémáinak megoldására is. A kompetenciában és annak alakulásában a folyamatok és a tevékenységek éppúgy fontosak, mint az ismeretek. A matematikai kompetencia – eltérő mértékben – felöleli a matematikai gondolkodásmódhoz kapcsolódó képességek alakulását, használatát, a matematikai modellek alkalmazását (képletek, modellek, struktúrák, grafikonok/táblázatok), valamint a törekvést ezek alkalmazására.

SZÜKSÉGES ISMERETEK, KÉPESSÉGEK, ATTITŰDÖK

A matematika terén szükséges ismeretek magukban foglalják a számok, mértékek és struktúrák, az alaplételemek és alapvető matematikai reprezentációk fejlődő ismeretét, a matematikai fogalmak, összefüggések és koncepciók, és azon kérdések megértését, amelyekre a matematika választ adhat.

Az egyén rendelkezik azzal a képességgel, hogy alkalmazni tudja az alapvető matematikai elveket és folyamatokat az ismeretszerzésben és a problémák megoldásában a mindennapokban, otthon és a munkahelyen. Követni és értékelni tudja az érvek láncolatát, matematikai úton képes indokolni az eredményeket, megérti a matematikai bizonyítást, a matematika nyelvén kommunikál, valamint alkalmazza a megfelelő segédeszközöket.

A matematika terén a pozitív attitűd az igazság tiszteletén és azon a törekvésen alapszik, hogy a dolgok logikus okát és érvényességét keressük.

Természettudományos kompetencia

A természettudományos kompetencia arra a készségre és képességre utal, hogy ismeretek és módszerek sokaságát használjuk fel annak érdekében, hogy a természetben, valamint az ember és a rajta kívüli természeti világ közt lezajló kölcsönhatásban lejátszódó folyamatokkal kapcsolatban magyarázatokat adjunk, előrejelzéseket tegyünk, s irányítsuk cselekvéseinket. Ennek a tudásnak és módszertannak az emberi vágyak és szükségletek kielégítése érdekében való alkalmazását nevezzük műszaki kompetenciának. Mindkét kompetencia magában foglalja az emberi tevékenység okozta változások megértését és az ezzel kapcsolatos, a fenntartható fejlődés formálásáért viselt egyéni és közösségi felelősséget.

SZÜKSÉGES ISMERETEK, KÉPESSÉGEK, ATTITŰDÖK

A természettudományok esetében elengedhetetlen a természeti világ alapelveinek, az alapvető tudományos fogalmaknak, módszereknek, a technológiai folyamatoknak, valamint a mindezek emberi alkalmazása során kifejtett tevékenységek természetre gyakorolt hatásának az ismerete. Ennek eredményeképpen az egyén megérti a tudományos elméletek társadalmi folyamatok formálódásában betöltött szerepét, az alkalmazások és a technológiák előnyeit, korlátait és kockázatait a társadalom egészében (a döntéshozattal, értékekkel, erkölcsi kérdésekkel, kultúrával stb. kapcsolatosan).

Az egyén olyan természettudományos és műszaki műveltséggel rendelkezik, amelyet képes mozgósítani a munkájában és a hétköznapi életben szükségessé váló problémák megoldása során. Gyakorlatias módon tudja a tudását alkalmazni új technológiák, berendezések megismerésében és működtetésében, a tudományos eredmények alkalmazása során, problémamegoldásaiban, egyéni és közösségi célok elérésében, valamint a természettudományos és műszaki műveltséget igénylő döntések meghozatalában. Kritikus az áltudományos, az egyoldalúan tudomány- és technikaellenes megnyilvánulásokkal szemben. Képes és akar cselekedni a fenntartható fejlődés feltételeinek biztosítása érdekében lokálisan, és globális vonatkozásokban egyaránt.

A kompetencia a kritikus és kíváncsi attitűdöket, az etikai kérdések iránti érdeklődést, valamint a biztonság és a fenntarthatóság tiszteletét egyaránt magában foglalja – különösen a tudományos és technológiai fejlődés saját magunkra, családunkra, közösségünkre és az egész Földre gyakorolt hatásával kapcsolatban.

Digitális kompetencia

A digitális kompetencia felöleli az információs társadalom technológiáinak (Information Society Technology, a továbbiakban: IST) magabiztos és kritikus használatát a munka, a kommunikáció és a szabadidő terén. Ez a következő készségeken, tevékenységeken alapul: információ felismerése, visszakeresése, értékelése, tárolása, előállítása, bemutatása és cseréje; továbbá kommunikáció és hálózati együttműködés az interneten keresztül.

SZÜKSÉGES ISMERETEK, KÉPESSÉGEK, ATTITŰDÖK

A digitális kompetencia a természetnek, az IST szerepének és lehetőségeinek értését, alapos ismeretét jelenti a személyes és társadalmi életben, valamint a munkában. Magában foglalja a főbb számítógépes alkalmazásokat – szövegszerkesztés, adattáblázatok, adatbázisok, információtárolás és -kezelés, az internet által kínált lehetőségek és az elektronikus média útján történő kommunikáció (e-mail, hálózati eszközök) – a szabadidő, az információ-megosztás, az együttműködő hálózatépítés, a tanulás és a kutatás terén. Az egyénnek értenie kell, miként segíti az IST a kreativitást és az innovációt, ismernie kell az elérhető információ hitelessége és megbízhatósága körüli problémákat, valamint az IST interaktív használatához kapcsolódó etikai elveket.

A szükséges képességek felölelik az információ megkeresését, összegyűjtését és feldolgozását, a kritikus alkalmazást, a valós és a virtuális kapcsolatok megkülönböztetését. Idetartozik a komplex információ előállítását, bemutatását és megértését elősegítő eszközök használata, valamint az internet alapú szolgáltatások elérése, a velük való kutatás, az IST alkalmazása a kritikai gondolkodás, a kreativitás és az innováció területén.

Az IST használata kritikus és megfontolt attitűdöket igényel az elérhető információ és az interaktív média felelősségteljes használata érdekében. A kompetencia fejlődését segítheti továbbá a kulturális, társadalmi és/vagy szakmai célokat szolgáló közösségekben és hálózatokban való részvétel.

A hatékony, önálló tanulás

A hatékony, önálló tanulás azt jelenti, hogy az egyén képes kitartóan tanulni, saját tanulását megszervezni egyénileg és csoportban egyaránt, ideértve az idővel és az információval való hatékony gazdálkodást is. Felismeri szükségleteit és lehetőségeit, ismeri a tanulás folyamatát. Ez egyrészt új ismeretek szerzését, feldolgozását és beépülését, másrészt útmutatások keresését és alkalmazását jelenti. A hatékony és önálló tanulás arra készíteti a tanulót, hogy előzetes tanulási és élettapasztalataira építve tudását és képességeit helyzetek sokaságában használja, otthon, a munkában, az oktatásban és képzésben. A motiváció és a magabiztosság e kompetencia elengedhetetlen eleme.

SZÜKSÉGES ISMERETEK, KÉPESSÉGEK, ATTITŰDÖK

Ahol a tanulás a munka- vagy karriercélok teljesítését szolgálja, az egyénnek megfelelő ismeretekkel kell rendelkeznie a szükséges kompetenciákról, tudástartalmakról, képességekről és szakképesítésekről. A hatékony és önálló tanulás feltétele, hogy az egyén ismerje és értse saját tanulási stratégiáit, készségeinek és szaktudásának erős és gyenge pontjait, valamint képes legyen megtalálni a számára elérhető oktatási és képzési lehetőségeket, útmutatást/támogatást.

A hatékony és önálló tanulás olyan alapvető képességek meglétét igényli, mint az írás, olvasás, számolás, valamint az IST-eszközök használata. E készségekre épül az új ismeretek elsajátítása, feldolgozása és beépítése. A hatékony és önálló tanulás további feltétele a saját tanulási stratégia kialakítása, a motiváció folyamatos fenntartása, a figyelem összpontosítása, valamint a tanulás szándékának és céljának kritikus mérlegelése. Az egyénnek képesnek kell lennie a közös munkára és tudásának másokkal való megosztására heterogén csoportban, saját munkája értékelésére és szükség esetén tanács, információ és támogatás kérésére.

A pozitív attitűd mögött motiváció és magabiztosság húzódik, amely a sikeres tanulás egyik záloga lehet egész életen át. A problémamegoldó attitűd segíti a tanulási folyamatot, az akadályok leküzdését és a változások kezelését. A pozitív hozzáállás elengedhetetlen eleme, hogy korábbi tanulási és élettapasztalatainkat felhasználjuk, új tanulási lehetőségeket kutassunk fel, és a tanultakat az élet minden területén széles körben alkalmazzuk.

Szociális és állampolgári kompetencia

A személyes, értékorientációs, interperszonális, interkulturális, szociális és állampolgári kompetenciák a harmonikus életvitel és a közösségi beilleszkedés feltételei, a közjó iránti elkötelezettség és tevékenység, lefedik a magatartás minden olyan formáját, amely révén az egyén hatékony és építő módon vehet részt a társadalmi és szakmai életben, az egyre sokszínűbb társadalomban, továbbá ha szükséges, konfliktusokat is meg tud oldani. Az állampolgári kompetencia képessé teszi az egyént arra, hogy a társadalmi folyamatokról, struktúrákról és a demokráciáról kialakult tudását felhasználva, aktívan vegyen részt a közügyekben.

SZÜKSÉGES ISMERETEK, KÉPESSÉGEK, ATTITŰDÖK

A személyes és szociális jólét megköveteli az egyén saját fizikai és mentális egészségére vonatkozó ismeretek meglétét, felismerve abban az egészséges életvitel meghatározó szerepét. A sikeres interperszonális kapcsolatok és társadalmi részvétel érdekében elengedhetetlen a normatudat, a viselkedési és az általánosan elfogadott magatartási szabályok megértése (pl. a munkahelyen). Ugyanennyire fontos az egyénnel, a csoporttal, a munkaszervezettel, a nemek közti egyenlőséggel, a megkülönböztetés-mentességgel, a társadalommal és a kultúrával kapcsolatos alapvető koncepciók ismerete. Elengedhetetlen az európai társadalmak multikulturális és társadalmi-gazdasági dimenzióinak, valamint a nemzeti kulturális identitás és az európai identitás kapcsolatának a megértése.

E kompetencia alapja az a képesség, hogy különféle területeken hatékonyan tudunk kommunikálni, figyelembe vesszük és megértjük a különböző nézőpontokat, tárgyalópartnereinkben bizalmat keltünk, és empátikusak vagyunk. Idetartozik még a stressz és a frusztráció kezelése, a változások iránti fogékonyság, továbbá a személyes és a szakmai szféra közötti különbségtétel.

Az attitűdök vonatkozásában az együttműködés, a magabiztosság és az integritás a legfontosabb. Idetartozik még a társadalmi-gazdasági fejlődés, az interkulturális kommunikáció iránti érdeklődés, a sokféleség elismerése, a másság tisztelete, valamint a személyes előítéletek leküzdésére és a kompromisszumra való törekvés.

Az állampolgári kompetencia a demokrácia, az állampolgárság fogalmának és az állampolgári jogoknak az ismeretén alapul, ahogyan ezek az Európai Unió Alapjogi Chartájában és a nemzetközi nyilatkozatokban szerepelnek, és ahogyan ezeket helyi, regionális, nemzeti, európai és nemzetközi szinten alkalmazzák. A kompetencia magában foglalja az aktuális események, valamint a nemzeti, az európai és a világtörténelem fő eseményeinek és tendenciáinak, továbbá a társadalmi és politikai mozgalmak céljainak, értékeinek és politikáinak az ismeretét. Idetartozik az európai integráció és az EU struktúráinak, főbb célkitűzéseinek és értékeinek az ismerete, valamint az európai sokféleség és a kulturális identitás tudatosítása is.

Az állampolgári kompetencia olyan képességeket igényel, mint a közügyekben való hatékony együttműködés, a helyi és a tágabb közösséget érintő problémák megoldása iránti szolidaritás és érdeklődés. Magában foglalja a közösségi tevékenységek és a különböző szinteken – a helyi szinttől a nemzeti és európai szintig – hozott döntések kritikus és kreatív elemzését, a döntéshozatalban való részvételt, elsősorban szavazás útján.

A pozitív attitűdök az emberi jogok teljes körű tiszteletén alapulnak, ideértve az egyenlőség és a demokrácia tiszteletét, a vallási és etnikai csoportok kulturális sokszínűségének megértését. Magában foglalja a településhez, az országhoz, az EU-hoz és általában az Európához való tartozást, a részvétel iránti nyitottságot a demokratikus döntéshozatal valamennyi szintjén, valamint a felelősségérzetnek és a közösségi összetartást megalapozó közös értékek elfogadásának és tiszteletben tartásának a nyilvánítását (pl. a demokratikus elvek tiszteletben tartása). Az alkotó részvétel az állampolgári tevékenységeket, a társadalmi sokféleség és kohézió, valamint a fenntartható fejlődés támogatását és mások értékeinek, magánéletének a tiszteletét is jelenti.

Kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia

A kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia segíti az egyént a mindennapi életben – a munkahelyén is – abban, hogy megismerje tágabb környezetét, és képes legyen a kínálkozó lehetőségek megragadására. Idetartozik a tudás, a kreativitás, az újításra való beállítódás és a kockázatvállalás, valamint az, hogy célkitűzései érdekében terveket készít és hajt végre. Alapját képezi azoknak a speciális ismereteknek és képességeknek, amelyekre a gazdasági tevékenységek során van szükség.

SZÜKSÉGES ISMERETEK, KÉPESSÉGEK, ATTITŰDÖK

A szükséges ismeretek egyrészt az egyén személyes, szakmai és/vagy üzleti tevékenységeihez illeszthető lehetőségek, kihívások felismerését, értelmezését, másrészt a gazdaság működésének átfogóbb megértését, a pénz világában való tájékozódást foglalják magukban. Az egyénnek tudatában kell lennie a vállalkozások pénzügyi és jogi feltételeivel is.

Olyan készségek, képességek tartoznak ide, mint: tervezés, szervezés, irányítás, vezetés és delegálás, elemzés, kommunikálás, tapasztalatok kikérdezése, értékelése, kockázatfelmérés és -vállalás, egyéni és csapatmunkában történő munkavégzés.

A pozitív attitűdöt a függetlenség, a kreativitás és az innováció jellemzi a személyes és társadalmi életben, valamint a munkában egyaránt. Feltételezi a célok elérését segítő motivációt és elhatározottságot, legyenek azok személyes, másokkal közös és/vagy munkával kapcsolatos célok vagy törekvések.

Esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség

Az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség magában foglalja az esztétikai megismerés, illetve elképzelések, élmények és érzések kreatív kifejezése fontosságának elismerését mind a tradicionális művészetek nyelvein, illetve a média segítségével, ideértve különösen az irodalmat, a zenét, a táncot, a drámát, a bábjátékot, a vizuális művészeteket, a tárgyak, épületek, terek kultúráját, a modern művészeti kifejezőeszközöket, a fotót s a mozgóképet.

SZÜKSÉGES ISMERETEK, KÉPESSÉGEK, ATTITŰDÖK

Az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség feltételezi a helyi, a nemzeti, az európai és az egyetemes kulturális örökségnek, valamint az egyénnek, közösségeinek a világban elfoglalt helyének a tudatosítását, a főbb művészeti alkotások értő és beleérző ismeretét, a népszerű kortárs kultúra és kifejezőmódok vonatkozásában is. Idetartozik Európa (az európai országok, nemzetek és kisebbségek) kulturális és nyelvi sokféleségének, a megőrzésére irányuló igénynek, a közízlés fejlődésének, valamint az esztétikum mindennapokban betöltött szerepének a megértése.

Olyan képességek tartoznak ide, mint művészi önkifejezés, műalkotások és előadások elemzése, saját nézőpont összevetése mások véleményével, a kulturális tevékenységben rejlő gazdasági lehetőségek felismerése és kiaknázása.

A pozitív attitűdök alapját a művészi kifejezés sokfélesége iránti nyitottság és az esztétikai érzék fejlesztésére való hajlandóság képezi. A nyitottság, az érdeklődés, a fogékonyság fejleszti a kreativitást és az arra való készséget, hogy a művészi önkifejezés és a kulturális életben való részvétel révén gazdagítsuk önismeretünket, emberi viszonyainkat, eligazodjunk a világban.

III/3. melléklet

Kulcskompetenciák – NAT 2007

Ismeretek, képességek, attitűdök

Anyanyelvi kommunikáció

- Hallott és olvasott szöveg értése
- Szövegalkotás
- Helyes és kreatív nyelvhasználat
- Megfelelő szókincs
- Saját kommunikáció figyelemmel kísérése
- Helyzetnek megfelelő kommunikáció szóban és írásban
- Különböző típusú szövegek megkülönböztetése és felhasználása
- Információgyűjtés, -feldolgozás
- Nyelvi segédeszközök használata
- Helyzetnek megfelelő, meggyőző érvelés
- Kritikus és építő jellegű párbeszédre való törekvés
- Esztétikai minőség tisztelete
- Mások megismerésének igénye

Idegen nyelvi kommunikáció

- Szókincs
- Funkcionális nyelvtan, szóbeli interakció típusok, nyelvi stílusok ismerete
- Társadalmi hagyományok, nyelvek kulturális vonatkozásainak és változatosságának ismerete
- Szóbeli üzenetek megértése
- Beszélgetések kezdeményezése, folytatása és lezárása
- Szövegolvasás, -értés és -alkotás az egyéni igényeknek megfelelően
- Nyelvi segédeszközök megfelelő használata
- Nem formális keretekben történő nyelvtanulás
- Kulturális sokféleség tisztelete
- Nyelvek, kultúrák közötti kommunikáció iránti érdeklődés és kíváncsiság

Matematikai kompetencia

- Számok, mértékek és struktúrák, alpműveletek, alapvető matematikai reprezentációk fejlődő ismerete
- Matematikai fogalmak, összefüggések és koncepciók megértése
- Alapvető matematikai elvek és folyamatok alkalmazása az ismeretszerzésben és a problémák megoldásában
- Érvek láncolatának követése és értékelése
- Eredmények matematikai indoklása
- Matematikai bizonyítás megértése
- A matematika nyelvén való kommunikáció
- Megfelelő segédeszközök alkalmazása
- Az igazság tisztelete
- Logikus okok és érvényesség keresése

Természettudományos kompetencia

- A természeti világ alapelveinek ismerete
- Alapvető tudományos fogalmaknak, módszerek ismerete
- A tudományos elméletek társadalmi folyamatokban játszott szerepének ismerete, megértése
- Fontosabb technológiai folyamatok ismerete
- A technológiák előnyeinek, korlátainak és társadalmi kockázatainak ismerete
- Az emberi tevékenység természetre gyakorolt hatásának ismerete
- Természettudományos és műszaki műveltség alkalmazása a problémamegoldásban
- Természettudományos és műszaki műveltséget igénylő döntések meghozatala
- Új technológiák, berendezések megismerésének és működtetésének képessége
- Áltudományos, egyoldalúan tudomány- és technikaellenes megnyilvánulások kritikája
- Szándék és képesség a fenntartható fejlődés érdekében lokálisan és globális vonatkozásban való cselekvésre
- Etikai kérdések iránti érdeklődés
- Kritikus és kíváncsi attitűd
- Biztonság és a fenntarthatóság tisztelete a tudományos és technológiai fejlődés hatásaival kapcsolatban

Digitális kompetencia

- IST szerepének és lehetőségeinek értése, ismerete
- Számítógépes alkalmazások a szabadidő, az információ-megosztás, az együttműködő hálózatépítés, a tanulás és a kutatás terén
- Az IST kreativitást és innovációt segítő hatásának megértése
- Az információ hitelessége és megbízhatósága körüli problémák ismerete
- Az IST interaktív használatához kapcsolódó etikai elvek ismerete
- Információkeresés, -gyűjtés, -feldolgozás, kritikus alkalmazás
- Valós és a virtuális kapcsolatok megkülönböztetése
- Komplex információ-előállítást, -bemutatást és -megértést segítő eszközök használata
- Internet alapú szolgáltatások elérése, a velük való kutatás
- IST alkalmazása a kritikai gondolkodás, a kreativitás és az innováció területén
- Kritikus és megfontolt attitűd az elérhető információs és az interaktív média felelősségteljes használatára érdekében.
- Kulturális-, társadalmi-, szakmai célokat szolgáló közösségekben és hálózatokban való részvétel

A hatékony, önálló tanulás

- Alapvető írás, olvasás, számolás, IST-eszközhasználat képességek
- Új ismeretek elsajátítása, feldolgozása és beépítése
- A tanulás iránti motiváció folyamatos fenntartása
- A figyelem összpontosítása
- A tanulás szándékának és céljának kritikus mérlegelése
- Munkavégzés másokkal együttműködve, a tudás megosztása
- Saját munka értékelése
- Szükség esetén tanács, információ és támogatás kérése
- Korábbi tanulási és élettapasztalatok felhasználása
- A kompetenciák, tudástartalmak, képességek és a szakképesítések megfelelő ismerete
- Saját tanulási stratégia kialakítása, ismerete, értése
- Személyes készségek és szaktudás erősségeinek/gyengéségeinek ismerete
- Az elérhető oktatási és képzési, támogatási lehetőségek megtalálása
- A tanultak széles körű alkalmazása az élet minden területén

Szociális és állampolgári kompetencia

- Saját fizikai és mentális egészségére vonatkozó ismeretek, az egészséges életvitel meghatározó szerepének megértése
- Normatudat, a viselkedési és az általánosan elfogadott magatartási szabályok megértése
- Az egyénnel, a csoporttal, a munkaszervezettel, a nemek közti egyenlőséggel, a megkülönböztetés-mentességgel, a társadalommal és a kultúrával kapcsolatos alapvető koncepciók ismerete
- Tájékozódás az európai társadalmak multikulturális és társadalmi-gazdasági dimenzióiban
- A nemzeti kulturális identitás és az európai identitás kapcsolatának megértése
- Hatékony kommunikáció különféle területeken
- Különböző nézőpontok figyelembevétele és megértése
- Bizalomkeltés a tárgyalópartnerekben
- Empátia
- A stressz és a frusztráció kezelése
- A változások iránti fogékonyság
- Együttműködés
- Magabiztosság
- A sokféleség elismerése
- A társadalmi-gazdasági fejlődés, a kultúrák közötti kommunikáció iránti érdeklődés
- A személyes előítéletek leküzdése
- Kompromisszumra való törekvés
- A demokrácia, az állampolgárság fogalma, állampolgári jogok ismerete
- Az aktuális események, valamint a nemzeti, az európai és a világtörténelem fő eseményeinek és tendenciáinak ismerete
- A társadalmi és politikai mozgalmak céljainak, értékeinek és politikáinak ismerete
- Az európai integráció, az EU struktúráinak, főbb célkitűzéseinek és értékeinek ismerete
- Az európai sokféleség és a kulturális identitás tudatosítása
- A közügyekben való hatékony együttműködés
- A helyi és a tágabb közösséget érintő problémák megoldása iránti szolidaritás és érdeklődés
- A közösségi tevékenységek és a különböző szinteken hozott döntések kritikus és kreatív elemzése
- Az emberi jogok teljes körű tisztelete
- Az egyenlőség és a demokrácia tisztelete
- A vallási és etnikai csoportok kulturális sokszínűségének megértése
- A településhez, az országhoz, az EU-hoz és általában Európához való tartozás
- A részvétel iránti nyitottság a demokratikus döntéshozatal valamennyi szintjén
- A közösségi összetartást megalapozó közös értékek elfogadásának és tiszteletben tartásának ki nyilvánítása
- A fenntartható fejlődés támogatása
- Mások értékeinek, magánéletének tisztelete
- A társadalmi sokféleség és kohézió tisztelete

Kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia

- Az egyén személyes, szakmai és/vagy üzleti tevékenységeihez illeszthető lehetőségek, kihívások felismerése, értelmezése
- A gazdaság működésének átfogóbb megértése
- A pénz világában való tájékozódás képessége
- A vállalkozások pénzügyi- és jogi feltételeinek ismerete
- Tervezési képesség
- Szervezési képesség
- Irányítási képesség

- Elemzési képesség
- Kommunikációs képesség
- A tapasztalatok értékelése
- Kockázatfelmérés és -vállalás
- Egyéni és csapatmunkában történő munkavégzés
- Függetlenség
- Kreativitás
- Innováció
- A célok elérését segítő motiváció és elhatározottság

Esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség

- A helyi, a nemzeti, az európai és az egyetemes kulturális örökség tudatosítása
- Az egyének, közösségeinek a világban elfoglalt helyének tudatosítása
- A főbb művészeti alkotások értő és beleérző ismerete
- A népszerű kortárs kultúra és kifejezőmódok ismerete
- Európa kulturális és nyelvi sokféleségének, a megőrzésére irányuló igénynek a megértése
- A közízlés fejlődésének megértése
- Az esztétikum mindennapokban betöltött szerepének a megértése
- Művészi önkifejezés
- Műalkotások és előadások elemzése
- Saját nézőpont összevetése mások véleményével
- A kulturális tevékenységben rejlő gazdasági lehetőségek felismerése és kiaknázása
- A művészi kifejezés sokfélesége iránti nyitottság
- Az esztétikai érzék fejlesztésére való hajlandóság
- A művészi önkifejezés és a kulturális életben való részvétel által az önismeret, emberi kapcsolatrendszer gazdagítása, a világban való eligazodás elősegítése

III/4. melléklet **A kiemelt fejlesztési feladatok⁴**

Szöveg A:

Hon- és népismeret

Elengedhetetlen, hogy a tanulók ismerjék népünk kulturális örökségének jellemző sajátosságait, *nemzeti kultúránk* nagy múltú értékeit. Ennek során tanulmányozzák a kiemelkedő magyar történelmi személyiségek, tudósok, feltalálók, művészek, írók, költők, sportolók tevékenységét, munkásságát, ismerjék meg a haza földrajzát, irodalmát, történelmét, mindennapi életét. Sajátítsák el azokat az ismereteket, gyakorolják azokat az egyéni és közösségi tevékenységeket, amelyek az otthon, a lakóhely, a szülőföld, a haza és népei megismeréséhez, megbecsüléséhez, az ezekkel való azonosuláshoz vezetnek. Ismerjék meg a városi és a falusi élet hagyományait, jellegzetességeit.

Fontos feladat a harmonikus kapcsolat elősegítése a természeti és a társadalmi környezettel, a nemzettudat megalapozása, a nemzeti önismeret, a hazaszeretet elmélyítése és ettől elválaszthatatlan módon a hazánkban és szomszédságunkban élő más népek, népcsoportok értékeinek és eredményeinek megbecsülése. Ösztönözzük a fiatalokat a szűkebb és tágabb környezet történelmi, kulturális és vallási emlékeinek, hagyományainak feltárására, ápolására. Készítsük őket az ezekért végzett egyéni és közösségi tevékenységekre.

⁴ A kiemelt fejlesztési feladatokat annak érdekében, hogy nagyjából azonos terjedelmű szöveget kapjanak a hallgatók, nem a jogszabályban szereplő sorrendben közöljük.

Európai azonosságtudat – egyetemes kultúra

Európa a magyarság tágabb hazája. A tanulók szerezzenek ismereteket az Európai Unió kialakulásának történetéről, alkotmányáról, intézményrendszeréről, az uniós politika szempontrendszeréről. Diákként és felnőttként tudjanak élni a megnövekedett lehetőségekkel.

Magyarságtudatukat megőrizve váljanak európai polgárokká.

Tanulóinkat iskolás éveik alatt is olyan ismeretekkel, személyes tapasztalatokkal kell gazdagítani, amelyek birtokában meg tudják találni helyüket az európai nyitott társadalmakban. Fontos az is, hogy európai identitásuk megerősödésével nyitottak és elfogadóak legyenek az Európán kívüli kultúrák iránt is.

A tanulók ismerjék meg az *egyetemes emberi civilizáció* legjellemzőbb, legnagyobb hatású eredményeit. Váljanak nyitottá és megértővé a különböző szokások, életmódok, kultúrák, vallások, a másság iránt. Szerezzenek információkat az emberiség közös, globális problémáiról, az ezek kezelése érdekében kialakuló nemzetközi együttműködésről. Növekedjék érzékenységük a problémák lényege, okai, az összefüggések és a megoldási lehetőségek keresése, feltárása iránt. Az iskolák és a tanulók törekedjenek arra, hogy közvetlenül is részt vállaljanak a nemzetközi kapcsolatok ápolásában.

Környezettudatoságra nevelés

A környezettudatoságra nevelés átfogó célja, hogy elősegítse a tanulók magatartásának, életvitelének kialakulását annak érdekében, hogy a felnövekvő nemzedék képes legyen a környezeti válság elmélyülésének megakadályozására, elősegítve az élő természet fennmaradását és a társadalmak fenntartható fejlődését.

A fenntarthatóság pedagógiai gyakorlata feltételezi az egész életen át tartó tanulást, amelynek segítségével tájékozott és tevékeny állampolgárok nevelődnek, akik kreatívan, problémamegoldó módon gondolkodnak, eligazodnak a természet és a környezet, a társadalom, a jog és a gazdaság terén, és felelősséget vállalnak egyéni vagy közös tetteikért.

Mindez úgy valósítható meg, ha különös figyelmet fordítunk a tanulók természettudományi gondolkodásmódjának fejlesztésére. Ha a tanulók érzékennyé válnak környezetük állapota iránt, akkor képesek lesznek a környezet sajátosságainak, minőségi változásainak megismerésére és elemi szintű értékelésére, a környezet természeti és ember alkotta értékeinek felismerésére és megőrzésére, a környezettel kapcsolatos állampolgári kötelességeik vállalására és jogaik gyakorlására. A környezet ismeretén és a személyes felelősségen alapuló környezetkímélő magatartás legyen a tanulók életvitelét meghatározó erkölcsi alapelv, egyéni és közösségi szinten egyaránt.

A környezeti nevelés során a tanulók ismerjék meg azokat a jelenlegi folyamatokat, amelyek következményeként bolygónkon környezeti válságjelenségek mutatkoznak. Konkrét hazai példákon ismerjék fel a társadalmi-gazdasági modernizáció egyénre gyakorolt pozitív és negatív hatásait a környezeti következmények tükrében.

A tanulók kapcsolódjanak be közvetlen környezetük értékeinek megőrzésébe, gyarapításába. Életmódjukban a természet tisztelete, a felelősség, a környezeti károk megelőzése válják meghatározóvá. Magatartásukban alakuljon ki és erősödjön meg a személyes biztonságra való törekvés. Szerezzenek személyes tapasztalatokat az együttműködés, a környezeti konfliktusok közös kezelése és megoldása terén.

Szöveg B:

Énkép, önismeret

Az egyén önmagához való viszonya, önmagáról alkotott képe, a személyiség belső diszpozíciói saját befogadó-alkotó tevékenysége során alakulnak ki, csakúgy, mint a személyiségére jellemző egyéb tulajdonságok. Az egyén maga határozza meg tevékenysége irányát, és aktivitásának mértéke, színvo-

nala is nagymértékben függ az önmagáról, képességeiről, igényeiről alkotott képtől és az önmagával szemben támasztott elvárásoktól. A Nemzeti alaptantervben megnevezett értékek és kompetenciák csak akkor épülnek be a tanulók önképébe, és válnak magatartást irányító tényezőkké, ha a tanulók maguk is részeseivé válnak az értékek megnevezésének, azonosításának, megértik következményeiket, és megismerik az elsajátított tudás, készségek működését, felhasználhatóságát. Ahhoz, hogy a tanulók képesek legyenek énképükbe, önreflexióikba integrálni az elsajátított tudást, készségeket, tanulást segítő beállítódásokat, motívumokat, a tanítás-tanulás egész folyamatában gondoskodni kell arról is, hogy egyre kompetensebbnek érezzék magukat saját fejlődésük, sorsuk és életpályájuk alakításában. Az egyén önmagához való viszonyának formálásában alapvető célként tűzhető ki az önmegismerés és önkontroll; a felelősség önmagukért; az önállóság; az önfejlesztés igénye és az erre irányuló tevékenységek, valamint mindezek eredményeként a személyes méltóság.

Aktív állampolgárságra, demokráciára nevelés

A demokratikus jogállamban a társadalom fejlődésének és az egyén sikerességének, boldogulásának s nem ritkán boldogságának is egyik fontos feltétele az egyén részvétele a civil társadalom, a lakóhelyi, a szakmai, kulturális közösség életében és/vagy a politikai életben. Olyan részvétel, amelyet a megfelelő tudás, a társadalmi együttélés szabályainak kölcsönös betartása, az erőszakmentesség jelleméz, és az emberi jogok, a demokrácia értékeinek tisztelete vezérel. A Magyar Köztársaság közoktatási rendszerének tehát egyik alapvető feladata olyan formális, nem formális és informális tanulási lehetőségek biztosítása, amelyek elősegítik a tanulók aktív állampolgárrá válását.

Az aktív állampolgári léthez ismeretek, képességek, megfelelő beállítottság és motiváltság szükséges. A megfelelő ismeretek az Ember és társadalom műveltségi területre koncentrálódnak, a képességek, értékorientációk, beállítódások fejlődéséhez az iskolai tanulás teljes folyamata és az iskolai élet teremthet lehetőségeket. Az aktív állampolgári magatartáshoz szükséges rész-képességek (pl. a társadalmi viszonyrendszerek felismerésének képessége, a konfliktuskezelés, az együttműködés képessége), értékorientációk, beállítódások (pl. felelősség, autonóm cselekvés, megbízhatóság, tolerancia, társadalmilag elfogadott viselkedés) elsajátítását döntően a tanulók aktív részvételére építő tanítás- és tanulásszervezési eljárások minősége, illetve az iskolai élet demokratikus gyakorlata biztosíthatja.

Gazdasági nevelés

A gazdálkodás és a pénz világára vonatkozó tudás nélkül nem érthetjük meg a bennünket körülvevő világ számunkra fontos folyamatainak jelentős hányadát; e tudás általános műveltségünk részévé vált. A gazdaság alapvető összefüggéseit értő és a javakkal okosan gazdálkodni képes egyének nélkül nem képzelhető el sem működő demokrácia, sem életképes piacgazdaság. Minden olyan országnak, amely anyagi biztonságra törekszik és szeretne helytállni a globális versenyterben, elemi érdeke, hogy állampolgárai nyitottak legyenek a gazdaság világa felé. A társadalom számára is nélkülözhetetlen, hogy tagjaiban pozitív attitűd alakuljon ki az értékteremtő munka, a javakkal való gazdálkodás és a gazdasági ésszerűség iránt.

A gazdasági nevelésnek alapvető szerepe van abban, hogy a tanulók tudatos fogyasztókká váljanak, mérlegelni tudják a döntéssel járó kockázatot, hasznot vagy költséget. Hozzájárul annak a képességnek a kialakításához, hogy egyensúlyt találjanak a rövidebb és hosszabb távú előnyök között. Elősegíti, hogy képessé váljanak a rendelkezésükre álló erőforrásokkal való gazdálkodásra, beleértve a pénzel való bánni tudást is. Nemcsak az egyén létérdeke, hogy okos döntéseket tudjon hozni, amikor hitelekről vagy megtakarításokról van szó, hanem a társadalomé is, amely számára komoly veszélyt jelenthet a pénzügyek megingása. Ezért is fontos, hogy az iskolai nevelés során kellő figyelmet fordítsunk a gazdálkodással és a pénzügyekkel kapcsolatos kérdésekre, és a személyiségnevelés fontos részének tekintsük az okos gazdálkodás képességének a kialakítását.

Szöveg C:

A tanulás tanítása

A tanulás a pszichikum tartós módosulása külső tényezők hatására, tehát nem csupán ismeretelsajátítás és a figyelem, emlékezet működtetése. Tág értelmezése magában foglalja valamennyi értelmi képesség és az egész személyiség fejlődését, fejlesztését. Ez az iskola alapfeladata.

A tanulás számos összetevője tanítható. Minden nevelő teendője, hogy felkeltse az érdeklődést a különböző szaktárgyi témák iránt, útbaigazítást adjon annak szerkezetével, hozzáféréssel, elsajátításával kapcsolatban, valamint tanítsa a gyerekeket tanulni. Ennek során a tanulók tegyenek szert fokozatos önállóságra a tanulás tervezésében, vegyenek részt a kedvező körülmények (külső feltételek) kialakításában. Élményeik és tapasztalataik alapján ismerjék meg és tudatosítsák saját pszichikus feltételeiket. A hatékony tanulás módszereinek és technikáinak az elsajátíttatása elsősorban a következőket foglalja magában: az alapkészségek kialakítása (értő olvasás, íráskészség, számfogalom fejlesztése), az előzetes tudás és tapasztalat mozgósítása; az egyénre szabott tanulási módszerek, eljárások kiépítése; a csoportos tanulás módszerei, kooperatív munka; az emlékezet erősítése, célszerű rögzítési módszerek kialakítása; a gondolkodási kultúra fejlesztése; az önművelés igényének és szokásának kibontakoztatása; az egész életen át tartó tanulás eszközeinek megismerése, módszereinek elsajátítása.

A tanulás fontos színtere, eszköze az iskola könyvtára és informatikai bázisa. A hagyományos tantermi oktatást az iskola keretein belül is kiegészítik az egyéni tanulási formák, amelyekhez sokféle információforrás gyors elérésére van szükség. A könyvtár használata minden ismeretterületen nélkülözhetetlen. Az önálló ismeretszerzés érdekében a tanulóknak el kell sajátítaniuk a könyvtári ismeretszerzés technikáját, módszereit mind a nyomtatott dokumentumok, mind az elektronikus dokumentumok használata révén. Ismerniük kell a könyvtári keresés módját, a keresés eszközeit, a főbb dokumentumfajtákat, valamint azok tanulásban betöltött szerepét, információs értékét. El kell sajátítaniuk az adatgyűjtés, témafeldolgozás, forrásfelhasználás technikáját, az interneten való keresés stratégiáját.

A tanulás megszervezhető az iskolán kívül is. Tanulási színtér a múzeum, a kiállító terem, a művészeti előadás színtere, de akár a „szabadtér” is.

A tanulási folyamatot jelentősen átalakítja az informatikai eszközök és az elektronikus oktatási segédanyagok használata. Ez új lehetőséget teremt az ismeretátadásban, a kísérleteken alapuló tanulásban, valamint a csoportos tanulás módszereinek kialakításában.

A pedagógus fontos feladata, hogy megismerje a tanulók sajátos tanulási módjait, stratégiáit, stílusát, szokásait. Vegye figyelembe a megismerés életkori és egyéni jellemzőit, és ezekre alapozza a tanulás fejlesztését. Gondosan kutassa fel és válassza meg a fejlesztés tárgyi-cselekvéses, szemléletes-képi és elvont-verbális útjait, és életszerű tartalommal ruházza fel azokat. Törekedjen a gondolkodási képességek, elsősorban a rendszerezés, a valós vagy szimulált kísérleteken alapuló tapasztalás és kombináció, a következtetés és a problémamegoldás fejlesztésére, különös tekintettel az analízis, szintézis, összehasonlítás, általánosítás és konkretizálás erősítésére, mindennapokban történő felhasználására. Olyan tudást kell kialakítani, amelyet új helyzetekben is lehet alkalmazni. Előtérbe kerül az új ötletek kitalálása, azaz a kreatív gondolkodás fejlesztése. Ezzel párhuzamosan érdemes hangsúlyt helyezni a tanulói döntéshozatalra, az alternatívák végiggondolására, a variációk sokoldalú alkalmazására, a kockázatvállalás, az értékelés, az érvelés és a legjobb lehetőségek kiválasztásának területeire. Fontos feladat a kritikai gondolkodás megerősítése, a konfliktusok kezelése, az életminőség javítása, az életvitel arányainak megtartása, az értelmi, érzelmi egyensúly megteremtése, a teljesebb élet megszervezése.

Az iskolai tanítás-tanulási folyamatba külső szakértő is bevonható. Ezek kiválasztásáért, a külső szakértő által közölt ismeretek és az iskolai pedagógiai program összhangjáért az iskola igazgatója a felelős. A külső szakértő a tanítási órán a kijelölt pedagógus közreműködésével, a tanulási folyamat pedagógiai szempontból történő kontrolja mellett vehet részt a tanulási folyamatban.

Szöveg D:

Testi és lelki egészség

Az iskolára nagy feladat és felelősség hárul a felnövekvő nemzedékek egészséges életmódra nevelésében, minden tevékenységével szolgálnia kell a tanulók egészséges testi, lelki és szociális fejlődését. Személyi és tárgyi környezetével segítse azoknak a pozitív beállítódásoknak, magatartásoknak és szokásoknak a kialakulását, amelyek a gyerekek, a fiatalok egészséges életvitellel kapcsolatos szemléletét és magatartását fejlesztik.

Az egészséges életmódra nevelés nemcsak a betegségek megelőzésének módjára tanít, hanem az egészséges állapot örömteli megélésére és a harmonikus élet értékékként való tisztelésére is nevel. A pedagógusok készítsék fel a gyerekeket, fiatalokat arra, hogy önállóan tudjanak életmódjukra vonatkozó helyes döntéseket hozni, egészséges életvitelt alakítsanak ki, és a konfliktusokat képesek legyenek megoldani. Fejlesszék a beteg, sérült és fogyatékos emberek iránti elfogadó és segítőkész magatartást. Ismertessék meg a környezet – elsősorban a háztartás, az iskola és a közlekedés, veszélyes anyagok –, egészséget, testi épséget veszélyeztető leggyakoribb tényezőit. Készüljenek fel a veszélyhelyzetek egyéni és közösségi szintű megelőzésére, kezelésére. Az iskola feladata az is, hogy felkészítsen az önálló gyalogos közlekedésre, a tömegközlekedési eszközök használatára, az utasbalesetek elkerülésének módjaira. Figyelmet kell fordítani a veszélyes anyagok, illetve készítmények helyes kezelésére, legfontosabb szabályaira (felismerésére, tárolására). Nyújtsanak támogatást a gyerekeknek – különösen a serdülőknek – a káros függőségekhez vezető szokások (pl. dohányzás, alkohol- és drogfogyasztás, helytelen táplálkozás) kialakulásának megelőzésében. Az iskola megkerülhetetlen feladata, hogy foglalkozzon a szexuális kultúra és magatartás kérdéseivel, a családi életre, a felelős, örömteli párkapcsolatokra történő felkészítéssel. Az egészséges, harmonikus életvitelt megalapozó szokások a tanulók cselekvő, tevékeny részvételével alakíthatók ki. Fontos, hogy az iskolai környezet is biztosítsa az egészséges testi, lelki, szociális fejlődést. Ebben a pedagógusok életvitelének is jelentős szerepe van.

Felkészülés a felnőttélet szerepeire

A felnőttélet szerepeire való felkészülés egyik fontos eleme a pályorientáció. Általános célja, hogy segítse a tanulók további iskola- és pályaválasztását. Összetevői: az egyéni adottságok, képességek megismerésén alapuló önismeret fejlesztése; a legfontosabb pályák, foglalkozási ágak tartalmának és a hozzájuk vezető utaknak, lehetőségeknek, alternatíváknak a megismerése tevékenységek és tapasztalatok útján. Tudatosítanunk kell a tanulóknak, hogy életpályájuk során többször kényszerülhetnek pályamódosításra.

Az iskolának – a tanulók életkorához és a lehetőségekhez képest – átfogó képet kell nyújtania a munka világról. Ennek érdekében olyan feltételeket, tevékenységeket kell biztosítani, amelyek elősegíthetik, hogy a tanulók kipróbálhassák képességeiket, elmélyedhessenek az érdeklődésüknek megfelelő területeken, ezzel is fejlesztve ön- és pályaismereteiket.

A pályorientáció csak hosszabb folyamat során és csak akkor lehet eredményes, ha a különböző tantárgyak, órák és iskolán kívüli területek, tevékenységek összehangolásán alapul. Kiemelt figyelmet igényel a rugalmasság, az együttműködés és a bizonytalanság kezelésének a képessége egyéni és társadalmi szinten egyaránt.

A tanulók hatékony társadalmi beilleszkedéséhez, az együttéléshez és a részvételhez elengedhetetlenül szükséges a szociális és állampolgári kompetencia tudatos, pedagógiailag tervezett fejlesztése. Olyan szociális motívumrendszer kialakításáról és erősítéséről van szó, amely gazdasági és társadalmi előnyöket egyaránt hordoz magában. A szociális kompetencia fejlesztésében kiemelt feladat a segítséssel, együttműködéssel, vezetéssel és versengéssel kapcsolatos területek erősítése. Ezzel párhuzamosan szükséges meghatározni az állampolgári kompetencia tartalmát is, nevezetesen a jogait érvényesítő, a közéletben részt vevő és közreműködő tanulók képzéséről van szó. A szociális és társadalmi kompetencia fejlesztésének fontos részét képezik a gazdasággal, az öntudatos fogyasztói magatartással, a versenyképesség erősítésével kapcsolatos területek (pl. vállalkozó-, gazdálkodó- és munkaképesség).

III/5. melléklet

Definiálandó szavak példalistája

őskor
faluközösség
tized
nemesség
francia forradalom
gyarmatosítás
rabszolga-kereskedelem
nagy felfedezések
Napkirály
anglikán egyház

társadalom
szegénység
környezettudatos magatartás
jog
állam
mobilizáció
adó
betéti társaság
erkölcs
globalizáció

III/6. melléklet

Tükör projekt⁵

A csoport

1.	<p>Kérdésözön</p> <p>A tanulók négyfős csoportokban versenyeznek: mindegyik csoport annyi kérdést gyűjt össze a tükörrel kapcsolatban, amennyit csak tud. A kérdéseket táblára írjuk. A csoportok kihúzzák azokat a kérdéseket, amelyeket más csoportok is megfogalmaztak. Az a csoport győz, amelyiknek több olyan kérdése marad, amit a többiek nem tettek fel.</p> <p>Ezután beszélgetés a közösen kiválasztott kérdésekről. A beszélgetésben mindenképpen érintsük a tükör szerepe életünkben problémakört:</p> <p>Hányszor nézed meg magad egy nap a tükörben? Miért fontos számunkra, hogy ápoltak legyünk? Valójában mit nézünk meg magunkon a tükörben? Szerinted kik állnak többet a tükör előtt, a fiúk vagy a lányok? Ha mi adnánk nevet ennek a tárgynak, mi lehetne az? Mi az a tükör? Mi jut eszedbe erről a szóról? Mikor, hol és mire használod? Melyik napszakban használsz biztosan tükröt? Melyek azok az alkalmak, amikor többet használod a tükröt, mint máskor? Volt-e olyan, amikor a tükörbe néztél és nagyon rossz/nagyon jó kedved lett? Lakásokban melyik a kedvenc tükröd?</p>
2.	<p>Mire lehetne még használni?</p> <p>Kérdés: a tükröt mire lehetne még használni a megszokott funkcióján kívül? Az ötletek gyűjtése után ki-ki rajzolja le (esetleg számítógéppel) azt a funkciót, amelyik a legjobban tetszett neki. Az elkészült rajzokat gyűjtjük össze, rendezzünk kiállítást belőlük, illetve a digitális rajzokat, ha módunkban áll, projektorral vetítsük ki, hogy mindenki kedvére gyönyörködhesen bennük. A legötletesebb munkák alkotóinak igyekezetét tapssal jutalmazhatjuk.</p>
3.	<p>„Tükör” pantomim</p> <p>Az osztály öt önként jelentkező tagja lesz a zsűri. A többiek a következő feladatot kapják:</p> <p>Játszd el pantomim játékkal, hogy egy hatalmas tükörrel a kezekben kell haladnod egy sűrű erdőben, egy kerítés padkáján, az iskola folyosóján, egy sötét, szűk padlástérben.</p> <p>A tanulók egymás után, egyenként bemutatják az általuk választott megoldást, amiket a zsűri minden tagja külön-külön 1–10-ig pontoz, és csak az eredményhirdetéskor hoz nyilvánosságra.</p>
4.	<p>Pacával</p> <p>A tanulók párokban vagy csoportokban dolgoznak. Minden pár/csoport kap egy rajzlapot, és egyik felére csinál egy tinta/festék pacát, majd a lapot félbehajtva rányomja a másik felét. A kinyitott lapok megszártása után az összes rajzot sorszámozzuk, majd a tanár sorban egy-egy percig felmutatja azokat. A párok/csoportok a felmutatás közben leírják, hogy mi jutott eszükbe a pacáról, majd címet adnak a képeknek. Minden olyan cím, amit a pár/csoport meg tud indokolni, pontot kap, az a pár/csoport győz, amelyiknek a legtöbb pontja van.</p> <p>A játék végén először párban, majd osztályszinten beszélgetés a feladat megoldásáról:</p> <p>Mi volt a feladat ebben a játékban? Mi volt érdekes benne? Okozott-e nehézséget valami? Melyik volt a legötletesebb cím? Miért? Hogy jön ez a játék a tükör projekthez?</p> <p>Keressék ki a papír két oldaláról azokat a részeket, amelyek annyira hasonlítanak, mintha tükörképek lennének! Hogy jön ez a játék a matematikához és a művészetekhez?</p>

5 A feladathoz az OKM által ajánlott, a nem szakrendszerű oktatás számára készült kerettanterv tanulás és gondolkodásfejlesztő feladatai közül a Tükör projektben szereplőket használjuk. Ennek a projektnek az a célja, hogy egy hétköznapi tárgyat, a tükröt a lehető legtöbb oldalról közelítsen meg. http://www.ofi.hu/elemekek/userfiles/Kerettanterv_final%5B1%5D.pdf

5.	<p>Újságtervezés A tanulók csoportmunkában „Suli tükör” címmel újságot terveznek (rovatokat, költségeket, feladatokat, felelősöket, határidőket stb.) Összeállítják az első szám tartalmát, prezentálják az elkészült produktumokat. Ezt az elvégzett feladat nehézségéről, újszerűségről, érdekességéről szóló beszélgetés követi. Végül az osztály zsűrivé alakul és megszavazza az első helyezettet.</p>
6.	<p>Tükörkeret készítése A tanulók egyéni munkában különböző anyagokból (nemezsből, agyagból, papírból) készítenek tükörkeretet. Az elkészült alkotásokat kiállítjuk. Az osztály zsűrivé alakul és pontozással értékeli a műveket. A helyezettet tapsal ünnepeljük.</p>

B csoport

1.	<p>Szógyűjtés A tanulók négyfős csoportokban versenyeznek: olyan összetett szavakat gyűjtenek, amelyek elő- vagy utótagja a „tükör” szó (pl. tükörkeret, tükörtojás, tükörponty, tükörírás, tükörszó, tükörfordítás...). A szavakat táblára írjuk. A csoportok kihúzzák a listájukról azokat a szavakat, amelyeket más csoportok is összeírtak. Az a csoport győz, amelyiknek több, a többi csoportnál nem szereplő, összetett szava marad. A táblára írt szavakkal a csoportok mondatokat alkotnak (minden szóval egy mondatot), a megoldásokat meghallgatjuk, ha kell, megbeszéljük a fogalomértelmezést. Végül beszéljük meg, mi újat tanultak a feladattal, valamint hogy azt nehéznek/könnyűnek találták-e.</p>
2.	<p>Írjunk fogalmazást! A tanulók 3 csoportban dolgoznak. Minden csoport ugyanazt a mondatot kapja: „A tükör ezer darabra hullott szét.” A feladatuk: minden csoport ír egy történetet. Az egyik csoport a maga által kitalált történet bevezetésébe, a másik a tárgyalásába, a harmadik a befejezésébe teszi be a kapott mondatot. Végén meghallgatjuk a történeteket és megbeszéljük, hogy nehéz/könnyű volt-e a feladat, milyenek találtuk a megoldásokat, melyik történet volt a legjobb.</p>
3.	<p>Tükörjáték Az osztályt két részre osztjuk (A és B csoport), az A csoport a tanár tükörképe, az ő mozgását utánozza, a tanárral szemben áll. A tanár háta mögött áll a B csoport és az A csoportot utánozza. (Amikor a gyerekek már rutinosabbak, akkor ezt a feladatot több csoportban is végeztethetjük.) Végén beszélgetés: melyik csoportnak volt nehezebb dolga? Miért?</p>
4.	<p>Tépéssel, nyírással A tanulók párokban dolgoznak. Minden pár kap elegendő papírt. Az a feladatuk, hogy minél többféle különböző, esztétikus alakzatot készítsenek a négyrét hajtott papírból tépéssel, vagy nyírással. Adhatnak fantáziánévet az elkészült műveknek, amelyekből kiállítást is rendezhetünk. A játék végén először párban, majd osztályszinten beszélgetés a feladat megoldásáról: Mi volt a feladat ebben a játékban? Mi volt érdekes benne? Okozott-e nehézséget valami? Mit látunk, ha kihajtjuk a papírokat? Halványan ceruzával rajzolják be a tükörtengelyt! Mire jönnek rá? (Ez mindig a hajtás vonala.) Mit jelent a szimmetria? Hol találkoznak szimmetriával? Hogy jön ez a játék a tükör projekthez/matematikához? Mit tanultunk?</p>
5.	<p>Kutatási feladat A csoportoknak az a feladatuk, hogy (könyvtár, internet segítségével) keressenek olyan festményeket, amelyek önarcképek és a festő tükörből készítette őket, és olyan festményeket, amelyeken tükör, tükörkép ábrázolás található! A keresés eredményeit a csoportok prezentálják, ezt beszélgetés követi: nehéz/könnyű volt-e a feladat, milyen keresési stratégiákat állítottak fel (pl. milyen kulcsszavakkal, hogyan kerestek az interneten), melyik vezetett eredményre, melyik nem, miért, melyik kép tetszett a legjobban, miért.</p>

6.	<p>Játék a földgömbön 15'</p> <p>A tanulók párokban játszanak. Ha az egyenlítő a tükörtengely, mi a tükörképe Budapestnek, Londonnak, New Yorknak ... Az a pár lesz a nyertes, amelyik az összes „tükörképet” leghamarabb megtalálja, és párba állítva listázza.</p> <p>A feladat végén osztályszintű beszélgetés: Mit tanultunk a feladatból? Miért jó földgömböt, térképet nézegetni? Miért jó utazni?</p>
-----------	---

C csoport

1.	<p>Honnan kapta a tükörtojás a nevét?</p> <p>Ezzel a címmel írnak mesét a tanulók négyfős csoportokban a Szóforgó szabályai szerint: a csoport tagjai sorban, az óramutató járásával egyező irányban haladva, tesznek hozzá egy-egy mondatot a többiek által már elkezdett történethez. Ha a történet igényli, többször is körbe mehet a papír.</p> <p>A meséket meghallgatjuk, és a tanulók szavazással eldöntik, hogy melyik volt a legötletesebb mese. Megbeszéljük, hogyan könnyebb történetet írni: egyedül vagy csoportosan, s ha csoportosan, akkor Szóforgóban vagy olyan módon kooperálva, hogy mindig az mondja a következő mondatot, akinek van ötlete. Mi az előnye és mi a hátránya a Szóforgóban való közös munkavégzésnek?</p>
2.	<p>Amikor a tükör hazudik</p> <p>A tanulók három csoportban dolgoznak. Fogalmazást készítenek a fenti címmel oly módon, hogy az egyik csoport bevezetést ír, a másik tárgyalást, a harmadik befejezést. Majd ebben a sorrendben olvassák fel az általuk elkészített részeket.</p> <p>Ezt osztályszintű beszélgetés követi: Értékeljük a három részt abból a szempontból, hogy megfeleltek-e a bevezetés, tárgyalás és befejezés kritériumainak, megvoltak-e bennük a jellemző elemek. Majd beszéljük meg, hogy összeállt-e a három rész egy kerek egésszé? Mi kellett volna ahhoz, hogy azzá váljon? Miért nem lehetett úgy elkészíteni az adott feltételekkel?</p>
3.	<p>Szituációs gyakorlatok</p> <p>A tanulók négy csoportban dolgoznak. Mind a négy csoportnak ugyanaz a feladata: eljátszák az alábbi szituációkat:</p> <ul style="list-style-type: none"> Anya veszekszik velem, mert mindig a tükör előtt állok. Eltörtem nagymama tükrét, amit a déditől örököltem. Véletlenül megláttam a karácsonyi ajándékomat a tükörből. Egy kis állat nekimegy a tükörnek, keresi mellette, mögötte a másikat. <p>Az osztály zsűriként értékeli, hogy melyik szituációt melyik csoport oldotta meg a legötletesebben.</p>
4.	<p>Hajtogatással</p> <p>A tanulók párokban vagy csoportokban dolgoznak. Minden pár/csoport kap elegendő papírt. Az a feladatuk, hogy minél többféle szimmetrikus alakzatot készítsenek a papírból hajtogatással. Az a pár/csoport győz, amelyik adott idő alatt a legtöbb (különböző) alakzatot készítette.</p> <p>A játék végén először párban, majd osztályszinten beszélgetés a feladat megoldásáról:</p> <ul style="list-style-type: none"> Mi volt a feladat ebben a játékban? Mi volt érdekes benne? Okozott-e nehézséget valami? Melyik volt a legötletesebb alakzat? Hogy jön ez a játék a tükör projekthez/matematikához? Mit tanultunk?

5.	<p>A tükör szerepe életünkben – Projektmunka 6 órában</p> <p>A tanulók 4–6 fős csoportokban dolgoznak. Feladatuk a tükrök szerepének, felhasználási területeinek felkutatása és az eredmények prezentálása. (Térjenek ki arra: milyen foglalkozásokban van szerepe a tükörnek, a tükrözésnek, pl. gyógyításban, csillagászatban, a közlekedésben, iránymutatásban, fotózásban; milyen tükröket ismerünk, milyen tulajdonságai, tükörképei, felhasználási területei vannak.)</p> <p>Tervezés, előkészítés: megtervezik a keresés, gyűjtés módját, a felmerülő feladatokat, ezekhez határidőket és felelősöket rendelnek stb.</p> <p>Végrehajtás: internetes, könyvtári kutatások, illetve a meglévő ismereteik alapján válaszokat keresnek a kérdésekre, majd eldöntik, hogy hogyan mutatják be megszerzett ismereteiket a többieknek. Előkészítik a kiválasztott formában a prezentációjukat.</p> <p>Bemutató, értékelés: a csoportok megtartják a bemutatókat.</p> <p>Zárás: a csoportok önértékelését követően beszélgetés a végzett projekt munkáról, a megszerzett ismeretek összegzése, közös vázlat készítése.</p>
6.	<p>Tükör kísérletek</p> <p>A tanulók párokban vagy kis létszámú csoportokban dolgoznak. Minden pár/csoport más-más kísérletet végez el.</p> <p>Kísérletek:</p> <ul style="list-style-type: none"> Varázsképek előállítás. Fénytörési kísérletek. A sík, homorú és domború tükör tulajdonságai. A tükör és a tér kapcsolata. A periszkóp működése. A kaleidoszkóp működése. Tűzgyújtás tükörrel. <p>A feladat végén osztályszintű beszélgetésben beszámolnak az általuk végzett kísérletről és a szerzett tapasztalatokról: mi volt új, mi volt könnyű/nehéz, mi volt érdekes, mit tanultak az órán.</p>

D csoport

1.	<p>Játsszuk el!</p> <p>A tanulók négy csoportban dolgoznak. Az alábbiakban megadott címekkel (minden csoport egy-egy címmel) dramatikus történeteket találnak ki és előadják azokat.</p> <p>Reggel a tükör előtt Nem tudták, hogy látom a tükörből Beképzelt ember a tükör előtt Az esküvője reggelén a tükörbe nézett...</p> <p>A bemutatók után az osztály zsűrivé alakul és szavazással eldöntik, hogy melyik előadott történet volt a legjobb.</p>
2.	<p>Meghökkenítő válaszok</p> <p>A nyelvi játék párban vagy kis csoportban játszható, fogalmi kapcsolatok létesítése és az érvelés gyakorlata a célja.</p> <p>Minden játékos pár vagy csoport három üres cédulát kap. Az egyikre egy tetszőleges kérdést írnak, a másikkra a „tükör” szót tartalmazó összetett szavakat. A csapatok húznak a mindenkitől összegyűjtött kérdésekből és szavakból egyet-egyét, majd a harmadik üres papíron oly módon válaszolnak az általuk kihúzott kérdésre, hogy válaszukban szerepel az általuk húzott összetett szó. Minden valamennyire értelmes válasz pontot kap, végül az a csapat győz, amelyik a legtöbb pontot gyűjtötte a játék során. Természetesen – a Tükör projekten kívül – játszhatjuk megkötések nélkül, vagy valamelyik műveltségterület szókincséhez kapcsolva a játékot.</p> <p>A játék végén beszélgetés:</p> <p>A játékban kérdések és válaszok szerepeltek. Mi teszi a kérdést kérdéssé? Milyen a jó kérdés? Van-e minden kérdésre válasz? Milyen a jó válasz? Minden kérdésre van válasz? Van olyan kérdés, amire csak egy válasz lehetséges? Tetszett-e a játék? Miért igen/nem? Melyik volt a legmeghökkenőbb válasz a játék során? Miért? Mit tanultunk ezen az órán?</p>

3.	<p>Mesefeldolgozás a gyermekfilozófia módszerével</p> <p>Az előző projekt munka során ajánlott, és a tanulók által fel nem dolgozott művek közül a tanár kiválaszt egyet, amelyet gyerekfilozófia-módszerrel dolgoznak fel:</p> <p>Gyermekfilozófia/„kérdő közösség” – Az egyik legjobb módja a kritikai gondolkodás fejlesztésének. A módszer amellet, hogy kooperatív, önismeret- és önbizalom-növelő, motiválja a tanulókat, megtanít kérdezni, a problémákat felismerni, kulturáltan vitatkozni, egymásra figyelni, szöveget értelmezni és alkotni, lényegyet kiemelni, érvelni, a fogalmakat pontosítani, definiálni. A módszert alkalmazva a tanár új szerepbe kerül: facilitátorként maga is részese, egyik szereplője a beszélgetésnek, aki csak akkor veszi át az irányítást és csak addig, amikor és amíg az a beszélgetés során (esetleges elakadásakor) feltétlenül szükséges.</p> <p>A kérdő közösség módszerének jellemzői:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ülésrend – mindenki láthasson mindenkit (kör vagy patkó alakban célszerű ülni). • Gondolatébresztő szöveg (mese, történet vagy szakszöveg), film, újságcikk, színdarab, kép vagy akár az osztályban történt eset, amelyből a beszélgetés, vita kiindul. • Mindenki által elfogadott szabályok, pl.: egyszerre csak egy beszél, nem lehet kinevetni a másikat, nem lehet közbeszólni, amíg a másik beszél, a véleményt, álláspontot meg kell indokolni. • Kérdés: mindenki kérdezhet, de nem kötelező kérdezni, egyetlen kérdést sem lehet buta kérdésnek tekinteni stb. A kérdések, megvitatandó témák összegyűjtése után közösen választják ki, hogy melyekkel szeretnének foglalkozni. A beszélgetés az adott témáról addig tart, amíg van még megvitatandó kérdés, probléma. • Gondolkodási idő – mindig elég időt kell hagyni arra, hogy a tanulók végiggondolhassák a feltenni kívánt kérdéseket, illetve érvelhessenek a vita során. • Összegzés – a vita végén mindig át kell tekinteni a vita gondolatmenetét, a legfontosabb csomópontjait, álláspontokat, és azt is, hogy mit tanultak belőle.
4.	<p>Tengelyes tükrözés számítógéppel</p> <p>A tengelyes tükrözés kiváló játéklehetőségeket biztosít. Tengelyesen tükrös alakzatokat használunk fel a játékban úgy, hogy csak a tükörtengely bal vagy a jobb oldalán látható ábrarészt rajzoljuk meg. A gyerekeknek azt a feladatot adjuk, hogy rajzolják meg minél pontosabban a tükörtengely túloldaláról hiányzó képet. Úgy is játszhatjuk, hogy a gyerekek egymásnak rajzolnak kiegészítendő rajzokat.</p> <p>Készíthetünk vízszintes vagy ferde tengelyre is tükörképet. Nehezíthetjük a feladatot azzal is, hogy nem vonalas ábrát, hanem összetettebb színes képet kell tükrözni (pl. egy fél fej, ember, lepke, bogár stb.).</p> <p>A feladat megoldható, jól szemléltethető interaktív táblán is.</p> <p>A játék végén beszélgetés a feladat megoldásáról:</p> <p>Mik voltak a feladatok? Melyik volt könnyebb/nehezebb? Miért? Mit tanultunk?</p>
5.	<p>Mandala</p> <p>A tanulók megnéznék különböző mandalákat valamelyik ilyen weblapon (pl. http://mandalas.freeweb.hu/index.html) majd pármunkában, ha megoldható számítógéppel, mandalát készítenek. Jó program található: http://www.girlsgotech.org/mandala.asp oldalon. Ha ez nem oldható meg, akkor mandalát színeznék, ehhez színezhető képek nyomtathatók a http://mandalas.freeweb.hu/index.html oldalról. Majd derítsék ki (internet, könyvtár), hogy kik szerint és mit jelent „a mandala a világegyetem tükré” kijelentés. Beszélgetés a kijelentés értelmezéséről (milyen hitvilághoz kötődik, a meditáció szerepéről a buddhizmusban)</p> <p>Majd tegyenek egy próbát a tanulók: teljes csendben (vagy valami halk, lágy zene mellett) percekig nézzék az általuk készített mandalát, utána mondják el élményeiket, gondolataikat.</p> <p>Majd beszéljük meg, hogy stresszel teli, rohanó világunkban időnként mindenkinek szüksége van egy kis csendes elgondolkodásra.</p>

6.	<p>A tükör eredete – Projektmunka 6 órában</p> <p>A tanulók 4–6 fős csoportokban dolgoznak. A feladatuk a tükör eredetének felkutatása (térjenek ki a következő kérdések tisztázására: mit használhattak az emberek tükörként, amíg nem volt igazi tükör, kik és hol használtak tükröt először, miből készült akkor, miből készül ma, milyen, a tükörrel kapcsolatos néphagyományok, babonák vannak és ezek miből erednek, a különböző népek hitvilágában milyen szerepet tölt be a tükör) és az eredmény prezentálása az általuk kitalált módon.</p> <p>Tervezés, előkészítés: megtervezik a keresés, gyűjtés módját, a felmerülő feladatokat, ezekhez határidőket és felelősöket rendelnek stb.</p> <p>Végrehajtás: internetes, könyvtári kutatások, illetve a meglévő ismereteik alapján válaszokat keresnek a kérdésekre, majd eldöntik, hogy hogyan mutatják be megszerzett ismereteiket a többieknek. Előkészítik a kiválasztott formában a prezentációjukat.</p> <p>Bemutató, értékelés: a csoportok megtartják a bemutatókat. Az osztály zsűrivé alakul és megszavazza az első helyezettet.</p> <p>Zárás: beszélgetés a projektmunkáról, a megszerzett ismeretek összegzése, közös vázlat készítése.</p>
-----------	---

III/7. melléklet

NAT Ember és társadalom műveltségi terület

ALAPELVEK, CÉLOK

Szöveg A:

Az emberismeret az etika, az antropológia és a pszichológia alapfogalmainak, értelmezési kereteinek bemutatásával járul hozzá önismeretünk elmélyítéséhez. Betekintést nyújt az embert másokhoz és önmagához, a társadalomhoz és a természethez fűző szellemi kapcsolatok világába. Segít tudatosítani az ember sorsától elválaszthatatlan értékilemmákat, megismerteti az erkölcsi vitákban használatos érvelésmódokkal, fejleszti az önálló tájékozódáshoz, a felelős döntéshez, a mások álláspontjának megértéséhez szükséges attitűdöket és képességeket.

Szöveg B:

A társadalomismeret ahhoz segít hozzá, hogy tájékozódni tudjunk saját korunk társadalmi, gazdasági és politikai jelenségei között. Az ismeretek nyújtásán túl ez mindenekelőtt a társadalmi problémák iránti érzékenység növelését, valamint a konfliktusok elemzéséhez szükséges képességek fejlesztését igényli. A társadalomismeret tanulása során ismerkedhetnek meg a tanulók a gazdaság, a gazdálkodás, a vállalkozás és a pénz világával is. Látóköre kiterjed a lakóhely, az ország, Európa és az egységesülő világ problémáira, ezáltal készít fel a demokratikus közéletben való tudatos részvételre.

Szöveg C:

A társadalmi tapasztalatok és ismeretek megszerzésében az alsóbb évfolyamokon a játékoknak, a konkrét szituációknak, az életszerű helyzeteknek van kitüntetett szerepük. A felsőbb évfolyamokon fokozatosan előtérbe kerül az önálló tanulás, a politikai-társadalmi-gazdasági mozgások és változások figyelemmel kísérése, az egyéni vélemények megfogalmazása, a vita, a demokratikus polgári lét magatartásformáinak kialakítása.

Szöveg D:

A fejlesztés kiemelt területei: a személyiség és az emberi jogok tiszteltetésére nevelés, a nemzeti identitás, a történelmi és állampolgári tudat erősítése, a szociális érzékenység, az életkornak megfelelő társadalmi problémák iránti nyitottság, a környezetért érzett felelősség, más kultúrák megismerése és elfogadása, a humánus, értékeket védő magatartás, valamint a demokratikus intézményrendszer használatához szükséges ismeretek és képességek fejlesztése.

III/8. melléklet

Fejlesztési feladatok

1. Ismeretszerzés, tanulás

1–4. évfolyam	<p>Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből.</p> <p>Emberi magatartásformák és élethelyzetek megfigyelése.</p> <p>A műveltségi területhez kapcsolódó szövegek értő olvasása. Kulcsszavak és kulcsmondatok keresése szövegekben.</p> <p>Segédkönyvek, atlaszok, gyermeklexikonok használata. A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben.</p>
5–6. évfolyam	<p>Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, filmekből, a tömegkommunikációs eszközökből.</p> <p>Emberi magatartásformák és élethelyzetek megfigyelése.</p> <p>A műveltségi területhez kapcsolódó szövegek értő olvasása. Kulcsszavak és kulcsmondatok keresése szövegekben.</p> <p>Információk gyűjtése adott témához iskolai vagy más könyvtárban, médiatárban, múzeumokban.</p> <p>Segédkönyvek, atlaszok, lexikonok használata.</p> <p>A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben.</p>
7–8. évfolyam	<p>Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, filmekből, a tömegkommunikációs eszközökből.</p> <p>A műveltségi területhez kapcsolódó szövegek értő olvasása. Kulcsszavak és kulcsmondatok keresése szövegekben.</p> <p>Információk gyűjtése adott témához iskolai vagy más könyvtárban, médiatárban, múzeumokban, interneten.</p> <p>A gyűjtött adatokról rövid tartalmi ismertető készítése.</p> <p>Néhány kézikönyv, atlasz, lexikon használata.</p> <p>A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben.</p>
9–12. évfolyam	<p>Ismeretszerzés irányított beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, filmekből, a tömegkommunikációs eszközökből.</p> <p>Ismeretszerzés különböző írásos forrásokból, statisztikai táblázatokról, grafikonokról, diagramokról.</p> <p>Információk gyűjtése adott témához könyvtárban, médiatárban, múzeumokban, interneten. A gyűjtött információk önálló rendszerezése és értelmezése.</p> <p>A történelmi múlt rekonstrukciója különböző jellegű források alapján.</p> <p>Az olvasmányokról lényegyet kiemelő, pontos és részletes jegyzetek készítése.</p> <p>Előadás önálló jegyzetelése.</p> <p>A legfontosabb történelmi, társadalomtudományi kézikönyvek, atlaszok, lexikonok ismerete és használata.</p> <p>A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben.</p>

2. Kritikai gondolkodás

1–4. évfolyam	<p>Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban.</p> <p>Mesehősök és történelmi szereplők megkülönböztetése.</p> <p>Feltevések megfogalmazása igaz történetek szereplői cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról.</p> <p>A cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása.</p> <p>Mindennapi élethelyzetek elbeszélése, eljátszása a különböző szereplők nézőpontjából.</p> <p>Híres emberek, történelmi személyiségek, irodalmi, film- stb. hősök külső és belső tulajdonságainak felsorolása.</p> <p>Önálló vélemény megfogalmazása eseményekről, jelenségekről és személyekről. Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására.</p> <p>Tapasztalatok szerzése a valós, a lehetséges és a lehetetlen megítéléséről (pl. helyszín, idő, szereplők, események kapcsán).</p>
5–6. évfolyam	<p>Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban.</p> <p>A lényeg kiemelése írott és hallott szövegekből.</p> <p>A fikció megkülönböztetése az igaz történettől.</p> <p>Híres emberek, történelmi személyiségek jellemzése. Feltevések megfogalmazása a történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról.</p> <p>A cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása.</p> <p>Történelmi jelenetek elbeszélése, eljátszása különböző szempontokból.</p> <p>Önálló vélemény megfogalmazása társadalmi, történelmi eseményekről, jelenségekről és személyekről. Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására. Ellenérvek gyűjtése az ellenvélemények cáfolására.</p> <p>A különbségek felismerése és a változások nyomon követése egy-egy történelmi jelenség kapcsán.</p> <p>Tapasztalatok szerzése a valós, a lehetséges és a lehetetlen megítéléséről (pl. helyszín, idő, szereplők, események kapcsán).</p>
7–8. évfolyam	<p>Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban.</p> <p>A lényeg kiemelése írott és hallott szövegekből, tételmondat meghatározása, szövegtömörítés, szöveg átfogalmazása adott szempont szerint.</p> <p>A fikció megkülönböztetése az igaz történettől. Adott történetben a valós és a fiktív elemek megkülönböztetése.</p> <p>Többféleképpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek feltárása.</p> <p>Híres emberek, történelmi személyiségek jellemzése. Feltevések megfogalmazása a történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról.</p> <p>A cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása.</p> <p>Történelmi jelenetek elbeszélése, eljátszása különböző szempontokból.</p> <p>Önálló vélemény megfogalmazása társadalmi, történelmi eseményekről, jelenségekről és személyekről. Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására.</p> <p>Ellenérvek gyűjtése meghatározott álláspontok cáfolására.</p> <p>Feltevések megfogalmazása egyes társadalmi-történelmi jelenségek háttéréről, feltételeiről, okairól. Érvek gyűjtése a feltevések mellett és ellen.</p> <p>Tapasztalatok szerzése a valós, a lehetséges, a lehetetlen és a valószínű megítéléséről (pl. helyszín, idő, szereplők, események kapcsán).</p>

9–12. évfolyam	<p>Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban.</p> <p>Társadalmi-történelmi problémák felismerése és megfogalmazása, a tanult ismeretek problémaközpontú elrendezése.</p> <p>A lényeg kiemelése írott és hallott szövegekből, tételmondat meghatározása, szövegtömörítés, szöveg átfogalmazása adott szempont szerint.</p> <p>Többféle módon értelmezhető szövegek jelentésrétégeinek feltárása.</p> <p>Különböző társadalmi-történelmi jelenségek összehasonlítása.</p> <p>Az információforrások kritikus kezelése. Kérdések megfogalmazása a forrás megbízhatóságára, a szerző esetleges elfogultságaira, tájékozottságára, rejtett szándékaira stb. vonatkozóan.</p> <p>Történelmi-társadalmi adatok, modellek és elbeszélések elemzése a bizonyosság, a lehetőség és a valószínűség szempontjából.</p> <p>Szépirodalmi és más fiktív elbeszélések összehasonlítása történelmi elbeszélésekkel a narráció módja alapján.</p> <p>Szépirodalmi szövegek, filmek stb. vizsgálata a történelmi hitelesség szempontjából.</p> <p>Történelmi szereplők, társadalmi csoportok, intézmények viselkedésének elemzése. Feltevések megfogalmazása az egyének, csoportok és intézmények viselkedésének mozgatórugóiról.</p> <p>Történelmi jelenetek elbeszélése, eljátszása különböző szempontokból.</p> <p>Önálló vélemény megfogalmazása társadalmi, történelmi eseményekről, jelenségekről és személyekről. Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására. Ellenérvek gyűjtése az ellenvélemények cáfolására.</p> <p>Különböző értékrendek összehasonlítása, saját értékek tisztázása. Társadalmi-történelmi jelenségek értékelése a saját értékrendnek megfelelő szempontok alapján.</p> <p>Különböző társadalmi-történelmi jelenségek összehasonlítása strukturális és funkcionális szempontok alapján.</p> <p>Feltevések megfogalmazása egyes társadalmi-történelmi jelenségek háttéréről, feltételeiről, közvetlen és mélyebb okairól. Érvek gyűjtése a feltevések mellett és ellen. Az érvek kritikai értékelése.</p> <p>A megismert jelenségek rendezése okok és okozatok, hasonlóságok és különbségek, szándékok és következmények szerint. Vizuális rendezők (táblázatok, ábrák) használata.</p>
----------------	--

3. Kommunikáció

1–4. évfolyam	<p>Beszélgetés és vita egy-egy emberismereti, társadalmi, történelmi témáról. Saját vélemény érthető megfogalmazása. Mások véleményének türelmes meghallgatása.</p> <p>Események, történetek elbeszélése élőszóban.</p> <p>Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, gyűjtőmunkával szerzett ismeretekről.</p> <p>Egy történelmi vagy társadalmi téma megrajzolása. Modellek, makettek, tárgymásolatok készítése. Tárgyak alkotása hagyományos kézműves technikákkal.</p> <p>Események, történetek, jelenségek mozgásos, táncos, dramatikus megjelenítése.</p>
5–6. évfolyam	<p>Beszélgetés és vita egy-egy emberismereti, társadalmi, történelmi témáról. A tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése. Saját vélemény érthető megfogalmazása. Mások véleményének türelmes meghallgatása és figyelembevétele.</p> <p>Események, történetek elbeszélése emlékezetből élőszóban.</p> <p>Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretekről.</p> <p>Fogalmazás írása valamely történelmi-társadalmi témáról.</p> <p>Egy történelmi vagy társadalmi téma megrajzolása. Rajzos vázlat készítése. Modellek, makettek, tárgymásolatok készítése. Tárgyak alkotása hagyományos kézműves technikákkal.</p> <p>Események, történetek, jelenségek mozgásos, dramatikus megjelenítése.</p>

7–8. évfolyam	<p>Beszélgetés és vita egy-egy emberismereti, társadalmi, történelmi témáról. A tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése. Saját vélemény érthető megfogalmazása. Mások véleményének türelmes meghallgatása és figyelembevétele.</p> <p>Események, történetek elbeszélése emlékezetből élőszóban.</p> <p>Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretekről.</p> <p>Fogalmazás írása valamely történelmi-társadalmi témáról.</p> <p>Egy történelmi vagy társadalmi téma megrajzolása. Rajzos vázlat készítése. Modellek, makettek, tárgymásolatok készítése. Tárgyak alkotása hagyományos kézműves technikákkal.</p> <p>Események, történetek, jelenségek mozgásos, dramatikus megjelenítése.</p>
9–12. évfolyam	<p>Beszélgetés és vita egy-egy emberismereti, társadalmi, történelmi témáról. A tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése. Saját vélemény érthető megfogalmazása. Mások véleményének türelmes meghallgatása, érvelésének összefoglalása és figyelembevétele.</p> <p>A vita során a véleménykülönbségek tisztázása, a saját álláspont gazdagítása, továbbfejlesztése mások véleményének figyelembevételével.</p> <p>Események, történetek elbeszélése emlékezetből élőszóban.</p> <p>A különböző információforrások – köztük primer történelmi források – elemzéséből levont következtetések, illetve különféle társadalmi-történelmi összefüggések szóbeli kifejtése.</p> <p>Beszámoló, kiselőadás tartása szépirodalomból, népszerű tudományos irodalomból, történelmi forrásokból származó szövegek, valamint sajtótermékek, rádió- és a tévéműsorok alapján.</p> <p>Esszé írása történelmi-társadalmi témákról, ennek kapcsán a kérdés világos megfogalmazása, bizonyítékok és cáfolatok kifejtése, következtetések levonása.</p> <p>Történelmi, társadalmi témák vizuális ábrázolása. Rajzos vázlat, folyamatábra, diagram készítése. Önállóan gyűjtött képekből összeállítás, tabló készítése. Modellek, makettek, tárgymásolatok készítése.</p> <p>Események, történetek, jelenségek dramatikus megjelenítése.</p>

4. Tájékozódás térben-időben

1–4. évfolyam	<p>Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata: perc, óra, nap, hét, hónap, év. Időmeghatározó kifejezések használata: amikor kicsi (óvodás stb.) voltam, amikor szüleim gyerekek (fiatalok stb.) voltak, amikor nagyszüleim gyerekek stb. voltak, amikor karddal harcoltak stb., nagyon régen.</p> <p>Viszonyítások gyakorlása: előbb, később, ugyanakkor, most, régebben, nagyon régen.</p> <p>Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása.</p> <p>Egyszerű térképek másolása kézi munkával. A térkép legfontosabb elemeinek felismerése: vizek, domborzati jelölések, államhatárok, települések.</p> <p>Helyszínek modellezése (pl. vázlatrajz, terepasztal, makett).</p>
5–6. évfolyam	<p>Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata: perc, óra, nap, hét, hónap, év, évtized, évszázad, emberöltő. Időmeghatározás más ismert eseményre, jelenségre való utalással (pl. a honfoglalás után, Mátyás uralkodása idején). Krisztus előtt, Krisztus után.</p> <p>Viszonyítások gyakorlása: előbb, később, ugyanakkor, most, régebben, nagyon régen.</p> <p>Az idő ábrázolása téri-vizuális eszközökkel (pl. időszalag készítése).</p> <p>Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete. A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest. Egyszerű kronológiai számítások.</p> <p>Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása.</p> <p>Egyszerű térképek másolása kézi munkával. A térkép legfontosabb elemeinek felismerése: vizek, domborzati jelölések, államhatárok, települések. A tanult helyek megkeresése a térképen.</p> <p>Események, jelenségek leolvasása történelmi térképekről. Távolságok becslése és számítása történelmi térképeken. Egyszerű alaprajzok készítése.</p> <p>Történelmi helyszínek modellezése.</p> <p>Események kapcsolása a tanult helyekhez.</p>

7–8. évfolyam	<p>Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata: hónap, év, évtized, évszázad, emberöltő. Időmeghatározás más ismert eseményre, jelenségre való utalással. Krisztus előtt, Krisztus után.</p> <p>Az idő ábrázolása téri-vizuális eszközökkel, kronológiai adatok rendezése.</p> <p>Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete. A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest. Egyszerű kronológiai számítások.</p> <p>Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása.</p> <p>Egyszerű térképek másolása kézi munkával. A térkép legfontosabb elemeinek felismerése: vizek, domborzati jelölések, államhatárok, települések. A tanult helyek megkeresése a térképen.</p> <p>Események, jelenségek leolvasása történelmi térképekről. Távolságok becslése és számítása történelmi térképeken. Egyszerű alaprajzok készítése.</p> <p>Történelmi helyszínek modellezése.</p> <p>Események kapcsolása a tanult helyekhez.</p>
9–12. évfolyam	<p>Történelmi korszakok, periódusok nevének használata a történelmi idő tagolására.</p> <p>Az idő ábrázolása téri-vizuális eszközökkel, kronológiai adatok rendezése.</p> <p>Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete. A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest.</p> <p>Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása.</p> <p>A világtörténet, az európai történelem, a magyar történelem és a helytörténet eltérő időbeli ritmusának és kölcsönhatásainak elemzése.</p> <p>Az egyes történelmi jelenségek (gazdaság, kultúra, politika stb.) eltérő időbeli ritmusának és kölcsönhatásainak elemzése.</p> <p>Különböző időszakok történelmi térképeinek összehasonlítása, a változások hátterének feltárása.</p> <p>A történelmi tér változásainak leolvasása különböző (pl. népsűrűséget, vallási megoszlást ábrázoló) térképekről.</p> <p>Az adott téma tanulmányozásához leginkább megfelelő térkép kiválasztása különféle atlaszokból.</p> <p>Egyszerű térképvázlatok rajzolása szöveges információforrások alapján.</p>

5. A tartalom kulcselemei

1–4. évfolyam	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> • egy-egy magyar vagy külföldi híres ember (pl. művész, felfedező, feltaláló, tudós, szent, uralkodó, politikus) életével, tevékenységével, jellemvonásaival megismerkedjenek, és ennek kapcsán azt is felismerjék, hogy az emberek régen másként éltek és gondolkodtak, mint ma; • egy-egy történelmi eseménnyel, különösen a nemzeti ünnepeinkhez és jelképeinkhez kapcsolódó eseményekkel megismerkedjenek; • kommunikációt folytassanak olyan kérdésekről, mint a viselkedési és illemszabályok, a kölcsönösség szerepe az illemben, a külső és belső jellemvonások, a jó és rossz tulajdonságok, a rokonság, a barátság, a rászorulóknak segítése; • megismerkedjenek néhány helyi hagyománnyal, néhány történettel a lakóhely múltjából, továbbá a környék, a lakóhely természeti értékeivel; • megismerkedjenek néhány magyar, nemzeti és etnikai kisebbségi népszokással, a hagyományos mesterségekkel; • megismerjék az iskolai élet legfontosabb szabályait, és megvitassák azok szerepét, jelentőségét.
---------------	--

5–6. évfolyam	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> • további ismereteket szerezzenek a helyi hagyományokról, a lakóhely múltjáról, továbbá a környék, a lakóhely természeti értékeiről, az azokat fenyegető veszélyekről és a megóvásukra tett erőfeszítésekről; • megismerjenek néhány mondát, elsősorban a magyar történelemből; • a történelmi múlt egy-egy térben és időben határolt darabját mélységében tanulmányozzák (pl. a honfoglalók élete, Mátyás udvara); • egy-egy jelenség változását az időben több korszakot átfogóan is tanulmányozzák (pl. a közlekedési eszközök fejlődése, a higiénés szokások alakulása); • ismereteket szerezzenek a magyar állam és a magyar nép történetének fontosabb fordulópontjairól, megismerkedjenek a magyar történelem kiemelkedő személyiségeivel; • ismereteket szerezzenek az európai történelem jelentős állomásairól és legalább egy Európán kívüli civilizációról; • ismereteket szerezzenek arról, milyenek voltak az emberek hétköznapijai a különböző korokban és kultúrákban; • különbözőképpen értelmezzenek egyes történeteket a múltból aszerint, hogy melyik szereplő nézőpontját fogadják el; • további ismereteket szerezzenek a magyar és nemzetiségi népszokásokról, a hagyományos életmódról; • ismerkedjenek a lakóhelyen élő nemzeti és etnikai kisebbségek életével, kultúrájával, közös múltunkkal; • tájékozódjanak arról, hogyan élnek napjainkban az emberek – és különösen a gyerekek – a világ különböző pontjain, különböző civilizációkban; • felkészültségüknek megfelelő szinten kommunikációt folytassanak olyan témakörökről, mint az emberek közötti különbségek, a nemek közötti kapcsolatok, az egyén és a közösség viszonya, a gazdálkodás kérdései.
7–8. évfolyam	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> • további ismereteket szerezzenek a helyi hagyományokról, a lakóhely múltjáról, továbbá a környék, a lakóhely természeti értékeiről, az azokat fenyegető veszélyekről és a megóvásukra tett erőfeszítésekről; • a történelmi múlt egy-egy térben és időben határolt darabját mélységében tanulmányozzák; • egy-egy jelenség változását az időben több korszakot átfogóan is tanulmányozzák; • további ismereteket szerezzenek a magyar állam és a magyar nép történetének fontosabb fordulópontjairól, megismerkedjenek a magyar történelem kiemelkedő személyiségeivel; • további ismereteket szerezzenek az európai történelem jelentős állomásairól és legalább egy Európán kívüli civilizációról; • ismereteket szerezzenek arról, milyenek voltak az emberek hétköznapijai a különböző korokban és kultúrákban; • ismereteket szerezzenek a politikai konfliktusokról (forradalmakról, háborúkról), különösen azok hétköznapi, emberi, erkölcsi vonatkozásairól; • különbözőképpen értelmezzenek egyes történeteket a múltból aszerint, hogy melyik szereplő nézőpontját fogadják el; • ismerkedjenek a lakóhelyen élő nemzeti és etnikai kisebbségek életével, kultúrájával, közös múltunkkal; • felkészültségüknek megfelelő szinten kommunikációt folytassanak olyan témakörökről, mint az emberek közötti különbségek, a nemek közötti kapcsolatok, az egyén és a közösség viszonya, a gazdálkodás kérdései, a demokrácia és az emberi jogok; • szembesüljenek a szabadság és a felelősség emberi dimenzióival a magán- és a közélet különböző területein; • ismerkedjenek olyan köznapi és kiélezett élethelyzetekkel, konfliktusokkal, amelyek rávilágítanak az erkölcsi értékminőségek és az emberi helyállás jelentőségére, illetve az azokkal kapcsolatos problémákra.

9–12. évfolyam	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> • további ismereteket szerezzenek a helyi hagyományokról, a lakóhely múltjáról, továbbá a környék, a lakóhely természeti értékeiről, az azokat fenyegető veszélyekről és a megóvásukra tett erőfeszítésekről; • egy-egy történelmi témát (a politika-, a gazdaság-, a társadalom-, a tudomány-, a technika- vagy a művelődéstörténet, illetve a történelmi ökológia köréből) mélységében tanulmányozzának; • további ismereteket szerezzenek a magyar állam és a magyar nép történetének fontosabb fordulópontjairól, megismerkedjenek a magyar történelem kiemelkedő személyiségeivel; • további ismereteket szerezzenek az európai történelem jelentős állomásairól és legalább egy Európán kívüli civilizációról; • ismereteket szerezzenek a határon túli magyarok történetéről és kultúrájáról; • ismereteket szerezzenek a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek – köztük a romák – történetéről; • ismereteket szerezzenek a magyarországi zsidóság történetéről; • megismerkedjenek a 20. század nagy hatalmi, társadalmi és értékkonfliktusaival; • megismerjék néhány jelentős történelmi személyiség átfogó pályaképét; • ismereteket szerezzenek a szűkös erőforrásokkal való racionális gazdálkodás lehetőségeiről; • elemezzék a globális problémák, mindenekelőtt az ökológiai válság és az információs forradalom társadalmi-történelmi összefüggéseit; • felkészültségüknek megfelelő szinten kommunikációt folytassanak olyan témakörökről, mint az emberi elme, az erkölcs, a szexualitás, a mai magyar társadalom és gazdaság, a vállalkozás, a munkavállalás, Magyarország és az Európai Unió politikai rendszere, az érdekképviselők, napjaink nemzetközi konfliktusai, a demokrácia és az emberi jogok; • szembesüljenek a szabadság és a felelősség emberi dimenzióival a magán- és a közélet különböző területein; • ismerkedjenek olyan köznapi és kiélezett élethelyzetekkel, konfliktusokkal, amelyek rávilágítanak az erkölcsi értékminőségekre és az emberi helytállás jelentőségére, illetve az azokkal kapcsolatos problémákra.
----------------	--

6. A reflexiót irányító kérdések

1–4. évfolyam	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Milyen jellemző tulajdonságaim vannak? Miben hasonlítok másokhoz? Miben különbözöm másoktól? • Mire vagyok képes? Mire nem vagyok képes? • Milyen szeretnék lenni? • Miért van szükség szabályokra? • Mit jelent az, hogy magyarok (vagy más nemzetiségűek) vagyunk?
5–6. évfolyam	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mi az ember? Miben különbözik az állatoktól? • Miben hasonlítunk mindannyian? Honnan erednek az emberek közötti különbségek? • Miért gondolkodnak másként a különböző életkorú emberek? • Mi mindentől függhet a döntések és tettek megítélése? • Miért vannak szegények és gazdagok? • Milyen mértékben határozza meg a természeti környezet az emberek mindennapi életét és kultúráját? • Miért van az, hogy ugyanazt a történelmi eseményt vagy jelenséget különböző emberek különbözőképpen élik át?

<p>7–8. évfolyam</p>	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mit jelent az, hogy minden embert egyenlő méltóság illet meg? • Mit tehet az egyes ember másokért, a közösségért, a rászorulókéért? • Van-e fejlődés a történelemben? • Miért vannak háborúk? • Milyen szerepet játszik a természeti környezet az egyes országok, civilizációk életében? • Mitől függenek az egyes emberek, embercsoportok érdekei? • Miért vannak gazdag és szegény országok? • Milyen mértékben hatnak a „nagy emberek” a történelmi eseményekre és folyamatokra? • Mi a hit, a vallás szerepe az egyes ember és a társadalmak életében? • Van-e célja az emberi életnek, illetve az emberi történelemnek?
<p>9–12. évfolyam</p>	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vannak-e abszolút erkölcsi értékek? • Miért kerülhet ellentmondásba erkölcs és jog? • Milyen útvai vannak az önmegvalósításnak? • Hányféle közösségi identitása lehet egy embernek? • Milyen értelemben beszélhetünk ok-okozati viszonyokról a történelemben? Van-e történelmi determinizmus? • Haladhat-e kényszerpályán egy ország történelme? • Hogyan élhetnek együtt különböző kultúrák, vallások, népek? Milyen lehetőségei és akadályai vannak a kultúrák közötti kommunikációnak? • Hogyan lehetséges az, hogy ugyanazt a történelmi eseményt vagy jelenséget különböző emberek különbözőképpen értelmezik? • Mi az erőszak szerepe a történelemben? • Hogyan befolyásolja a geopolitikai helyzet egy állam, egy térség lehetőségeit? • Hogyan változott az állam szerepe a történelemben? • Az érdekek vagy az értékek hatása erősebb-e a különböző korok társadalmában?

IV. Az érettségi: társadalomismeret (13–18. óra)

A társadalomismeret műveltségi részterület az 2005-ben bevezetett kétszintű érettségi rendszerében három tantárgyban jelenik meg:

társadalomismeret,
emberismeret és etika,
ember és társadalomismeret, etika.

Cél: A hallgatók a három érettségi tárgy követelményeivel, az azokra való felkészülés/felkészítés módszereivel ismerkednek meg a projektmunka során.

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
	Bevezetés		
15 perc	<p>Mit jut eszünkbe az ember- és társadalomismeret érettségikről?</p> <p>A hallgatók 4 fős csoportokban „Ablak” módszerrel dolgoznak: 4+1 részre osztott lapon, az egyes részeket megszámozzák. (1, 2, 3, 4, a középső rész üresen marad).</p> <p>A megfelelő számmal ellátott részbe jegyzi fel a csoport azt a véleményét, tulajdonságot, dolgot, tényt, amit 1, 2, 3, illetve 4 csoporttag az érettségivel kapcsolatban gondol. A középső részbe a konszenzussal hozott csoportvélemény kerül.</p>	kooperatív csoportmunka	papír, íróeszköz
255 perc	Projekt		
	<p>A projektfeladat ismertetése.</p> <p>Az oktató még a munka megkezdése előtt tisztázza a hallgatókkal a projektmunka lényegét: Hortobágyi Katalin meghatározása szerint: „A projekt egy <i>sajátos tanulási egység, amelynek a középpontjában egy probléma áll.</i>” Ezt kell mindig szem előtt tartani a projektmunka tervezése, szervezése, lebonyolítása és értékelése során. Jelen esetben a három tantárgy érettségi követelményeinek, feladattípusainak megismerése, készítése, értékelése a projekt konkrét célja. A projekt tágabban vett célja pedig: a hallgatók kutatómunkájuk révén jussanak a témakörben releváns információkhoz, ezeket képesek legyenek felhasználni a produktumok készítéséhez. A céloknak megfelelően a projekt által fejlesztendő képességek elsősorban: együttműködés, a téma alapos, sokoldalú körbejárása, fontos információk szerzése és közvetítése, kritikai gondolkodás, lényegkiemelés, tervezés – kivitelezés – értékelés, kreativitás, kutatás, problémamegoldás.</p> <p>A feldolgozás lényegében kooperatív csoportmunkán alapszik, ennek megfelelően a tanulói aktivitás a csoporton belüli verseny helyett az együttműködésre épít, hiszen a projekt végső megjelenési formája valamilyen közös termék, amelyben a részletek egészszé állnak össze.</p> <p>A hallgatókban érdemes azt is tudatosítani, hogy a projektfeladat végzése során a tanár új szerepkörbe kerül, hiszen a tudás egyedüli birtokosából a tanulásmódszertan, az ismeretszerzés és a kritikai gondolkodás módszertani szakértője és egyben a diákok segítője kell, hogy legyen.</p>	csoportos projektmunka	számítógép, internet, esetleg más eszközök is a projektek elkészítéséhez

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
	<p>A hallgatók három szimpátiacsoportban dolgoznak. Az a feladatuk, hogy projekt munka keretében feldolgozzák egy-egy érettségi tárgy</p> <ul style="list-style-type: none"> • általános és részletes követelményeit, • a vizsgaleírásokat, • ennek alapján tervezzék meg és készítsék el <ul style="list-style-type: none"> ○ a következő év projekt témáit javítási útmutatóval, ○ egy emelt szintű feladatsort javítási útmutatóval, • két-három szóbeli tételt javítási útmutatóval állítsanak össze. <p>Az elkészült produktumokat a csoportok kicserélik egymással. Minden csoport kijavítja a nála levő projekt érettségi munkát az Oktatási Hivatal honlapján megtalálható értékelési útmutató alapján (természetesen a projekt- készítés folyamatát ez esetben nem lehet értékelni, csak az elkészült produktumot). Kijavítják az emelt írásbeli feladatlapot a javítási útmutató segítségével. A csoport egyik fele az 5 szóbeli tételből felkészül, a másik fele levizsgáztatja őket az értékelési útmutató alapján.</p> <p>Ezt közös beszélgetés keretében csoportértékelések követik:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. minden csoport értékeli a saját produktumkészítő munkáját: nehéz/ könnyű volt, mi volt újdonság, illetve a legérdekesebb benne, mennyire működött a csoporton belüli munkamegosztás, felelősség, mennyire tartották be a határidőket stb., 2. minden csoport értékeli a másik csoport munkáját (azét, amit javított). <p>Végül közös megbeszélés következik: a tanultak összegzése, rendszerezése, a fontos dolgok kiemelése.</p>		

Felhasználható források

100/1997. (VI. 13.) Korm. rendelet az érettségi vizsga vizsgaszabályzatának kiadásáról:

<http://net.jogtar.hu/jr/gen/getdoc.cgi?docid=99700100.kor>

Az érettségi vizsga részletes követelményeiről szóló 40/2002. (V. 24.) OM rendelet

Társadalomismeret

Vizsgakövetelmények:

http://www.oh.gov.hu/letolt/okev/doc/erettsegi_40_2002/tarsadalomismeret_vizsgakovetelmenyek.pdf

Vizsgaleírás:

http://www.oh.gov.hu/letolt/okev/doc/erettsegi_40_2002/tarsadalomismeret_vizsgaleiras.pdf

Emberismeret és etika

Vizsgakövetelmények:

http://www.oh.gov.hu/letolt/okev/doc/erettsegi_40_2002/emberismeret_es_etika_vizsgakovetelmenyek.pdf

Vizsgaleírás:

http://www.oh.gov.hu/letolt/okev/doc/erettsegi_40_2002/emberismeret_es_etika_vizsgaleiras.pdf

Ember és társadalomismeret, etika

Vizsgakövetelmények:

http://www.oh.gov.hu/letolt/okev/doc/erettsegi_40_2002/ember_es_tarsadalomismeret_etika_vizsgakovetelmenyek.pdf

Vizsgaleírás:

http://www.oh.gov.hu/letolt/okev/doc/erettsegi_40_2002/ember_es_tarsadalomismeret_etika_vizsgaleiras.pdf

Érettségi másként

Az érettségire készülés módszertana és gyakorlata – Társadalomismeret, Ember és társadalomismeret, etika, Emberismeret és etika érettségihez. (szerk.: Falus Katalin – Jakab György). Budapest, OKI., 2006. http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=kiadvany&kod=Erettsegi_maskent

V. A történelemérettségi és az iskola szakmai autonómiája (19–20. óra)

Cél: ebben a modulban a történelemérettségin számon kérhető tematikát dolgozzuk fel. A cél annak tudatosítása, hogy a középiskolák szabadon alakíthatják ki a helyi tantervüket, figyelembe véve a tanulók felkészültségét, motivációját, érdeklődését, továbbá azt is, hogy milyen témákat tartanak fontosnak, igazán fejlesztőnek. Ezt a szabadságot érdemben csak az érettségi követelmények korlátozzák. Amit az érettségin tudni kell, azt a középiskolában tanítani is kell. Ahhoz, hogy megértsük, pontosan milyen mértékben korlátozza ez a körülmény a tanári szabadságot, meg kell ismerkednünk magával az érettségi követelményeket tartalmazó dokumentummal, pontosabban ezúttal annak csak a tematikát tartalmazó részével.

A modul összeállításakor azt feltételeztük, hogy a hallgatók általában részletesebbnek és extenzívebbnek gondolják ezt a tematikát, mint amilyen valójában. Ezért a feldolgozás menete arra irányul, hogy összevegyék a tényleges dokumentumot azzal az elvárásrendszerrel, amely bennük él egy tantervi tematikával kapcsolatban. Nem arról akarjuk meggyőzni a hallgatókat, hogy ami nem szerepel az érettségi követelményekben, azt nem is kell tanítani, azt ki kell irtani a helyi tantervekből. Azt szeretnénk tudatosítani bennük, hogy ha olyan témát akarnak tanítani, amely nem szerepel az érettségi követelményekben, azt meg kell tudni védeni, meg kell tudni mondani, hogy a téma tanítása milyen célokat szolgál. Nem elégséges legitimáció az, hogy „ez egy téma történelemből”, vagy „ez következik a tankönyvből”, vagy „ez része az általános műveltségnek”, vagy „ezt mindig szokták tanítani”.

A téma feldolgozását két változatban (A és B) közöljük.

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
A változat 1. kb. 25 perc	Bevezésként ismertetjük a feladat célját és a munka menetét. Ezután a hallgatók négyfős csoportokat alkotnak. Minden csoport megkapja a történelemérettségi témaköröket. Célszerű olyan módon kiosztani a szövegeket, hogy azok arányosan négyfelé oszthatók legyenek. A hallgatók először egyénileg dolgoznak, minden hallgató a tematika egy részével. Feladatuk: olyan tartalmakat keressenek, amelyek nincsenek benne a tematikában, de szerintük fontos lenne tanítani, ezért bevinnék egy helyi tantervbe. Minden hallgató kiválaszt egy ilyen témát, és felkészül arra, hogy egy vitában érvekkel támassza alá állítását.	egyéni munka	Történelem. Részletes érettségivizsgakövetelmény A) témakörök
2. kb. 25 perc	A vita menete: egy hallgató érvel, a többi cáfol, majd forgóban minden csoporttagra sor kerül. A feladat végeztével kiválasztanak közösen egy témát, amelynek tanítását mindannyian fontosnak tartják.	csoportvita	
3. kb. 20 perc	A csoportok beszámolnak a munkájukról. Rekonstruálják, milyen érvek és ellenérvek merültek fel, és részletesebben érvelnek az általuk kiválasztott téma mellett. A megbeszélés során mindig adjuk meg a szót a többieknek, hogy kérdezhessenek és vitatkozhassanak.	beszámoló és értékelés	

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
B változat 1. kb. 25 perc	Négyfős csoportokat alkotunk. A csoportok megkapják az érettségi követelmények témaköreit. A csoportoknak eltérő színű filctollat osztunk ki. Megkérjük a hallgatókat, hogy a falra ragasszanak föl annyi csomagolópapírt, ahány fő fejezetre oszlik az érettségi tematika, és mindegyiket címezzék is meg. kb. Feladat: A csoport tagjai osszák fel maguk között az érettségi követelményeket, majd egyénileg keressenek olyan témákat, melyek nincsenek benne a követelményekben, de ők fontosnak tartanak a tanításukat. Amikor ezzel elkészültek, menjenek a csomagolópapírokhoz, és írják fel a nekik fontos témákat.	egyéni munka	V/1. melléklet – Történelem. Részletes érettségivizsga-követelmény B) témakörök csomagolópapírok, színes filcek
2. kb. 25 perc	Ezután mindenki kap 5 percet, hogy tanulmányozza valamennyi tablót, és válasszon három témát, amit fontosnak tart tanítani. A csoporttagok egyeztessék a kiválasztott témákat, hogy elkerüljék az egyezést. Ezután minden csoporttag felkészül egy téma megvédésére, érveket gyűjt a téma tanítása mellett. A csoport forgóban megvitatja a kiválasztott négy témát, érveket és ellenérveket fogalmaznak meg, majd közösen kiválasztanak egy témát, amit mindannyian fontosnak tartanak.	egyéni munka, csoportvita	
3. kb. 20 perc	A csoportok beszámolnak a munkájukról. Rekonstruálják, milyen érvek és ellenérvek merültek fel, és részletesebben érvelnek az általuk kiválasztott téma mellett. A megbeszélés során adjuk meg a szót mindenkinek, hogy kérdezhesse és vitatkozhassanak.	beszámoló és értékelés	
Mindkét változatban kb. 20 perc	Közösen megbeszéljük, milyen érvek jöhetnek össze egy-egy téma tanítása mellett. A lehetséges érveket rendszerezzük, rögzítjük.	közös megbeszélés, összefoglalás	V/2. melléklet – Lehetséges érvek a témaválasztáshoz

V/1. melléklet

1. Az ókor és kultúrája

Témák	Vizsgaszintek	
	Középszint	Emeltszint
1.1. Vallás és kultúra az ókori Keleten	Az egyes civilizációk vallási és kulturális jellemzőinek azonosítása.	Egy folyamati civilizáció jellemzői (pl. Egyiptom, Kína). Az egyistenhit a zsidó vallásban.
1.2. A demokrácia kialakulása Athénban	Az athéni demokrácia intézményei, működése.	Az athéni demokrácia kialakulásának folyamata. A spártai állam
1.3. A római köztársaság virágkora és válsága, az egyeduralom kialakulása	A hódító háborúk társadalmi és politikai következményei a köztársaság korában.	Augustus principátusának jellemző vonásai
1.4. Az antik hitvilág, művészet, tudomány	A görög hitvilág néhány jellemző vonása (pl. többistenhit, halhatatlan istenek), a legfontosabb istenek nevének ismerete. A klasszikus kor és a hellenizmus kimagasló kulturális emlékei. A római építészet jelentős alkotásainak azonosítása. A római városépítés jellegzetességei és emlékei Pannóniában.	A görög tudomány egyes területeinek egy-egy alkotója (történetírás, természettudományok, filozófia). A római történetírás egy-egy jelentős alkotója (pl. Livius, Tacitus).
1.5. A kereszténység kialakulása és elterjedése	A kereszténység főbb tanításai	A kereszténység történetének néhány állomása az ókorban (pl. páli fordulat, üldöztetés, milánói ediktum, niceai zsinat).
1.6. A népvándorlás, az antik civilizáció felbomlása	A Nyugat-római Birodalom bukása és a népvándorlás.	A népvándorlás legfontosabb mozzanatainak és résztvevőinek ismerete, térbeli elhelyezés (pl. germánok, hunok).

2. A középkor

Témák	Vizsgaszintek	
	Középszint	Emeltszint
2.1. A feudális társadalmi és gazdasági rend jellemzői	A középkori uradalom jellemző vonásai (pl. vár, majorság, jobbágytelek). A mezőgazdasági technika fejlődésének néhány jellemző mozzanata a X–XI. században.	A Frank Birodalom történetének főbb állomásai (pl. Poitiers, Verdun)
2.2. A nyugati és keleti kereszténység	Az egyház politikai szerepe a nyugati kereszténységben.	A legfontosabb szerzetesrendek jellemzői (pl. bencések, ferencesek). Az ortodox és a nyugati kereszténység főbb jellemzői (pl. önálló nemzeti egyházak, eltérő liturgia és egyházművészet).
2.3. Az iszlám vallás és az arab világ; a világvallások elterjedése	Az iszlám vallás kialakulása és főbb tanításai. A világvallások civilizációformáló szerepe.	Az arab hódítás, az iszlám elterjesztésének fontosabb szakaszai (pl. 635 Damaszkusz, 732 Poitiers).
2.4. A középkori városok	Egy középkori város jellemzőinek bemutatása. A középkori kereskedelem sajátosságai.	A középkori céhes ipar bemutatása.

2.5. Egyházi és világi kultúra a középkorban	Az egyház szerepe a középkori művelődésben és a mindennapokban. A romantika és a gótika főbb stílusjegyei. A lovagi kultúra és értékrend néhány eleme.	Híres egyetemek Nyugat- és Közép-Európában (pl. Párizs, Oxford, Prága), az egyetemi oktatás jellemzői, a skolasztika (Aquinoi Szent Tamás).
2.6. A humanizmus és a reneszánsz Itáliában	A humanizmus és a reneszánsz főbb jellemzői	A humanizmus és a reneszánsz jellemzői (pl. emberközpontúság, antik embereszmény) és fontosabb itáliai képviselői (pl. Petrarca, Machiavelli és Raffaello).
2.7. Az angol és a francia rendi állam működése		A rendi állam kialakulása és működése Angliában és Franciaországban.
2.8. Az Oszmán Birodalom terjeszkedése	Az Oszmán Birodalom katonai rendszerének jellemző vonásai források alapján. Az oszmán hódítás irányai, legfontosabb állomásai a XIV–XVI. században.	Az Oszmán Birodalom jellemző vonásai és társadalmi háttere (pl. szolgálati birtok, szpáhi, gyermekadó, janicsár).

3. A középkori magyar állam megteremtése és virágkora

Témák	Vizsgaszintek	
	Középszint	Emeltszint
3.1. A magyar nép őstörténete és vándorlása	A magyar nép vándorlása térkép alapján.	A vándorló magyarság képe a korabeli forrásokban (pl. arab és bizánci források). Eltérő tudományos elképzelések a magyar őstörténettel kapcsolatban (pl. eredet, őshaza).
3.2. A honfoglalástól az államalapításig	A honfoglalás. A honfoglaló magyarság társadalmi és életmódja források alapján. Géza fejedelemsége és Szent István államszervező tevékenysége.	A kalandozó magyarok képe a korabeli forrásokban. Szent István törvényalkotó tevékenysége.
3.3. Az Árpád-kor	Az Aranybulla. A tatárjárás és az ország újjáépítése IV. Béla idején.	Az új rend megszilárdulása Szent László és Könyves Kálmán idején.
3.4. Társadalmi és gazdasági változások Károly Róbert, Nagy Lajos, Luxemburgi Zsigmond idején	Károly Róbert gazdasági reformjai. A magyar városfejlődés korai szakasza.	Nagy Lajos törvényei és az Anjou-kori társadalom. Zsigmond király külpolitikája (pl. a nyugati egyházszakadás megszüntetése, a huszita kérdés kezelése, oszmánok elleni védekezés).
3.5. A Hunyadiak	Hunyadi János harcai a török ellen. Mátyás király uralkodói portréja intézkedései alapján.	Mátyás király bel- és külpolitikája
3.6. Kultúra és művelődés	Jelentős Árpád- és Anjou-kori művészeti emlékek felismerése.	Mátyás király és a reneszánsz

4. Szellemi, társadalmi és politikai változások az újkorban

Témák	Vizsgaszintek	
	Középszint	Emeltszint
4.1. A nagy földrajzi felfedezések és következményei	A nagy földrajzi felfedezések legfontosabb állomásai térkép alapján. Az Európán kívüli civilizációk hatása Európára és a gyarmatosítás.	A kapitalista világ gazdasági rendszer kialakulásának kezdetei, a legfőbb társadalmi és gazdasági folyamatok a XVI–XVII. században Nyugat-Európában.
4.2. Reformáció és katolikus megújulás	A reformáció főbb irányzatai források alapján (lutheránus, kálvinista). A katolikus megújulás, az ellenreformáció kibontakozása. A barokk stílus jellemzői.	Nagyhatalmi konfliktusok és vallási ellentétek a korai újkorban (pl. francia-Habsburg vetélkedés, harmincéves háború).
4.3. A kontinentális abszolutizmus és a parlamentáris monarchia megszületése Angliában	A francia abszolutizmus XIV. Lajos korában. Az alkotmányos monarchia működése.	Az angolszász kapitalizálódás, a polgári fejlődés és a mindennapi élet a korai újkorban Angliában. Nagy hatalmi erőviszonyok, az európai egyensúly a XVIII. században.
4.4. A tudományos világkép átalakulása, a felvilágosodás	A felvilágosodás legjelentősebb gondolatai és főbb képviselői források alapján.	Az új világszemlélet kialakulása (pl. racionalizmus), az újkor természettudományok (pl. mechanika, newtoni fizika) és társadalomtudományok (pl. társadalmi szerződés, államelmélet) kibontakozása.

5. Magyarország a Habsburg Birodalomban

Témák	Vizsgaszintek	
	Középszint	Emeltszint
5.1. A mohácsi csata és az ország három részre szakadása	A mohácsi vész és az ország részekre szakadása. Végvári küzdelmek	Összetartó és elválasztó erők a három országrészben (pl. törökök elleni védekezés, gazdaság, vallás). A rendi és vallási törekvések összekapcsolódása a Bocskai-féle szabadságharcban.
5.2. Az Erdélyi Fejedelemség virágkora	Erdély sajátos etnikai és vallási helyzete (pl. három nemzet, vallási tolerancia).	Bethlen Gábor kül- és belpolitikája.
5.3. A török kiűzése és a Rákóczi szabadságharc	A Rákóczi szabadságharc fordulópontjai. A szatmári béke	A török kiűzésének kérdései és Zrínyi Miklós. A spanyol örökösödési háború és a Rákóczi szabadságharc.
5.4. Magyarország a XVIII. századi Habsburg Birodalomban	Demográfiai változások, a nemzetiségi arányok alakulása. Mária Terézia és II. József reformjai	Az udvar és a rendek viszonyának alakulása.
5.5. Művelődés, egyházak, iskolák	A hazai reformáció és a barokk kulturális hatásai források alapján.	Az állami oktatáspolitikai főbb intézkedései.

6. A polgári átalakulás, a nemzetállamok és az imperializmus kora

Témák	Vizsgaszintek	
	Középszint	Emeltszint
6.1. A francia polgári forradalom politikai irányzatai, az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata	Az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatának alapkérdései. Az alkotmányos monarchia válsága és bukása.	A főbb irányzatok (pl. alkotmányos monarchisták, girondiak), valamint képviselők társadalmi és politikai elképzeléseinek összehasonlítása. A jakobinus diktatúra
6.2. A napóleoni háborúk és a Szent Szövetség Európája		A napóleoni háborúk fordulópontjai (pl. Moszkva, Lipcse). A nagyhatalmi együttműködés céljai és rendszere a bécsi kongresszus nyomán.
6.3. A XIX. század eszméi	A korszak főbb eszmeáramlatainak (liberalizmus, nacionalizmus, konzervativizmus és szocializmus) jellemzői források alapján. A legfontosabb állam- és alkotmányjogi fogalmak (pl. alkotmány, parlament, képviseleti rendszer, szavazati jog, hatalommegosztás).	
6.4. Az ipari forradalom és következményei	Az ipari forradalom legjelentősebb területei (könnyűipar, nehézipar, közlekedés) és néhány találmánya. Az ipari forradalom teremtette el- lentmondások (pl. környezetszennyezés, életmódváltozás, a nyomor kérdése).	Az ipari forradalom eredményeinek (pl. városiasodás, demográfiai robbanás) kibontakozása és egymásra hatása.
6.5. Nagyhatalmak és katonai-politikai szövetségek a századfordulón	Az USA kialakulása és nagyhatalommá válása. Németország nagyhatalommá válása. A balkáni konfliktusok okai	A szövetségi rendszerek kialakulásának okai az első világháború előtt. Gyarmatok és gyarmattartók a századfordulón.
6.6. Tudományos, technikai felfedezések, újítások és következményeik	A második ipari forradalom alapvető vonásainak bemutatása. A technikai fejlődés hatása a környezetre és az életmódra konkrét példák alapján.	Az ipari forradalom legfontosabb találmányainak és felfedezőinek bemutatása (pl. Benz, Edison, a robbanómotor, telefon). A tudományos és technikai fejlődés hatása a társadalomra, a gondolkodásra, az életmódra és a környezetre.

7. A polgárosodás kezdetei és kibontakozása Magyarországon

Témák	Vizsgaszintek	
	Középszint	Emeltszint
7.1. A reformmozgalom kibontakozása, a polgárosodás fő kérdései	A reformkor fő kérdései. Széchenyi és Kossuth reformprogramja	A rendi országgyűlés és a megyerendszer működése. A gazdasági átalakulás jellemzése és elemzése. A magyar társadalom rétegződése és életformái.
7.2. A reformkori művelődés, kultúra	A korszak kulturális életének főbb jellemzői.	A nemzeti érzés megerősödése a magyarság és a nemzetiségek körében.

7.3. A polgári forradalom	A pesti forradalom eseményei. Az áprilisi törvények	A német, az olasz és ausztriai mozgalmak hatása a magyar szabadságharcra. Nemzetiségi törekvések a Habsburg Birodalomban.
7.4. A szabadságharc	A főbb hadjáratok, a katonai erőviszonyok alakulása, a vereség okai. A Függetlenségi Nyilatkozat	Ausztria és Magyarország közjogi viszonyának alakulása. Nagyhatalmi elképzelések Közép-Európa szerezpéről
7.5. A kiegyezés előzményei és megszületése	A kiegyezés megszületésének okai. A kiegyezés tartalma és értékelése	A kiegyezés alternatívái, a kiegyezéshez fűződő viták (pl. Dunai Konföderáció, Kasszandra levél).
7.6. Gazdasági eredmények és társadalmi változások a dualizmus korában	Kibontakozó ipar, fejlődő mezőgazdaság, közlekedés. Budapest világvárossá fejlődése. Az átalakuló társadalom sajátosságai. Nemzetiségek a dualizmus korában. A cigány-ság helye a magyar társadalomban.	A polgári állam kiépülése Magyarországon (pl. közigazgatás, közegészségügy, iskolahálózat). Magyar nemzetiségi politika és nemzetiségi törekvések. A környezet átalakításának következményei (pl. vasútépítés, városfejlődés, iparosítás).
7.7. Az életmód, a tudományos és művészeti élet fejlődése	Az életmód változásai a századfordulón. A magyar tudomány és művészet néhány kiemelkedő személyisége.	A tömegkultúra néhány jelensége Magyarországon (pl. divat, szórakozás, sport, sajtó).

8. Az első világháborútól a kétpólusú világ felbomlásáig

Témák	Vizsgaszintek	
	Középszint	Emeltszint
8.1. Az első világháború jellege, jellemzői; a Párizs környéki békek	Szövetségi rendszerek, frontok, az új típusú hadviselés jellemzői. A Párizs környéki békek területi, etnikai és gazdasági vonatkozásainak elemzése.	A háterszág szerepe a háborúban. Nagyhatalmi érdekek és ellentétek a béketárgyalásokon.
8.2. A gazdaság és a társadalom új jelenségei a fejlett világban	A modern életforma néhány jellegzetessége (pl. mozi, autó). A nők szerepének változása	A világgazdaság átrendeződése a háború után. A gyarmati világ szétesésének kezdetei (pl. India, Közel-Kelet).
8.3. Tekintélyuralmi rendszerek Közép-Európában és az olasz fasizmus		Az olasz fasizmus jellemzői. Tekintélyuralmi rendszerek bemutatása Közép-Európában és a Balkánon.
8.4. Az USA és az 1929–33-as gazdasági válság	A világválság jelenségei, gazdasági és társadalmi következményei.	Az USA gazdasági fellendülése és nemzetközi szerepe. A válság kezelésének módjai egy adott országban (pl. USA, Nagy-Britannia).
8.5. A nemzetiszocializmus hatalomra jutása és működési mechanizmusa	A náci Németország legfőbb jellemzői. A náci ideológia és propaganda	A totális állam kiépítése Németországban.
8.6. A bolsevik ideológia és a sztálini diktatúra az 1920–30-as években	A bolsevik hatalomátvétel körülményei. A sztálini diktatúra legfőbb jellemzői.	A bolsevizmus ideológiája. A bolsevik propaganda főbb jellemzői. A sztálini gazdaságpolitika
8.7. A második világháború előzményei jelentős fordulatai	A világháború előzményei, katonai és politikai fordulópontjai. A holokauszt	A szövetséges hatalmak együttműködésének elemzése. Háborúellenes katonai és polgári erőfeszítések.

8.8. A hidegháború és a kétpólusú világ jellemzői	Az ENSZ létrejötte, működése. Nemzetközi konfliktusok a hidegháború idején (pl. Korea, Kuba, Szuezi).	Nyugat-Európa újjáépítése és a közös európai intézmények kialakulásának kezdetei. A gyarmati rendszer felbomlása – a „harmadik világ” kialakulása. Gandhi erőszakmentes mozgalma
8.9. A szocialista rendszerek bukása	A szovjet blokk kialakulása és jellemzői. Rendszerváltozás Kelet-Közép-Európában	A német kérdés

9. Magyarország története az első világháborútól a második világháborús összeomlásig

Témák	Vizsgaszintek	
	Középszint	Emeltszint
9.1. Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása és következményei	Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása. Trianon gazdasági, társadalmi és etnikai hatásai.	A Károlyi-kormány bel- és külpolitikai mozgásterét és intézkedéseit. A tanácskormány uralomra kerülése, politikája, bukásának okai. Trianon társadalmi, bel- és külpolitikai következményei.
9.2. A Horthy-rendszer jellege és jellemzői	Az ellenforradalmi rendszer konszolidációjának legfontosabb lépései.	Politikai életpályák bemutatása és elemzése (pl. Bethlen István, Teleki Pál). Gazdasági válság és radikálizálódás a belpolitikában (Gömbös és kísérlete).
9.3. Művelődési viszonyok és az életmód	Társadalmi rétegződés és életmód a húszas-harmincas években.	A klebelsbergi kultúrpolitika kibontakozása és főbb jellemzői (pl. kultúrfőlény, valláserkölcsei nevelés). A tudomány és művészet főbb képviselői a két világháború közötti Magyarországon (pl. Szent-Györgyi Albert, Bartók Béla).
9.4. A magyar külpolitika mozgásterét, alternatívái	A magyar külpolitika céljai és kapcsolatai a két világháború között.	Magyarország a náci birodalom árnyékában (pl. gazdasági és politikai kényszerek, kitérési kísérletek). A területi revízió lépései
9.5. Magyarország részvétele a világháborúban	Magyarország háborúba lépése és részvétele a Szovjetunió elleni harcokban.	Kállay Miklós miniszterelnöksége. Háborúellenes törekvések (pl. Magyar Történelmi Emlékbizottság, szárszói találkozó).
9.6. A német megszállás és a holokauszt Magyarországon	Magyarország német megszállása és a nyilas hatalomátvétel. A holokauszt Magyarországon (pl. zsidótörvények gettósítás, deportálás).	Az antiszemitizmus és a zsidókérdés Magyarországon.

10. Magyarország 1945-től a rendszerváltozásig

Témák	Vizsgaszintek	
	Középszint	Emeltszint
10.1. A szovjet felszabadítás és megszállás	A szovjet felszabadítás és megszállás. Az ország háborús emberáldozata és anyagi vesztesége.	A nemzetközi helyzet hatása a magyar belpolitika alakulására 1945 és 1948 között (pl. SZEB intézkedései, németek kitelepítése).
10.2. A határon túli magyarság sorsa	A magyarság helyzetének főbb jellemzői a szomszédos országokban.	
10.3. A kommunista diktatúra kiépítése és működése	Az 50-es évek jellemzői, a rendszer működése a Rákosi-korszakban. Életmód és mindennapok	Az elnyomás formái és „gépezete”.
10.4. Az 1956-os forradalom és szabadságharc	Az 1956-os forradalom és szabadságharc kitörésének okai és főbb eseményei. A megtorlás megnyilvánulási formái, áldozatai.	A magyar forradalom nemzetközi jelentősége és összefüggései (pl. szuezi válság szerepe, a magyar kérdés az ENSZ-ben).
10.5. A Kádár-rendszer jellege, jellemzői	A rendszer jellemzői a Kádár-korszakban. Életmód és mindennapok	A kádári társadalom- és kultúrpolitika alakulása (pl. „gulyáskommunizmus vagy fridzsiderszocializmus”, három T).
10.6. A rendszerváltozás	A rendszerváltozás tartalma és következményei (pl. államforma, szabadságjogok, függetlenség).	Magyarország a kilencvenes években (pl. jogalkotás, társadalmi változások – vesztesek és győztesek).

11. A jelenkor

Témák	Vizsgaszintek	
	Középszint	Emeltszint
11.1. A közép-európai régió jellemzői, távlatai, a posztszovjet rendszerek problémái	A közép-európai régió sajátos problémái.	A balkáni konfliktusok, Jugoszlávia felbomlása. Nemzeti, etnikai, vallási kisebbségek
11.2. Az európai integráció története	Az Európai Unió legfontosabb intézményei.	A „Hatok” Közös Piacától az Európai Unióig (1957–1992), az integráció főbb állomásai. Együttműködés és eltérő érdekek az unióban. Az Európai Unió helye a világgazdaságban.
11.3. A „harmadik világ”	A fejlődő országok főbb problémái (pl. népességnövekedés, szegénység, élelmezési és adósságválság).	A demográfiai válság társadalmi és gazdasági okai.
11.4. Fogyasztói társadalom; ökológiai problémák, a fenntartható fejlődés	A technikai civilizáció és a gazdasági növekedés hatása a természeti környezetre.	A környezettudatos magatartás kulturális, gazdasági és politikai feltételei.
11.5. A globális világ kihívásai és ellentmondásai	A tömegkultúra új jelenségei (pl. film, reklám).	

12. A mai magyar társadalom és életmód

Témák	Vizsgaszintek	
	Középszint	Emeltszint
12.1. Alapvető állampolgári ismeretek	Az emberi jogok ismerete és a jog-egyenlőség elvének bemutatása. Az állampolgári jogok, kötelességek	A szociális piacgazdaság jellemzői
12.2. Etnikumok és nemzetiségek a magyar társadalomban	Nemzetiségek a mai magyar társadalomban (pl. számuk, arányuk, helyzetük, intézményeik).	
12.3. A magyarországi romák	A hazai romák helyzete (oktatás, lakhatás, egészségügy, foglalkoztatás). A diszkrimináció fogalma	
12.4. A parlamenti demokrácia működése és az önkormányzatiság	A választási rendszer. A helyi önkormányzatok feladatai, szervezeti és működésük.	A magyar alkotmányosság elemei (pl. a konstruktív bizalmatlanság intézménye, népszavazás) és intézményei (pl. alkotmánybíróság, ombudsmani intézmény).
12.5. Társadalmi, gazdasági és demográfiai változások	Demográfiai változások Magyarországon az elmúlt fél évszázadban.	A magyar társadalom szerkezetváltozásai az elmúlt fél évszázadban. Magyarország gazdasága és beilleszkedése az európai, illetve a világ gazdaságba.

V/2. melléklet

Lehetséges érvek egy tananyag (témakör) tanítása mellett

1. Összefüggés hordozója

A témakör nagyon alkalmas arra, hogy egy fontos összefüggést megvilágítson. Ebben az esetben ki kell mondani, hogy az adott összefüggés megértetése fontos célja a történelemtanításnak, és nyilvánvalóan más olyan témaköröket is tanítani kell, amelyek ennek az összefüggésnek a megvilágítására, beláttatására alkalmasak.

2. Valamely „nagyobb elbeszélés” fontos eleme

Olyan epizódról, eseménysorról van szó, amely nélkül nem beszélhető el egy olyan nagyobb szabású eseménysor, amelyet hallgatólagosan vagy kimondva a történelemtanítás elengedhetetlen részének tekintünk.

3. Oksági összefüggés része

Gyakori hivatkozási alap: enélkül nem érthető meg, hogy... Tanítani akarunk valamit, ami „rákövetkezik” a kérdéses eseményre, annak következménye, és úgy érezzük, egyik a másik nélkül érthetetlen marad.

4. Alkalom a képességfejlesztésre

Bizonyos témák másoknál jobb lehetőséget biztosítanak, pl. képelemzésre, dramatizálásra, érvelésre stb.

5. Alkalom az értékközvetítésre

Bizonyos témák kiválóan alkalmasak arra, hogy feldolgozásuk során formáljuk a tanulók attitűdjét, erkölcsi kérdéseket vitassunk meg, pozitív vagy negatív viszonyulásokat alakítsunk ki.

6. Jól feldolgozott téma

Mindenképpen érdemes olyan témákat tanítani, amelyeket a tudomány alaposan feldolgozott, jó szakirodalom áll a rendelkezésünkre, jó forrásokot lehet találni hozzá, van az ifjúság számára is érdekes népszerű feldolgozása, készültek belőle filmek stb.

7. Érdekes

Nagyon erős érv egy téma mellett, hogy egyszerűen érdekes, a tanulók általában szeretik vagy várhatóan szeretni fogják.

8. Tovább él a hagyományban

Bizonyos témákat azért érdemes tanítani, mert pl. az irodalomban vagy a művelt közbeszédben utalások formájában jelen van. Aki nem ismeri az adott témát, nem érti a rá vonatkozó utalásokat.

VÉGIGGONDOLATLAN, FELÜLETES ÉRVEK:

- benne van a könyvben,
- ez egy történelmi téma,
- az általános műveltség része,
- mindig is tanították,
- a kedvenc témám,
- stb.

VI. A kerettantervek (21–22. óra)

Cél: A modul célja, hogy a hallgatókkal megismertesse a kerettantervekre vonatkozó szabályozást, és hogy csoportmunka keretében maguk is megismerkedjenek egy hagyományos és egy alternatív kerettantervvel, és megadott szempontok szerint elemezzék azokat.

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
	Bevezetés		
1. 10 perc	<p>A kerettantervek szabályozásáról</p> <p>A kurzus vezetője röviden ismerteti a kerettantervekre vonatkozó jogi szabályozást:</p> <p>A Köznevelési törvény 8. §. (9) bekezdése értelmében a Nemzeti alaptantervben foglaltak teljesítését az oktatásért felelős miniszter által kiadott kerettantervek segítik. A kerettanterveknek nincs kötelező erejük, ajánlást tartalmaznak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • a nevelés és oktatás céljára, • a tantárgyak rendszerére, • az egyes tantárgyak témaköreire, • a témakörök tartalmára, • a tantárgyak évfolyamonkénti követelményeire, • a követelmények teljesítéséhez rendelkezésre álló időkeretre, • az iskolai egészségfejlesztéssel, • fogyasztóvédelemmel • környezetvédelemmel <p>összefüggő feladatok végrehajtására.</p> <p>A NAT kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló kormányrendelet (243/2003. (XII. 17.) 2. §-a szerint az iskola pedagógiai programot és annak részeként a Nemzeti alaptanterv alapján helyi tantervet készít, vagy az ilyen módon készített helyi tantervek közül választ, és azt építi be helyi tantervként a pedagógiai programjába. Az iskola az oktatási és kulturális miniszter által kiadott kerettantervek alapján is elkészítheti helyi tantervét, illetve a kerettantervet is beépítheti helyi tantervként a pedagógiai programjába. Az iskola a helyi tanterv elkészítésénél felhasználhatja az oktatási és kulturális miniszter által a köznevelésről szóló törvény 95. §-a (1) bekezdésnek j) pontja alapján kiadott oktatási programokat (pedagógiai rendszereket) is.</p>	frontális ismertetés	

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
	<p>A tartalmi szabályozással összefüggő kifejezések, definíciók: A miniszter az iskolázás adott szakaszára, adott tartalmaira vonatkozóan – a Nemzeti alaptantervre épülve és a helyi tanterv készítéséhez alapul szolgálva – választható kerettanterveket hagy jóvá és ad ki. A jóváhagyás feltétele, hogy a kerettanterv segítségével megvalósíthatók-e a Nemzeti alaptantervben meghatározott fejlesztési feladatok, illetve kapcsolhatóak-e hozzá olyan részletesen kidolgozott oktatási programcsomagok, amelyek a kerettanterv iskolai helyi tantervként való alkalmazását szakmailag segítik. A kerettantervek meghatározzák a tantárgyak rendszerét, az egyes tantárgyak időkeretét (óraszámát), a tananyag felépítését és felosztását az egyes évfolyamok között, továbbá az adott szakasz befejező évfolyamának kimeneti követelményeit. Mindezekkel kapcsolatban az egyes kerettantervek saját rendszerükön belül is megfogalmazhatnak alternatívákat, választható megoldásokat. A kerettanterveket a megadott keretek között a saját viszonyaikra adaptálják az iskolák.</p> <p>Kerettanterv készülhet</p> <ul style="list-style-type: none"> • teljes pedagógiai szakaszra (pl. alapfokú nevelés-oktatás szakasza), • szakaszokra (pl. iskolai nevelés-oktatás általános műveltséget megalapozó szakasza), • a pedagógiai szakasz meghatározott részére, részeire (pl. bevezető és kezdő szakasz), • egyes pedagógiai feladatok végrehajtásához (pl. nem szakrendszerű oktatás, iskolaotthonos oktatás), • speciális iskolai szervezetekhez (pl. egységes iskola, hat évfolyamos gimnázium), • több iskolai évfolyam különböző tantárgyait, tananyagát érintő tananyaghoz (pl. családi életre nevelés, drogprevenció, bűnmegelőzés), • bármely műveltségi területnek, tantárgynak a teljes közoktatás időtartamát átfogó tanításához. 		
	Feldolgozás		
2. 50 perc	<p>A hallgatók 4 csoportot alakítanak. Minden csoport megnéz egy OKM által ajánlott kerettantervet és egy alternatívát. Az a feladatuk, hogy hasonlítsák össze az általuk kapott/választott két kerettanterv</p> <ul style="list-style-type: none"> • a nevelés és oktatás céljait, • a tantárgyak rendszerében az Ember és társadalom műveltségi terület/Történelem, Társadalomismeret tantárgyak <ul style="list-style-type: none"> ○ helyét, ○ időkeretét, ○ témaköreit, ○ tartalmait, ○ követelményeit, ○ értékelési javaslatait, ○ tevékenységekre, módszerekre vonatkozó javaslatokat, <p>Hívjuk fel a hallgatók figyelmét arra, hogy adott idő alatt a feladat csak akkor végezhető el, ha elosztják egymás között a részfeladatokat.</p>	csoportmunka	internet-hozzáférés mellékletek
	Beszámolás, értékelés		

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
3. 30 perc	<p>a) A csoportok képviselői beszámolnak munkájuk eredményéről.</p> <p>b) Kilépőkártya – egyéni értékelés/önértékelés Minden hallgató kap egy-egy kártyát (cédulát), és azon a következő (vagy hasonló, a kurzusvezető által feltett) kérdésekre válaszol: Pl.:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Milyen fontos, új ismeretekhez jutott, illetve milyen fontos gondolatokkal találkozott a kerettantervek feldolgozása során? 2. A munka során mi volt számára a legérdekesebb? 3. Értékelje saját részvételét a csoportmunkában! <p>c) Ezt összegző beszélgetés követi, melyben a kurzus vezetője kiegészíti a csoportbeszámolókból esetlegesen kimaradt elemekkel azokat, és értékeli a csoportok munkáját.</p>	<p>egymás tanítása önértékelés</p> <p>beszélgetés, oktatói értékelés</p>	

A kerettantervek internetes elérhetőségei

Akkreditált kerettantervek aktuális jegyzéke

<http://www.oh.gov.hu/main.php?folderID=1129&objectID=5010108>

OKM ajánlott kerettantervei az alapfokú oktatás-nevelés, a gimnáziumok, a szakközépiskolák és a szakiskolák számára

<http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=390&articleID=231081&ctag=articlelist&iid=1> vagy

<http://tankonyveskamara.hu/main/index.php?op=hir&id=162>

A Nemzeti Fejlesztési Terv Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Programjának központi programja keretében kifejlesztett kompetencia alapú oktatási programok

<http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=390&articleID=231677&ctag=articlelist&iid=1> vagy

<http://tankonyveskamara.hu/main/index.php?op=hir&id=162>

Kerettanterv az alapfokú nevelés-oktatás alapoó szakaszán (5–6. évfolyam) folyó nem szakrendszerű oktatás számára

http://www.ofi.hu/elemek/userfiles/Kerettanterv_final%5B1%5D.pdf

vagy

<http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=2085&articleID=231351&ctag=articlelist&iid=1> vagy

<http://tankonyveskamara.hu/main/index.php?op=hir&id=162>

Kerettanterv az egységes, iskolaotthonos, szakaszos (epochális) oktatás számára

<http://tankonyveskamara.hu/main/index.php?op=hir&id=162> oktatáshoz

Az emelt szintű magyar nyelv és irodalom, történelem, matematika, fizika, biológia, kémia tantárgyi tehetséggondozás kerettanterve

<http://tankonyveskamara.hu/main/index.php?op=hir&id=162>

Kerettanterv a tanórán kívüli foglalkoztatást – napközit, iskolaotthont – is működtető általános iskolák – osztott és összevont osztályai – számára

<http://tankonyveskamara.hu/main/index.php?op=hir&id=162>

VII. Az ember- és társadalomismeret és a kompetenciák (23–24. óra)

Cél: A modul elsődleges célja a NAT szerint az Ember és társadalom műveltségi területhez tartozó fejlesztési feladatok értelmezése az ember- és társadalomismeret vonatkozásában. Ennek módja ezáltal az, hogy konkrét ember- és társadalomismereti gyakorlatokat párosítunk a fejlesztési feladatokban megfogalmazott kompetenciákkal és tartalmi előírásokkal.

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
60 perc	<p>A hallgatók csoportokban ülnek. Minden csoport kap egy feladatot.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oldják meg a feladatokat! • Alkossanak véleményt arról, milyen életkorú tanulók számára lehetnek alkalmasak! • Állapítsák meg, milyen kompetenciák fejlesztésére alkalmasak! <p>Ebben a fázisban a hallgatók nem kapnak más segédeszközt, csak a feladatlapokat.</p>	csoportmunka	Melléklet: 1–4. feladatlap
20 perc	<p>A csoportok megkapják a Nemzeti alaptanterv Ember és társadalom műveltségi területéhez tartozó fejlesztési feladatokat a 7–8. és a 9–12. évfolyamok számára. Az az instrukció, hogy fejlesztési feladatokat (kompetenciákat és tartalmi előírásokat) rendeljenek az általuk kapott feladatokhoz.</p>	csoportmunka	NAT Ember és társadalom fejlesztési feladatai a 7–8. és a 9–12. évfolyamok számára
10 perc	<p>Minden csoport választott szószóló révén röviden ismerteti a többiekkel az általuk megoldott feladatot. Így mindenki minden feladatot megismer.</p>	beszámolás	

1. feladat

Falus Katalin: Civil társadalom⁶

Ahonnán mindenki menekült

A lakótelep története

Mintavári Harsona

Lakótelepi Melléklet – 1964. szeptember 18.

Átadták az ötszázadik lakást

Augusztus 20-án az Alkotmány⁷ és az új kenyér ünnepén Komócsi Péter tanácselnök elvtárs⁸ átadta a lakótelep ötszázadik lakását. Az ötvennégy négyzetméteres összkomfortos lakásba Lantos Ernő nyomdász a feleségével és két lányával költözött be. A nyolcadik emeleti szép, világos, padlószőnyeggel borított lakásban a családdal együtt ünnepeltek a boldog építőmunkások is. A hűtőszekrényt az ötszázadik lakás szerencsés bérlőjének a mintavári tanács⁹ ajándékozta.

Mintavári Harsona

Lakótelepi Melléklet – 1965. október 29.

OLVASÓI LEVELEK

Tisztelt Szerkesztő Elvtárs!

Hihetetlen örömmel töltött el minket, amikor tavaly nyár végén beköltözhattünk gyönyörű, új, a városi tanács által nekünk kiutalt lakásunkba¹⁰. Örömről azért is volt olyan nagy, mert közel tíz évet vártunk erre a pillanatra. Amikor férjemmel összeházasodtunk, egy ideig az ő családjánál laktunk, de amikor a gyerekek megszülettek, el kellett költöznünk, mert az egyszobás lakás ennyi embernek már nagyon kicsi volt. Azóta (közel 4 éve) élünk egy dohos, vizes albérletben, igen drágán. Új lakásunkban a gyerekeim életükben először fürödhetnek kádban, férjemnek nem kell fát vágnia és szemet hordania, mindig van meleg víz és nem kell többé fáznunk.

Örömről örömről is vegyült, mert bár a ház kész, a környék még nem. Az óvoda és az iskola nem készült el határidőre, így reggel férjemmel két irányba, a város két különböző pontjára hordjuk a gyerekeket, s mivel a buszjárat – a járhatatlan utak miatt – a lakótelepet még nem érinti, az út egy részét gyalog kell megtennünk. Még a KÖZÉRT¹¹ sem nyitott meg, így a gyerek mellett a szatyrokat is cipelni kell. A holtfáradtan hazaért gyerekeket nem tudom levegőre leengedni, mert a játszótér még szintén nincs kész.

Tisztelettel szeretnénk választ kapni arra, hogy mikorra rendeződnek ezek a problémák?

Lantos Ernőné, az ötszázadik átadott lakás bérlője

6 Falus Katalin: Civil társadalom. in. Hogyan neveljünk demokráciára (Szerk. Falus Katalin – Jakab György – Vajnai Viktória) Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 2005. 129–143. o

7 A rendszerváltás előtt az 1949. augusztus 20-án lépett életbe a népi demokratikus alaptörvény, az Alkotmány (1949. évi XX. törvény).

8 Az „úr” megnevezés, megszólítás helyett a szocializmus idején az „elvtárs” volt a szokásos szóhasználat

9 A helyi tanácsok voltak a szocializmus időszakában az államhatalom helyi szervei.

10 Abban az időben a lakások zömmel tanácsi tulajdonban voltak és a helyi tanács lakásosztályai jelölték ki a bérlőket

11 Abban az időszakban állami vállalatokon keresztül bonyolódott többek között a kiskereskedelem is. A KÖZÉRT Vállalat volt az élelmiszer kiskereskedelem bonyolítója.

Mintavári Harsona

Lakótelepi Melléklet – 1967. augusztus 22.

Felavatták a lakótelepi „József Attila” általános iskolát

Komócsi Péter tanácselnök elvtárs – augusztus 20-a tiszteletére – felavatta a lakótelepi iskolát. Az intézményt a Városi Tanács a lánglelkű proletárköltőről nevezte el. A kétemeletes 16 tantermes iskolába több mint ezernégyszáz gyerek járhat. Az iskola átadásával befejeződött a lakótelep teljes kialakítása. Most már az egész környék tiszta, rendezett, a játszótereket a gyerekek birtokukba vették, a lakások bérlői szocialista műszakban¹² gondozzák a füvet és ültetik a virágokat. A bölcsőde és az óvoda átadása után a most átadott iskola is Pártunk és Kormányunk ötéves tervének¹³ dicsőségét hirdeti.

Mintavári Harsona

Lakótelepi Melléklet – 1970. május 3.

Majális a lakótelepen

A 25. szabad május elseje megünneplésére rendezett városi felvonulás¹⁴ majális keretei között folytatódott a lakótelepen. A telepiek már hetekkel a nagy ünnep előtt, az első tavaszi napsugarak megjelenésével egyidejűleg, elkezdtek szépíteni környezetüket. Fűmagot szórtak, facsemetéket, virágot ültettek, szemetet szedtek, lefestették és kijavították a játszóterek padjait és játékait. A nagy szépítésben ott sürgölődött a lakótelep apraja nagyja. A majálison a lengő zászlók és szálló lufik, a virsli és a sör, a jól végzett munka öröme teremtette jó hangulatot csak tetézte Komócsi Péter tanácselnök elvtárs megjelenése az ünnepségen. A tanácselnök az ünneplő lakókkal elbeszélgetett és gratulált nekik igen szép és példamutató közösségi életükhöz.

12 Abban az időben illett az ember szabadidejének egy részét a köz érdekében felhasználni. Nevezték ezt társadalmi munkának, kommunista, illetve szocialista műszaknak, szombatnak stb.

13 A szocialista gazdálkodás tervgazdálkodás volt. A három, illetve ötéves tervekben „pártunk és kormányunk” – a piaci viszonyoktól teljesen függetlenül – eldöntötte, hogy merre tartson a gazdaság a jelzett időszakban.

14 A szocializmus idején minden május elsején felvonulást rendeztek a munka ünnepének tiszteletére.

Mintavári Harsona

Lakótelepi Melléklet
1986. január 8.

OLVASÓI LEVELEK

Tisztelt Szerkesztőség!

Nyugdíjas mérnök vagyok, a feleségem szintén nyugdíjas, tanárnő. Közel húsz éve, a lakótelepi iskola megnyitásakor költöztünk ide Pestről, ahol akkoriban nem lehetett lakáshoz jutni. Itt megtelepedve, felneveltük két fiunkat, akik ma már nem élnek velünk. Egyikük az egyetemet Pesten járta, onnan disszidált, amikor már kezében volt a diplomája, s azóta is orvos az NSZK-ban. A másik meg agrármérnök lett, falura nősült, s már van két gyereke.

Más világ volt itt, amikor mi idejöttünk. Közösség alakult a mindenfelől jött emberekből. Pedig sokféle ember költözött ide. Volt köztük munkás, értelmiségi, tisztviselő. A lakótelep fokozatosan és kicsit lassan ugyan, de egyre épült, szépült. Az emberek egy része szépen gyarapodott. Először vettek fridzsidert, azután tévét, porszívót. Volt, akinek Trabantra, sőt később már Zsigulira is futotta. De akinek a legjobban ment, előbb utóbb jobb környékre, vagy akár más településre költözött el. Akik pedig maradtak, belevetették magukat a pénz utáni hajszába.

Az emberek hátrányosabb helyzetben élő csoportja kilátástalannak ítélve saját helyzetét, meg sem próbál rajta javítani. Beletörődnek, belefásulnak, s helyzetük ettől valóban egyre rosszabb lesz. A harmadik csoportnak a legrosszabb. Ők azok, akik lassan kiszorulnak a közösségből. Segédmunkások, alkalmi munkások, tanulatlan egyéb rétegek, akik alkoholistává lettek, verik a feleségüket és a gyerekeiket, s a kocsma lett életük színtere. Az ő gyerekeiket láthatjuk nap mint nap a tereken, parkokban csellengve, az iskolából lógva. Nem tanulnak, nem dolgoznak, sorsuk – a társadalom perifériájára kerülés – kódolva van. Ide tartoznak az elköltözők helyére jövő szegényebbek, lumpen elemek, s az egyre több cigány család is.

De akár a pénzt hajtja, akár megcsömörlött vagy akár lezüllött, mindenki egyre kevesebbet törődik a környezetünkkel, a szomszédainkkal. Évek óta senkit sem lehet rávenni egy hétvégi, társadalmi munkában történő tereprendezésre, egy közös lépcsőházfestésre vagy lomtalanításra. Mindenki éli a maga életét, s egyre kevésbé törődik másokkal.

Nem lesz ez így jó! Lakótársak, barátaim! Tennünk kéne valamit közösen, még mielőtt késő lesz!

Egy elkeseredett nyugdíjas

Mintavári Harsona

Lakótelepi Melléklet – 1995. május 22.

Tájkép csata után

A tegnap éjszakát még a legjobb idegzetűek is sokáig fogják emlegetni. Éjjel kettőkor tört ki a régóta készülődő bandaháború. Meg nem nevezett rendőrségi források szerint a két banda a területfelosztás, a zsarolásból és kábítószer kereskedésből származó haszonból való részesedés miatt ütközött meg. A bikacsökök mellett az ólmosbotok, s a lőfegyverek is előkerültek. Felborított, összetört autók, szétlőtt kirakatok, széttört padok, szétszórt szemét, betört, kifosztott kirakatok. Így jellemezhető ma a hajdan virágzó lakótelep.

A bandák átvették az uralmat. Már a rendőrök is félnek!

Most már csak ez jut nekünk: bezárt üzletek, az állandósult zsarolás és a rossz közbiztonság miatt elmenekült kereskedők, kirabolt járókelők, rettegésben élő lakók, kábítószerből vagy alkoholtól kábaszemű fiatalok?

Aki teheti, elmenekül innen. Ez nem maradhat így! Nem lehet ez az egyetlen megoldás!

Kérdések, feladatok

- Írjátok össze, a fenti cikkek nyomán bennetek megfogalmazódott kérdéseket!
- Fenti cikkek alapján írjátok meg a lakótelep történetét a hatvanas évektől napjainkig! A leírásban mindenképp szerepeljen, hogy:
 - milyen tendencia jellemzi a lakótelep rendezettségét,
 - milyen tendencia jellemzi a lakótelep közbiztonságát,
 - milyen tendencia jellemzi az ott lakó rétegekben bekövetkező változásokat.
- Ti hogyan oldanátok meg a mostani helyzetet?
- Írjátok intézkedési tervet
 - a polgármester nevében,
 - a lakóközösség javaslatait tartalmazva,
 - a rendőrkapitány javaslatait összegezve,
- önkormányzati közgyűlés keretei között vitassátok meg az összes javaslatot és fogadjatok el egy minden szempontból jónak tűnő – pontokba szedett, határidőkkel ellátott – intézkedési programot.

Mi a megoldás?

Kövessük tovább a történetet!

Mintavári Harsona

Lakótelepi Melléklet – 1999. július 10.

Térfigyelő rendszer lesz a lakótelepen

Zöldi Gyula polgármestert újabban gyakorta látják feltűnni a késő esti órákban az aluljáróban és a lakótelep egyéb „sötét pontjain”. Miért járja úgymond „álruhában” a városrészt?

A lakótelepi közbiztonság hosszú évek óta a város neuralgikus pontja. Főként az erőszakos, garázda cselekmények szaporodtak el, s emiatt a lakosság mindennapi közérzete erősen romlik. Nem vonhatom meg a vállam, ha ártatlan emberek félnek. S valakik félelemben tartják őket. Vannak köztük, akik úgy viselkednek, mintha nem is volnának normálisak. Egoizmusuk és agresszióra való hajlamuk eluralja a lelküket.

Már a tavalyi választási kampányában is jelezte a polgármester, hogy szerinte ez az egyik legfontosabb probléma városunkban. Mivel az eddigi intézkedések – több szolgálatos rendőr, több rendőrőrs, parkrendezés – nem hozták meg a várt eredményt, a polgármester javaslatára a képviselőtestület ez évre 25–30 millió forintot szavazott meg a térfigyelőrendszer megvalósítására. A kérdéses területen nagy látószögű, egymást is figyelő kamerákat szerelnek fel, amelyek folyamatosan pásztázzák a terepet. Mivel a kamerák egymást is látják, így nem rongálhatók meg, illetve azonnal lelepleződik a rongáló, akinek a közeledését észleli a másik kamera és rögzíti a képet. A rendszer közvetlenül a rendőrkapitányság képernyőire kapcsolódik, és a felvételeket a bíróság is elfogadja bizonyítékként, így sem a garázdák, sem a bolti betörők nem lesznek biztonságban többé. A munka a lakótelep legkritikusabb pontjain kezdődik. Rákapcsolódhatnak vállalkozók is a betörések megelőzéséhez. A monitorokat a központban állandó ügyelet ellenőrzi, mindig változó személyzettel.

Közterületeken igen nagy tér ellenőrizhető így. A polgármester reméli, hogy belátható időn belül nem érdemes randalírozni. A lakossági reakciók, visszajelzések alapján döntenek majd el, milyen mértékben fejlesztik tovább a térfigyelőrendszert. Talán lesz, aki személyiségi jogaira hivatkozva tiltakozik, de hivatalos közvélemény-kutatást fognak tartani, és a többség álláspontját tartják majd tiszteletben.

Mintavári Harsona

Lakótelepi Melléklet – 1999. július 30.

Drog a diszkóban

A közvéleményt sokkolta a lakótelepi Depi Diszkóban tartott razzia végeredménye. Halomnyi kábítószer, letartóztatott fiatalok. A történet lehangoló. Sokakban felmerül a kérdés: ez minden diszkóban így van?

Kétségtelen, hogy máshol is volt razzia – egy héttel korábban például az Ó-hegyi Vidám Diszkóban –, ott azonban nem sok drogot találtak. Bár lehet, hogy a rendőrséget megelőzte a kiszivárogtatott információ, így aztán volt idő a gyanús anyagok eltüntetésére. Dr. Kovács Izabella, a város jegyzője így nyilatkozik:

– A szórakozóhelyet ideiglenesen be fogjuk zárítani. Ilyen esetben ugyanis, a jogszabály erre a jegyzőnek lehetőséget ad, függetlenül attól, hogy az eljárás nem a diszkó, hanem az ott tartózkodó fogyasztók ellen indult. Az intézkedés az eljárás befejeztéig, de legfeljebb egy évre szólhat.

Mintavári Harsona

Lakótelepi Melléklet – 1999. július 30.

Lebuktak a zsarolók

Nagyon megdöbbenhetett az a szolid családapa, akit egy ismeretlen hölgy hívott telefonon, a következő szöveggel: „Kapcsolatunkból öt évvel ezelőtt kisfiú született, akit azóta én nevelek. Most már rajtad a sor, hogy fizess!” S bár a felszólított férfiúnak a neje kívül más nő nem volt az életében, a különös hívásnak folytatása lett. Ekkor már egy férfi telefonált „az elmaradt tartásdíj ügyében”, és kétmillió forintot követelt. Amennyiben pedig nem teljesítik a követelését, kiirtja az egész családot. A hívást hangszalagra rögzítették, és bizonyítékként csatolták a feljelentéshez. A nyomozók ügyészi engedéllyel híváslistát kaptak a telefonközponttól, aminek alapján azonosítani tudták a zsarolókat. A szálak a család távoli ismerőséhez vezettek, a vizsgálat még folyik. A másik históriában az a megdöbbenő, hogy a fenyegetett személy mindössze tizenhárom esztendő. Igaz, a zsaroló is csak három évvel idősebb nála. A történet dióhéjban annyi, hogy a kisfiú édesanyja megdöbbenve vette észre, eltűnt három aranygyűrűje, melyeket otthon tartott. Mivel a családtagokon kívül más nem járt a lakásban, elszámoltatta gyermekét, aki bevallotta, hogy „egy nagy fiú” veréssel fenyegette, ha nem visz neki ékszereket. Ő pedig nem mert panaszkodni, amíg nem kérdezték. Ebben a bűnügyben is folyik a vizsgálat.

A városi rendőrkapitányság szóvivője hangsúlyozta, hogy rendkívül fontos szerepe van a közrend helyreállításában a megelőzésnek és a felelősségre vonásnak, annak, hogy a felderítetlen bűnügyek száma rohamosan csökkenjen. Ez pedig csak akkor lehetséges, ha a sértettek nem félnek, hanem megteszik a feljelentést, ha ugyanakkor a rendőrség is mindent megtesz az elkövetők kézre kerítésére és a bíróságok is megfelelő szigorral ítélkeznek.

Kérdések, feladatok

- Kiknek és milyen intézkedéseiről, és milyen változásokról tudósítanak a fenti cikkek?
- Hasonlítsátok össze őket az általatok készített intézkedési tervvel!

Mintavári Harsona

Lakótelepi Melléklet – 1999. augusztus 31.

Lakossági fórum: két javaslat a civilszerveződésekre

Lakossági fórumot szerveztek tegnap a lakótelepen a közbiztonság javítása érdekében. Az alapvető kérdés az volt, hogy mit tehet a lakosság saját védelme érdekében. A kialakult élénk vitában két álláspont bontakozott ki. Az egyik szerint polgárőrséget kell szervezni és a polgárőröket őrjáratra beosztani a város utcáin, hogy „megfékezzék a bűnözést”. Az egyenruhás egységek feladata az „utcák megtisztítása” lenne, válaszul azokra a támadásokra, amelyek nemrégiben érték a környék lakóit, elsősorban gyermekeket. A szolgálatban levő örök rádiótelefonnal felszerelve, rottweiler és dobermann kutyák kíséretében járőröznének.

Az őrjárat mindenkit megállítana, aki gyanúsán viselkedik. A fórum egy hozzászólója ezt mondta: „Saját kezünkbe vesszük a rend biztosítását és az igazságszolgáltatást. Ha a zsaruk nem tudják megvédeni a gyerekeinket, majd mi megtesszük.”

A kérdésre, hogy mi lesz, ha a polgárőrökkel szemben erőszakhoz folyamodnak, ez volt a válasza: „Nem tudom megmondani, mit fognak embereink tenni, ha támadás éri őket.”

A másik javaslat szerint az éjjelenként cirkáló civil őrjáratok feladata kizárólagosan a figyelésre és a gyanús eseményeknek a rendőrség felé történő jelzésére korlátozódna. Körülbelül nyolcvan vinnének részt az őrjáratban. Két háziasszony szervezné meg a beosztást, és telefonon értesítené a rendőrséget a beosztott polgárőrök névsoráról.

Már össze is állítottak egy névsort azokból a helyi lakosokból, akik beleegyeztek, hogy a telefonjukat használják, ha ki kell hívni a rendőrséget. Répássy Károly, aki a civil járőr csoportok szervezését kezdte, mondja: „Nem azért megyünk az utcára, hogy a bajt keressük, de a dolgok olyan rosszul állnak, hogy nekünk kell magunkon segíteni.”

Kérdések, feladatok

- Hasonlítsátok össze a két lakossági javaslatot, s mondjátok meg, hogy miben látjátok az alapvető különbséget köztük!
- Hasonlítsátok össze saját intézkedési tervetekkel a fenti megoldásokat, s mondjátok meg ennek fényében, melyik helybeli javaslatot tudnátok támogatni.

2. feladat

Falus Katalin – Halász Irén: Gyermeki jogok, emberi jogok – különösen az iskolában¹⁵

A személyi szabadságról

Ha már a különböző tiltásokról, előírásokról, szabályokról beszélünk, vizsgáljuk meg, mit is tehet a tanár, és mit tehet a diák anélkül, hogy annak büntetőjogi következményei lennének.

Először nézzük, hogyan fogalmazza meg a közoktatási törvény – többek között – a tanulók jogait:

Mit mond a jog?

10. § (2) A gyermek, illetve a tanuló személyiségét, emberi méltóságát és jogait tiszteletben kell tartani, és védelmet kell számára biztosítani fizikai és lelki erőszakkal szemben. A gyermek és a tanuló nem vethető alá testi fenyegetésnek, kínzásnak, kegyetlen, embertelen megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak.

Biztosítani kell

(3) Személyiségi jogait, így különösen személyiségének szabad kibontakoztatásához való jogát, önrendelkezési jogát, cselekvési szabadságát, családi élethez és magánélethez való jogát az óvoda, az iskola, illetve a kollégium tiszteletben tartsa, e jogának gyakorlása azonban nem korlátozhat másokat e jogainak érvényesítésében, továbbá nem veszélyeztetheti a saját és társai, a nevelési-oktatási intézmény alkalmazottai egészségét, testi épségét, illetve a művelődéshez való jog érvényesítéséhez szükséges feltételek megteremtését, fenntartását;

Ennek ismeretében nézzünk egy történetet!

¹⁵ Falus Katalin: Civil társadalom. in. Hogyan neveljünk demokráciára (Szerk. Falus Katalin – Jakab György – Vajnai Viktória) Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 2005. 129–143. o

A meghosszabbított tanóra I.

Az egyik középiskola 2. osztályos tanulói a legutolsó órán – ami történetesen idegen nyelv óra volt – olyan engedetlenül viselkedtek, hogy a fegyelmezés és a rend helyreállítása „elvitte” az egész órát, lehetetlenné tette a tanár számára a tananyag leadását. Ezért közölte az osztállyal, hogy az órát – a kicsöngetést követő rövid ebédszünet után – folytatja, és addig tartja, ameddig az általa tervezett anyagrész elmagyarázásával és a hozzá tartozó gyakorlatok elkészítésével nem végeznek. Nem engedte el azokat a diákokat sem, akik egyéb elfoglaltságukra hivatkozva szerettek volna távozni az óra végén. Ilyen előzmények után az osztály csak délután 3 órakor hagyhatta el az iskola épületét. Azok a tanulók, akik az iskolában étkeznek, még kaptak ebédet, ám a tanulók egy része a délutáni különórájára, illetve a sportedzésre nem jutott el, vagy azon lényeges késéssel tudott csak megjelenni.

Kérdések, feladatok

- Minősítsd a tanár magatartását erkölcsileg és szakmailag!
- Szerinted jogosan járt el a tanár?
- Elkövetett-e bármilyen bűncselekményt vagy szabálysértést?
- Joga van-e a pedagógusnak, vagy akár a szülőnek a gyermekét bezárni?

Mit mond a jog?

Az Alkotmány 58. § (1) bekezdése szerint mindenkit, aki törvényesen tartózkodik Magyarország területén – törvényben meghatározott esetek kivételével – megillet a **szabad mozgás és a tartózkodási hely szabad megválasztásának joga**, beleértve a lakóhely vagy az ország elhagyásához való jogot is.

Ezen alkotmányos emberi jog **büntetőjogi védelme** fogalmazódott meg a **személyi szabadság megsértésének törvényi tényállásában**: Btk. 175. § (1) Aki más személyi szabadságától megfoszt, bűntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Kérdések, feladatok

- Az alkotmány bizonyos esetekben megengedettnek tekinti a mozgás és tartózkodási hely korlátozását. Sorolj fel általad is ismert példákat, amikor a kivételek szerinted megengedettek!
- Eddigi ismereteid alapján próbáld megválaszolni, hogy ezekben az esetekben mi lehet az a közös vonás, amely megengedhetővé teszi a szabad mozgás korlátozását! A kérdés megválaszolásánál indulj ki a bűncselekmény, illetve a társadalomra veszélyesség fogalmából!

A meghosszabbított tanóra II.

Változtassunk a példánkon annyiban, hogy a tanár ebédidő engedélyezése nélkül folytatta a tanítást. Az osztály egyik tanulója azonban cukorbetegségben szenvedett, amiről a tanárnak is tudomása volt. Amikor ez a tanuló – betegségére hivatkozva – engedélyt kért, hogy ehessen néhány falatot, a tanár az engedélyt megtagadta. A gyerek 20 perc múlva rosszul lett, orvost kellett hozzá hívni.

Kérdések, feladatok

- Értékelj a tanár magatartását a tanultak alapján!
- Megállapítanád-e a bűncselekmény elkövetését a terhére?

Bombariadó

Talán nem lesz ismeretlen számotokra a következő történet.

A középiskola titkárának telefonja reggel 7 óra 15 perckor megszólalt. Ilonka néni derűsen felvette és bejelentkezett az iskola nevében. A vonal túlsó végén egy rekedtesen fojtott hang a következőket mondta: Az iskolában bombát helyeztem el, ami 8 óra után bármikor felrobbanhat. Nem tréfálok, vegyenek komolyan! Majd egy kattanás és a vonal mások végén süket csend támadt. Ilonka néni egy ideig döbbenten hallgatott, majd berohant az igazgatóhoz és tájékoztatta a történetéről. Az iskola igazgatója értesítette a rendőrséget, majd közvetlenül ezután, utasította a tanárokat, hogy az iskolát ürítsék ki, a már beérkezett gyerekeket küldjék haza, míg a többi gyereket ne engedjék be az épületbe. A rendőrség a tűzszerekkel megérkezett, a szakemberek a velük lévő kutyákkal az épületet átkutatták, ám bombát nem találtak. Az épületet déli 12 órakor hagyták el. Aznap a tanítás elmaradt.

A fenti történet a következő, és az azutáni héten is megismétlődött, és a bejelentés mindannyiszor „vaklármának” bizonyult.

A középiskola igazgatója először tantestületi ülést, ezután pedig iskolagyűlést tartott, amelyen bejelentette, hogy az elmaradt tanítási napok miatt – a tananyag pótlása végett – a következő három szombaton az iskola valamennyi osztályának – az elmaradt tanítási napoknak osztályonként megfelelő órarend szerint – tanítást tartanak. Bejelentette továbbá azt is, hogy amennyiben a bombariadó megismétlődik, minden esetben hasonlóan fog eljárni.

Az igazgató bejelentését a diákok nagy felháborodással, zúgolódva vették tudomásul. Álláspontjuk szerint ezzel a döntéssel az iskola vezetése személyes szabadságukat korlátozta, hiszen jogos, a közoktatási törvényben is rögzített szabadidejüktől fosztotta meg őket. Az osztályok képviselői a Diákönkormányzat vezetőjéhez fordultak, követelve, hogy az igazgató a döntését vonja vissza, ám tiltakozásuk nem vezetett eredményre.

Kérdések, feladatok

- Az eddig tanultak alapján válaszold meg, vajon az igazgató elkövette-e a személyi szabadság megsértését? Ehhez segítségül: Gondoljátok végig, hogy ebben az esetben jogellenes-e a személyi szabadság korlátozása.

Mit mond a jog?

Nézzük meg, pontosan mit is mond a közoktatási törvény?

A tanítási év rendje, a tanítási, képzési idő, a tanórán kívüli foglalkozások

(16) Az iskolaszék és az iskolai diákönkormányzat kezdeményezésére, a fenntartó egyetértésével a tanítási hetek – a szombat igénybevételével – hat tanítási nappal is megszervezhetők abban az esetben, ha a tanulók részére legalább negyvenkettő óra megszakítás nélküli heti pihenőidő és az elmaradt heti pihenőnapok igénybevétele – egy vagy több összefüggő tanítási szünetként – a tanítási félév során biztosítható. A fenntartó egyetértésével az iskola igazgatója – az elmaradt heti pihenőnapok igénybevételeinek biztosítása nélkül is – elrendelheti a hat tanítási nappal álló tanítási hét megszervezését, illetve a (3) bekezdésben meghatározott időkeretet meghaladó tanítás megszervezését, ha a rendkívüli tanítási szünet miatt az előírt követelmények átadását, elsajátítását nem lehet megoldani. A tanulónak – a tanév rendjében meghatározottak szerint – a tanítási évben legalább három alkalommal, két esetben legkevesebb hat, egy esetben legkevesebb négy összefüggő nappal álló tanítási szünetet kell biztosítani.

Kérdések, feladatok

- Végezetül gondoljátok végig, hogy jogosan jár-e el az a szülő, aki a szombati napokra elrendelt iskolai foglalkozásokra nem engedi el gyermekét?

A levelezéshez, a levéltitokhoz, a magántitokhoz való jogról

Órai levelezés I.

Ugye, mindannyian szerettek levelezni. Különösen jól esik órán közölni egymással a legkedvesebb, legviccesebb, legbizalmasabb ötletünket, gondolatunkat, ami hirtelen támadt, a közlése nem tűr halasztást, tehát papírt ragadunk, leírjuk, összehajtjuk, megcímezzük és elküldjük a padokon, asztalokon keresztül a címzettnek, aki lehetőleg minél távolabb ül tőlünk. És a levél útjára indul. Mindenki tudja a kötelességét. A levelet a címzetthez kell eljuttatni. Senki nem nyitja ki, nem olvassa el, bármennyire is furdalja a kíváncsiság. A levél írója feszült figyelemmel kíséri az üzenet útját. Amikor az végre célhoz ér, fűrkészve nézi a címzett arcát, és abból próbálja meg leolvasni a választ. Például: igen, vagy mégsem, ráér, vagy mégsem, szeret vagy elfelejtett stb. Amikor látjuk, hogy a másik fél is tollat ragad, írni kezd, majd a levelet ugyanolyan gondosan útjára indítja, mint mi, akkor nyugodva várjuk a levél megérkezését. Minden rendben is lenne, ám ekkor történik a tragédia.

Manci néni, az osztályfőnök hirtelen odalép Lujzához – akinek már csak az lenne a feladata, hogy a levelet átadja Egonnak –, és a levelet kikapja a kezéből. Manci néni kéjes mosollyal a tábla elé áll, majd lassú mozdulatokkal kezdi kibontani a 3 cm-es „nagyságúra” hajtogatott levelet. Az osztály – de legfőképpen Dagi, a levél küldője és Egon, annak címzettje – halálra vált arccal várja, hogy most mi fog történni. Hiába reménykednek, bekövetkezik a legrosszabb. Manci néni lassan, tagoltan felolvassa a levelet, amiben a következők állnak:

„Hát barátom, nem irigyellek. Ez a Mártika nemcsak dagadt és slampos, de mindenkinek a nyakába akaszodik, mondhatni azt is, hogy egy nagy 'K'. Nem is tudom, milyen tanácsot adjak, hogy levakard magadról, mert elárulom, hogy már mindenki rajtad röhög. Talán az lenne a legjobb, ha ma délután mi, a haverok megváránánk a csajt iskola után, és megmondanánk neki, hogyha nem száll le rólad, akkor elhíreszteljük róla, hogy milyen ócska liba, és ha kell, megverjük. Úgyhogy sulit után találkozunk a kijáratnál, aztán majd együtt elintézzük. Még annyit, hogy az iskolai kirándulásra 'szereztem' egy kis pénz otthonról, a piát tehát én viszem nektek is. Állati jó lesz, legfőképpen az, hogy ez a drága Mancika nem is sejti majd, hogy mitől leszünk olyan rózsás kedvünkben. Imádom a tanárokat átverni! Szegények azt hiszik, hogy mindent meg tudnak előzni, na meg legfőképpen azt, hogy ismernek minket. Röhögnöm kell, már akkor is, amikor kinyitják a szájukat, hogy megtartsák az ügyeletes példabeszédüket.”

Eddig a levél. Majd Mancika így szól: „Álljatok fel, fiúk! Jó tudni, hogy a kirándulást arra akartátok használni, hogy leigyátok magatokat. Így legalább meg tudom indokolni, hogy miért marad el a kétnapos kirándulás. Helyette elmegyünk, és meghallgatjuk, a Beszéljünk, szépen, jól magyarul előadásorozat legközelebbi előadását. Ott biztos, hogy nem lesz módotok inni, és eltűnődhetek azon is, hogy mikor, kire és miért használtok sértő megjegyzést. Tudom, hogy kiról szól a levél, és állíthatom, hogy igen értékes, kedves kislány Mártika, aki egyáltalán nem érdemli meg, hogy az érzéseit így, és legfőképpen ilyen hangnemben tárgyaljátok ki.”

Az osztály hangos röhögése lassan elcsitult. A két fiú céklavörös arccal állt egy darabig, majd Dagi megszólalt: „Manci néninek ehhez nem volt joga. Ez az én magánlevelem, ami Egonnak szólt és nem tartozik sem az osztály nyilvánosságára, sem pedig magára”.

Kérdések, feladatok

- Igaza volt-e Dagainak?
- Megsértette-e Manci néni a „hétköznapi értelemben vett” levéltitkot, amikor a fiúk levelét „közkinccsé” tette?

Hogyan ítélnétek meg a történeteket, ha a levél tartalma a következő lenne:

Órai levelezés II.

„Nagyon sajnálom, Egon, hogy ilyen durva az apád! Nálunk is van balhé a szülők között, de nem fajult még addig, hogy megüssék egymást. Nem hiszem, hogy jól teszed, amikor nem szólsz az osztályfőnöknek arról, hogy éjszakánként rendszeresen el kell mennetek otthonról, mert az apád részegen ver benneteket. Hiszen már hetek óta nem alszod ki magad, rosszak a jegyeid is, ezek meg itt azt hiszik, hogy te vagy az oka, mert nem tanulsz rendesen”.

Vagy nézzünk egy harmadik példát.

Órai levelezés III.

„Egon! Én öngyilkos leszek. Azt mondta az orvos, hogy olyan hormonbetegségem van, ami miatt nem tudok majd lefogyni. Teljesen hiába kínozzom magam, hiába koplalok, semmi értelme. Továbbra is röhögnek majd rajtam, gúnyolnak, pedig nem is tehetek róla. Minden tornaóra maga a pokol, pedig azt hittem, hogy lehet rajtam segíteni. Most már tudom, hogy nem. Mondd meg, mit csináljak. Most már mindig hallani fogom, ahogy röhögnek rajtam, és ahogy mondják a hátam mögött: nézd, alig bírja a fenekét megemelni, vagy – ami még rosszabb –, lesajnálnak. Nem is tudom, mit tegyek. Senkinek nem merem elmondani, mert rettegek, hogy a lányok most már végképp rám sem néznek, hiszen mindenkinek azt mondtam, hogy szigorú fogyókúrába kezdek orvosi segítséggel, és ez eredményes lesz”.

Látjátok, hogy mind a három levél témája más. A két utóbbi nagyon intim, személyes történekről, érzelmekről szól, a legelső pedig olyan nyegle, sértő megfogalmazású, amely ezért nem tűrné el a nyilvánosságot. A fiúk feltehetőleg másként fogalmaztak volna, ha számítanak arra, hogy társaik is tudomást szerezhetnek a Mártival kapcsolatos problémáról.

Kérdések, feladatok

- Először beszéljétek meg egymás között, hogy ti miként jártatok volna el az egyes levelek esetében Mancini néni helyében.

Mit mond a jog?

Levéltitok megsértése

Btk. 178. § (1) Aki **másnak közlést tartalmazó zárt küldeményét**, a tartalmának megismerése végett **felbontja**, megszerzi, vagy ilyen célból illetéktelen személynek átadja, úgyszintén aki távközlési berendezés útján továbbított közleményt kifürkész, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétséget követ el...

(2) súlyosabban büntetendő a cselekmény, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt **foglalkozás vagy köz megbízatás felhasználásával** követik el.

(3) A büntetés még súlyosabb

a) ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény;

b) illetve, ha a (2) **bekezdésben meghatározott bűncselekmény jelentős érdeksérelmet okoz.**

A levéltitok megsértése a Btk. 183. §-a alapján magánindítványra (Btk. 31. §) büntethető. A Be. 54. § (1) bekezdése alapján a vádat a magánvádló képviseli.

Kérdések, feladatok

- A tanár nevelői felügyeleti jogát gyakorolja-e ebben az esetben, vagy csupán fegyelmezési eszköznek szánta magatartását?
- Jelentősége van-e annak, hogy az óra alatti levelezés csak egy sebtében előszedett papírlapon történik, amit csupán gondosan összehajtogatunk, és máris elindítjuk a címzett felé?
- Mit jelent a zárt küldemény fogalma? Soroljatok fel néhányat!
- Szükséges-e, hogy a hang- illetve a videokazettán valamilyen közlés is legyen? Megvalósul-e a bűncselekmény, ha a kazettán csupán zenei felvételek vagy színészek által elmondott versek szerepelnek, vagy a videokazetta csak filmeket vagy zenei klipeket tartalmaz?
- Van-e jelentősége annak, hogy a zárt küldeményt elküldték-e már vagy sem, illetve annak kézbesítése milyen módon történt?
- Van-e jelentősége annak, hogy a borítékot megcímezték-e, vagy az csupán egy lezárt küldemény, amelyen címzett nincs feltüntetve?

A magántitokról

Most nézzük meg, mit is jelent a magántitok, ki és hogyan követheti el a magántitok megsértését?

Mit mond a jog?

Magántitok megsértése

Az Alkotmány 59. § (1) bekezdése szerint a Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog.

Ennek büntetőjogi védelme fogalmazódik meg a Btk. 177. §-ában:

Btk. 177. § (1) Aki a **foglalkozásánál vagy közmegebízásánál fogva tudomására jutott magántitkot alapos ok nélkül felfedi**, vétséget követ el...

(2) A büntetés súlyosabb, ha a bűncselekmény **jelentős érdeksérelmet okoz**.

Legelőször azt kell megtudnunk, hogy mit is takar a magántitok fogalma.

Kérdések, feladatok

- Szerintetek mit tekinthetünk magántitoknak? Mondjatok rá példákat, és indokoljátok meg, hogy azokat miért tekintitek magántitoknak!
- Az elhangzott példák alapján próbáljátok általánosságban meghatározni, hogy mi volt a közös vonás a példákban és az indoklásokban, ami a példaként felhozott tényeket érzésetek szerint magántitokká tette?

Ugye Ti is számtalan titkot bíztok barátaitokra, megkérve őket arra, hogy azt senkinek ne meséljék el. Biztosan előfordult már veletek is, hogy e kérésetek ellenére egyszer csak visszahallottátok mástól a féltve őrzött titok tartalmát.

Kérdések, feladatok

- Szerintetek azzal, hogy barátotok vagy barátnőtök – ígérete ellenére – elmesélte másnak is a rá bízott titkot, elkövette-e a magántitok megsértését? Válaszokat indokoljátok meg!
- Erkölcsileg elítélendő-e az a magatartás, ha az úgynevezett barát vagy barátnő másoknak is elmeséli mindazt, amit titokként rá bíztak?
- Szerintetek mit tehet az osztály vagy iskola közössége ezzel a magatartással szemben?

A levéltitok és a magántitok megsértésének összehasonlítása

Most próbáljuk meg összehasonlítani a két bűncselekményt a következő szempontok szerint:

Kérdések, feladatok

- Ki követheti el a levéltitok megsértésének, és ki a magántitok megsértésének bűncselekményét?
- Mi a büntetendő magatartás az egyik, és mi a másik bűncselekmény esetén?
- Szükséges-e a bűncselekmények magvalósulásához a törvény szövegében szereplő további körülmény?
- Mit jelenthet a Btk. 177. § (1) bekezdésében írt alapos ok? Mondjatok erre példákat!
- Elkövetheti-e a pedagógus ezeket a bűncselekményeket?

Kommentár

A gyerekeknek is van joguk a magánélethez. Őket is megilleti az a jog, hogy a leveleiket ne olvassa el bárki, hanem csak az a személy, akit erre feljogosítanak. Joguk van ahhoz is, hogy titkaik legyenek, amelyeket csak azzal oszthatnak meg, akiket erre érdemesnek tartanak. De joguk van ahhoz is, hogy táskájukba, iskolai szekrényükbe se nyúlhasson be akárki.

Elmondhatjuk tehát azt, hogy a magánélethez a gyerekeknek is joga van, ez a jog életkortól független. Minden egyes konfliktust úgy kell megoldani, hogy ezek a jogok lehetőleg ne sérüljenek, hiszen attól még, hogy a magatartás bűncselekményt nem valósít meg, erkölcsileg mindenképpen elítélendő. Ez nem csak a pedagógusra, hanem a gyerekekre is vonatkozik!

3. feladat

Falus Katalin – Jakab György: Együttélés a családban¹⁶

A Márkus család

Az új házban

A Márkus család öt főből áll: az apa, József (39 éves) műszaki rajzoló, az anya, Márkusné, Szűcs Zsuzsa (36 éves) tanárnő, a nagyobbik fiú, András (16 éves) és az ikrek, Zsófia és Sebestyén (14 évesek). Márkusék – különböző kölcsönök segítségével – családi házat vásároltak a város szélén.

A ház alaprajza

A ház ikerház, amely elöl az utcára néz, hátul pedig egy telekkel érintkezik

A ház egyszintes

Kisebb előkert tartozik hozzá

Három különböző méretű szoba van

Konyha

Étkező

Fürdőszoba

WC

Kamra vagy gardrobe, amelyből esetleg leválasztható lenne egy nagyon kicsi szoba.

Terasz

Garázs

¹⁶ Falus Katalin – Jakab György: Erkölcs és jog. AKG Kiadó, Budapest, 2000.

A családtagok igényei

- Anya: szeretne egy csendes nyugodt helyet, ahová elvonulhat pihenni, esetleg dolgozni. Szeretné, ha a konyha és az étkező egybenyílna.
- Apa: mivel időnként otthon is dolgozik, ezért szüksége van egy helyre, ahol felállíthatja a rajzállványát. Azt kéri, hogy a televízió ne a felnőttek szobájában legyen.
- András: Szeretne egy önálló szobát.
- Sebestyén: Szeretne egy kis fotólabort kialakítani magának.
- Zsófia: Neki mindegy, de szeretne egy kiskutyát.

Kérdések ,feladatok

- Meséljétek el az alaprajz alapján, hogy milyen Márkusék új háza!
 - Mi a véleményetek az elrendezésről?
 - Hogyan rendeznétek be?
- Beszéljétek meg, hogyan lehet összehangolni a különböző igényeket!
- Hogyan születik a családi döntés?
 - egyenlő szavazata van- e mindenkinek
 - a felnőtteknek több beleszólásuk van a döntésekbe
 - egyéb...
- Tervezzétek meg az alaprajz alapján, a Márkus család elhelyezkedését az új házban!
 - Gondoljátok végig, hogy milyen előnyei és milyen hátrányai vannak az általatok ajánlott berendezkedésnek!
 - Mennyiben tekinthető igazságosnak az elhelyezkedés?
- Hogyan döntenétek vitás kérdésekben?
- Ha te lennél Zsófia, illetve Sebestyén helyében, hogyan osztoznál a többiekkel?
- Ha te lennél Zsófia, illetve Sebestyén helyében, hogyan rendeznéd be a szobádat? Rajzold le az elrendezést, s írd le, hogy milyennek képzeled!
- Milyen jellegű konfliktusok várhatók az elrendezésből következően?
- Hogyan rendeznétek be a saját szobátokat, ha kb. 1 millió forint állna rendelkezésetekre?
 - Mekkora lenne ez a szoba?
 - Kivel laknátok benne?
 - Milyen bútorokkal rendeznétek be?
 - Mivel díszítenétek?
 - Egyéb.....

Osszuk újra a házimunkát!

Nekem és apátoknak egyre több a dolgunk, ti is elég nagyok vagytok már, bejárónőre pedig nincs pénzünk, ezért azt javaslom, hogy szervezzük másképp a családi munkamegosztást! – mondta az anya. Készítsetek egy listát az elvégzendő feladatokról és írtátok a feladatok mellé, hogy ti mit tudnátok ezekből elvégezni.

Kérdések, feladatok

- Készítsetek egy listát az alapvető házimunkákról (legalább 25 tétel szerepeljen rajta)!
- Csoportosítsátok minél több szempont szerint ezeket a munkákat!
- Írtátok a feladatok mellé, hogy milyen gyakran kell elvégezni ezeket a feladatokat!
 - naponta többször
 - naponta
 - hetente
 - havonta
 - évente
 - ritkábban

4. Jelöljétek N, illetve F betűvel, hogy melyik munkákat tekintitek női-, illetve férfimunkának!
5. Véleményetek szerint mely munkákat, mely családtagoknak kellene elvégezniük?
6. Mit jelent ebben az esetben az „arányos és igazságos” közteherviselés?
7. Vannak-e olyan munkák, amelyeket a gyerekek nem tud(hat)nak elvégezni?
8. Ti, Zsófi vagy Sebestyén helyében mit vállalnátok az összegyűjtött házimunkák közül?
9. Otthon ti milyen házimunkát végeztetek?
10. Szüleitek szeretnék-e, hogy további házimunkát is vállaljatok? Ha igen, melyek ezek a munkák?
11. Hasonlítsátok össze a saját családotok munkamegosztását a Márkus család általatok (közös) kialakított munkamegosztásával!

Együttélési problémák

Kiderül, hogy a nagymama rendszeres ápolásra szorul, s oda kell költöznie az új házba.

Hogyan fog átrendeződni a lakás?
 Hogyan alakul át a család idő- pénz- és munkamegosztása?
 Milyen konfliktusok várhatóak?

Az apának egy kicsit később kell bemennie a munkahelyére, így ő is ráérne fél hét és hét óra között használni a fürdőszobát, mint a többiek. Ezért arra kéri a gyerekeket, hogy mosakodjanak időnként korábban mint szoktak, hogy ő is egy kicsit tovább alhasson.

Játsszátok el, hogy ti hogyan beszélnétek meg a dolgot!
 Milyen megoldási javaslatokat tudnátok mondani Márkuséknak?
 Ti mit tennétek az apa, illetve a gyerekek helyében?
 Milyen szabály sérül ebben az esetben?

Zsófi talált egy kóbor kiskutyát, akinek sebes a lába. Elvitte az állatorvoshoz, majd pedig hazavitte. Este könnyögni kezdett, hogy tartsák meg, hiszen már régóta ígérik neki, hogy hamarosan kap majd egy kiskutyát. A családban megoszlanak a vélemények.

Játsszátok el a kiskutya befogadásáról folyó családi vitát!
 Csoportosítsátok az érveket és az ellenérveket!
 Ti mit tennétek, mit ígérnétek, ha állatot szeretnétek otthon tartani?
 Milyen szabály sérül ebben az esetben?

Sebestyén a megbeszélte munkamegosztási rendet megszegve – a szülők már több alkalommal is figyelmeztették – nem rakja el a holmiját, nem viszi le a szemetet stb.

Játsszátok el egy családi tanácskozást, amelyen megbeszélitek a problémát!
 Van-e mindenki számára kedvező megoldás?
 Hogyan lehetne rávenni Sebestyént, hogy elvégezze a feladatait?
 Milyen szabály sérül ebben az esetben?

András rászokott a cigarettára és időnként a lakáson belül is rá akar gyújtani. „Csak akkor tudok nyugodtan tanulni, ha cigizek” – mondja –, ami nagymértékben zavarja a többiekét, mivel ők nem dohányoznak.

Beszélgétek meg, majd játsszátok el a családi vitát!

Van-e mindenki számára kedvező megoldás?

Milyen szabály sérül ebben az esetben?

Te mit tennél hasonló helyzetben András, illetve a családtagok helyében?

Zsófi hegedülni tanul, s lankadatlan szorgalommal gyakorol, ami a többiek számára – valószínűleg még sokáig – komoly megpróbáltatásokat jelent. A többiek egyre hevesebben tiltakoznak a rendszeres „macskanyávogás” ellen.

Beszélgétek meg, majd játsszátok el a családi vitát!

Van-e mindenki számára kedvező megoldás?

Milyen szabály sérül ebben az esetben?

Te mit tennél hasonló helyzetben Zsófi, illetve a családtagok helyében?

Váratlan vendégek érkeznek és az anya – a fiúk megkérdezése nélkül – András és Sebestyén szobájában ágyaz nekik. A fiúk este már kész helyzetet találnak. A mama mentegetőzik, hogy nem tudott velük beszélni, s ez volt a legjobb megoldás.

Szerintetek mit lehet ilyenkor tenni?

Beszélgétek meg, majd játsszátok el a probléma későbbi megbeszélését!

Milyen szabály sérül ebben az esetben?

Te mit tennél hasonló helyzetben a fiúk, illetve az anya helyében?

A családtagok – mintha csak összebeszéltek volna – egyszerűen elfelejtkeztek András születésnapjáról, ami láthatóan rosszul esett neki.

Szerintetek mit lehet ilyenkor tenni?

Beszélgétek meg, majd játsszátok el a probléma későbbi megbeszélését!

Milyen szabály sérül ebben az esetben?

Te mit tennél hasonló helyzetben András, illetve a családtagok helyében?

Zsófi szeretne elmenni az osztálytársaival a kedvenc zenekara koncertjére. Megígéri, hogy legkésőbb este 10 óráig haza fog jönni. A szülők ugyan aggódnak, hogy sötétedés után lányuk egyedül jön majd haza, de végül elengedik. Zsófi kilenc órakor telefonál haza, hogy a koncert másfél órával később kezdődött, ezért csak később tud ő is hazajönni. A szülők először arra kérik lányukat, hogy a megbeszélt rend szerint jöjjön haza időben, de erről Zsófi hallani sem akar. Ekkor apja – akinek másnap korán kell kelnie – följajánlja, hogy ha Zsófi megmondja, hogy mikor és hová kell mennie, akkor érte megy. – Azt nem tudom megmondani – mondja Zsófi és leteszi a kagylót.

Szerintetek mit tehetnek ilyenkor a szülők?

Beszélgétek meg, majd játsszátok el a Zsófi hazaérkezése utáni jelenetet!

Véleményetek szerint meg kell-e büntetni Zsófit? Indokoljátok meg válaszotokat.

Ti mit tennétek hasonló helyzetben Zsófi, illetve a családtagok helyében?

Szülők, gyerekek és a külvilág

Olvasói levelek

A húgom három évvel fiatalab, mint én. Egyszerűen képtelen felfogni, hogy már felnőttem, megvan a magam baráti köre, és megőrülök tőle, amikor állandóan nyaggat, hogy legyek vele. Hiába mondom neki, hogy Ő még kisgyerek, a maga korabeli gyerekekkel kellene játszania. Ha meg elvesztem a türelmem és rákiabálok, hogy hagyjon minket békén, rögtön szalad anyuhoz és nekiáll árulkodni. Mit csináljak?

János (14 éves)

Zongorázni tanultam, de utáltam az egészet. A mamám viszont nagyon akarja, s már egy vagyont költött a zongoraórákra. Már két hónapja nem járok, s abba akarom hagyni az egészet. Hogyan mondjam el neki?

Aurél (15 éves)

Arról van szó, hogy engem nem szeret az apám. Nem tudok neki megfelelni, örökké elégedetlen velem. Azzal kezdődött, hogy lánynak születtem – fiút várt –, ráadásul meglehetősen dundi kisgyerek voltam. Ő született sportember, focizott, úszott, most teniszezik. Tízéves lehettem, amikor kivitt a tenispályára, beíratott egy kezdő tanfolyamra. Én nem tiltakoztam, bár utáltam a teniszt, nincs labda-érzésem. Sok-sok óra után megmondtuk neki az edzőmmel, hogy eljutottam egy (roppant alacsony) szintre, de nem akarom, nem akarjuk tovább folytatni. Az apám dühöngött, és a kövérségemmel magyarázta a kudarcot. Ugyanezt éltük át, amikor korcsolyázni vitt. Ahogy telt az idő, megváltoztam. Százhetven centis, kifejezetten karcsú lány vagyok, de most is elégedetlen velem. A bizonyítványom jó, alig van négyesem, ezt természetesnek tartja. Sőt, újabban az a baja, hogy örökké tanulok, s tizenhat éves létemre még nem járok fiúkkal. „Micsoda szégyen!” Tényleg nem nagyon érdekelnek még a fiúk, bár többeknek tetszem, és anyunak adok igazat – ő nagyon szeret engem –, aki szerint majd megérek, s előbb-utóbb megtalálom a társamat. Ebben én is biztos vagyok. De akkor majd a választottam nem tetszik az apámnak. Szóval nincs kiút. Ez már örökké így lesz.

(Egy szomorú, tizenhat éves lány)

Tizenhét éves vagyok. Két évvel ezelőtt, egy fertőzés következtében, elkezdett romlani a látásom. Az orvosok a mai napig nem tudták megállítani a romlást. Még azon se tudnak segíteni, hogy csökkenjenek a fájdalmaim. Fél éve fáj a jobb szemem. Nagy a valószínűsége annak, hogy megvakulok. Ugye, nem kell leírnom, hogy mennyire félek. Mi lesz így velem? Érdemes így élni? Nagyon félek. Még anyuék se tudják, hogy mennyire nagy a baj. Végre találtam egy orvost, aki azt mondta, hogy meggyógyít. Vagy legalábbis megpróbálja. Naponta járok hozzá kezelésre, pénzt se kér érte. És tényleg tud segíteni, a fájdalom csökkent, bár egyelőre nem látok jobban. Nagyon hálás voltam neki. Voltam... mert kiderült, hogy pénz helyett mit akar tőlem. Eleinte nem vettem észre, hogy túl sokat simogat. Aztán meghívott vacsorázni, nemrég virágot is vett nekem. Kiderült, hogy szerelmes belém. Őszintén szólva, először megdöbbsentem. Negyven évvel idősebb nálam, van felesége, felnőtt gyerekei. Vagyis: öreg. Nem tudtam először mit tenni. Elfogadtam a virágot, bár nem mentem el vele vacsorázni... De amit most kér... gondolhatod! Kezdek undorodni tőle és félek. Én nem tudok lefeküdni vele. Nem csak arról van szó, hogy nem akarok, a szó szoros értelmében: nem tudok! Utálkozom tőle, most már akkor is, ha kezeli a szemem. Mit csináljak? Ha nem leszek hajlandó... el fog küldeni, és ez is érthető. De akkor mi lesz velem? Nem akarok megvakulni. Könyörgöm, segíts!

„Zsarolás jeligré”

Nem szoktam otthon kutatni, és nem szívesen ütöm az orrom más dolgába. Egészen véletlenül találtam meg néhány levelet, amit egy régi barátője írt apámnak. Még akkoriban, amikor én meg

se születtem, és ő nőtlen volt. Aranyos kis levelek voltak, igazán jót szórakoztam azon, hogy közel húsz évvel ezelőtt is olyanok voltak a csajok, mint most. Csakhogy volt a levelek között néhány friss levelezőlap és cetli, ami nyilvánvalóvá tette, hogy az öregem felmelegítette ezt a régi kapcsolatát. Pedig elmúlt negyvenéves, kopaszodik, szóval már nem egy hőstenor. És eddig, legalábbis azt mutatta a faliújság, jól éltek anyámmal. Szóval itt a baj. Nem szeretném, ha szétmenne a házasságuk, az se lenne jó, ha átverné az anyámat, viszont árulkodni se akarok. Továbbá arra sincs lehetőségem, hogy a dolgot megbeszéljem apámmal, mert azt hinné, hogy kémkedek utána. Ha viszont úgy teszek, mintha semmit se tudnék, akkor falazok az öregemnek, segítek neki becsapni anyámat. Szerinted mi a fenét csináljak?

(Tamás, tizenhat éves)

Kérdések, feladatok

1. Olvassátok el a leveleket és írjatok válaszokat a levélíróknak!
2. Mitől fél, illetve mit szeretne elérni a levélíró?
3. Gondoljátok végig a problémákat az érintett többi személy, családtag oldaláról is!
Hogyan hangzana a történet a „másik oldalról”?
4. Véleményetek szerint mennyiben lehet ezeket a problémákat a családon belül megoldani?
5. Véleményetek szerint mennyiben lehet „kívülről tanácsokat adni egy-egy ilyen helyzetben”?

4. feladat

Az aktív és felelős állampolgár

Az aktív és felelős állampolgár jellemzői

4–5 fős csoportokban dolgozzatok!

- Keressetek az interneten olyan képeket, cikkeket, amelyek a romák hátrányos helyzetéről, kirekesztettségéről szólnak. Beszélgetsetek arról, hogy mit lehetne tenni a társadalmi kirekesztés, kirekesztettség ellen, vagy másik oldalról nézve: mit lehetne tenni a társadalmi integráció érdekében!
- Keressetek az interneten olyan képeket, cikkeket, amelyek a családon belüli erőszakról szólnak. Nézzétek meg a NANE honlapján a családon belüli erőszak ellen tiltakozó plakátokat és beszélgetsetek arról, hogy mit lehetne tenni a családon belüli erőszak visszaszorítása érdekében.
(<http://www.nane.hu/images/mindenotodik.jpg>; http://www.nane.hu/images/kisfiu_A2.jpg;
<http://www.nane.hu/images/migazeroszak.jpg>; http://www.nane.hu/images/Ffivonal_nane_poszter.pdf)
- Keressetek az interneten a fogyatékkal élők hátrányos helyzetéről szóló anyagokat. Beszélgetsetek arról, hogy mit lehetne tenni a fogyatékkal élők helyzetének javításáért.
- Nézzétek meg az alábbi honlapokat és beszéljétek meg az ott találtakat: <http://www.adata.hu/web-lapok.nsf/dd5cab6801f1723585256474005327c8/5372639556828296c125718000298d06?OpenDocument#hogyan szervezkehetsz>
<http://web.amnesty.hu/kamp%C3%A1nyok.html>
<http://www.tve.hu/>
- A beszélgetések és a linkeken olvasottak alapján gyűjtsétek össze az aktív és felelős állampolgár jellemzőit!

Majd osztályszinten – konszenzusos alapon – készítsenek az eddig külön dolgozó csoportok közös osztálylistát.

Szavazzunk? Ne szavazzunk?

Vágjunk szét két képet darabokra. Mindenki húzzon egy darabot a szétvágott képekből. Rakjátok össze a képeket! Egy csoportot azok a tanulók alkotnak, akik ugyanannak a képnek a darabjait húzták. A két csoport különüljön el a teremben. Az egyiknek az a feladata, hogy a szavazáson való részvétel mellett, a másikkal az, hogy a részvétel ellen érveljen. Tehát nem saját álláspontokat kell képviselnetek, hanem a megadott szempont szerint járjatok el!

Ismét alakítsatok 4–5 fős csoportokat, nézzétek meg és röviden beszéljétek meg az alábbiakban az Alkotmányból idézett cikkelyeket:

Alkotmány XIII. fejezet. Az alapvető jogok és kötelességek

70. § (1) A Magyar Köztársaság területén lakóhellyel rendelkező minden nagykorú magyar állampolgárt megillet az a jog, hogy az országgyűlési képviselők választásán választó és választható legyen, valamint országos népszavazásban és népi kezdeményezésben részt vegyen.

Nem illeti meg a választójog, azt:

- Aki cselekvőképességét kizáró vagy korlátozó gondnokság alatt áll.
- Akit a bíróság jogerős ítéletével eltiltott a közügyek gyakorlásától.
- Aki szabadságvesztés büntetését vagy büntetőeljárásban elrendelt kényszergyógykezelését tölti.

71. § (1) Az országgyűlési képviselőket, az Európai Parlament képviselőit, a helyi önkormányzati képviselőket, valamint a polgármestert és a fővárosi főpolgármestert a választópolgárok általános és egyenlő választójog alapján, közvetlen és titkos szavazással választják.

Az általános választójog azt jelenti, hogy minden nagykorú magyar állampolgár részt vehet a választásokon, azaz választhat (aktív választójog) és ő is választható (passzív választójog).

A választójog egyenlősége azt jelenti, hogy mindenkinek egy szavazata van és a szavazatok azonos értékűek.

Gyülekezési jog

4–5 fős csoportokban dolgozva keressetek az interneten olyan cikkeket, amelyek a gyülekezési joggal kapcsolatos esetekről, esetleg ilyen esetek kapcsán született bírósági ítéletekről szólnak, és beszéljétek, vitassátok meg, hogy szerintetek, mi szab határt a gyülekezési jognak!

Civil szervezetek

Dolgozzatok 4–5 fős csoportokban! Keressetek az interneten civil szervezeteket. Nézzétek meg a honlapjukon, hogy

- Milyen formában működik (egyesület, egyesület, szövetség stb.)?
- Mikor és milyen céllal alapították?
- Kik lehetnek a tagjai?
- Milyen tevékenységet folytat?

Majd beszéljétek meg arról, hogy milyen civil szervezetek vannak a lakóhelyeteken, melyik munkájában vettetek részt, mit csináltak, a jövőben melyik munkájában vennétek részt szívesen.

Diákönkormányzat

Vitassátok meg az esetet:

A diákönkormányzat megállapodott egy kérdésben az iskola vezetőségével anélkül, hogy konzultált volna a diákokkal. Demokratikus volt-e az eljárása?

Alakítsatok két csoportot! Az egyik csoportba azok a tanulók kerüljenek, akik úgy látják, hogy a diákönkormányzat eljárása demokratikus volt, a másikba pedig az ellenkező véleményt képviselők. Számoljátok meg, melyik csoportban, hányan vannak! Mindkét csoport érveljen a saját véleménye

mellett, próbálja meggyőzni az ellenkező álláspontot képviselőket. Menetközben csoportot válthat az, akinek az érvek hatására megváltozik a véleménye. A vita addig tart, amíg vannak még érvek. A végén érdemes újra megszámolni a két csoporthoz tartozó tanulókat.

Alapítsunk pártot! – projekt munka

A projekt célja egy párt alapítása csoportmunkában. A projekt tágabban vett célja pedig az, hogy a tanulók megismerjék a modern pártok típusait, a mai parlamenti pártokat hazánkban, képesek legyenek valamilyen társadalmi cél elérése érdekében, annak megfelelő politikai célokat kitűzni, azokkal összhangban levő programot, plakátot, filmet készíteni.

A projekt tervezésekor a következőket vegyék figyelembe:

- a projekt produktuma a pártalapítás összes kelléke (típusa, neve, emblémája, zászlója, színe, programja (célja, eszközei), választási plakát, reklámfilm, kortesbeszéd stb.);
- ehhez kutatómunkában először ki kell derítenetek, hogy mitől párt egy párt, azaz mit jelent a párt fogalma, milyen jellemzőik vannak a pártoknak, történetileg mikortól beszélhetünk a mai értelemben vett pártokról, és hogy manapság milyen típusú pártok léteznek, és melyek a mai parlamenti pártok Magyarországon;
- azt is meg kell tudnotok, hogy az iskolában milyen eszközök pl. fényképezőgép, videofelvevő, projektor stb. állnak rendelkezésükre a munkához.

Csoportokban tervezzétek meg a pártalapítást!

- Készítsetek minél pontosabb forgatókönyvet, mely tartalmazza a feladatokat, a pontos időbeosztást, a felelősöket, az alkalmazott módszereket, a feltételeket. (Ugyanakkor nagyon fontos, hogy legyen lehetőség a spontán reakciók megjelenésére is, pontosabban: fontos a forgatókönyv, de adott esetben lehessen tőle eltérni. Ez csak akkor lehetséges, ha van köztetek egy működő információs-rendszer és pontosan megfogalmazottak az egyéni felelőségek.)
- A tervezésnél tartsátok szem előtt, hogy a projekt munka akkor éri el célját, ha
 - mindvégig figyelemmel vagytok arra, hogy a projekt célja az, hogy képesek legyetek valamilyen társadalmi cél elérése érdekében, annak megfelelő politikai célokat kitűzni, azokkal összhangban levő programot, plakátot, filmet készíteni;
 - megfelel a projektkészítés általános követelményeinek: a projekt munka nem egyszerűen az adott probléma, feladat megoldása, hanem a lehető legtöbb vonatkozásnak és összefüggésnek a feltárása, amely a való világban az adott problémához organikusán kapcsolódik, azaz végiggondoljátok, hogy a pártalapításhoz pl.:
 - mindenekelőtt tisztáznotok kell, hogy milyen társadalmi problémák vannak ma hazánkban,
 - ha már lesz képetek arról, hogy ezek közül melyiket szeretnétek a pártalapítással és pártotok hatalomra jutása után megoldani, javítani, akkor azt is el kell döntenetek, hogyan teszitek ezt,
 - a csoporton belül törekedjétek a lehető legjobb együttműködésre, mert ez a közös munka sikerének az alapja.

A forgatókönyv alapján osszátok el egymás között a feladatokat és végezzétek el a rátok eső munkákat! Legyetek figyelemmel a forgatókönyvben tervezett határidőkre, mert egy ember késedelmes munkavégzése az egész csoport teljesítését veszélyeztetheti!

A részfeladatok eredményeit csoportosan értékeljétek abból a szempontból, hogy összhangban vannak-e a párt társadalmi, politikai célkitűzésével (pl. egy zöld pártnak ne legyen kék zászlaja, és programjában ne szerepeljen az energiaproblémák erdőirtással egybekötött megoldása), azaz összes részeredményt hozzátok szinkronba egymással és a párt célkitűzéseivel!

Tartsatok választási nagygyűléseket, ahol a pártok bemutatják magukat: a választott szín, az elkészített zászló és plakát előtt ismertetik programjukat, bemutatják reklámfilmjüket, elmondják kortesbeszédeiket.

Először csoportosan, majd osztályszinten értékeljétek munkátokat, beszéljétek meg, hogy

- mi volt a legizgalmasabb a feladatban,
- mi volt a legnehezebb a feladatban,
- mi sikerült a legjobban,
- mit csinálnátok másképp legközelebb!

VIII. A történelem és a kompetenciák (25–26. óra)

Cél: a modul elsődleges célja a NAT szerint az Ember és társadalom műveltségi területhez tartozó fejlesztési feladatok értelmezése a történelem vonatkozásában. Ennek módja ezúttal az, hogy konkrét történelemtanítási gyakorlatokat párosítunk a fejlesztési feladatokban megfogalmazott kompetenciákkal és tartalmi előírásokkal.

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
	Bevezetés		
1. kb. 30 perc	<p>A hallgatók csoportokban ülnek. Minden csoport kap egy szöveghez kapcsolódó feladatsort.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oldják meg a feladatokat! • Alkossanak véleményt arról, milyen életkorú tanulók számára lehetnek alkalmasak! • Állapítsák meg, milyen kompetenciák fejlesztésére alkalmasak! <p>Ebben a fázisban a hallgatók nem kapnak más segédeszközt, csak a feladatlapokat, és a 7. laphoz a képeket.</p> <p>A képek megtekintésének legkényelmesebb módja a számítógép képernyője. Hasznos tehát, ha van a teremben egy számítógép, erre a célra egy notebook is megfelel.</p>	csoportmunka	VIII/1. melléklet VIII/2. melléklet hardver: egy csoport számára számítógép
2. kb. 20 perc	<p>Ismerkedés a többi csoport eredményeivel. Egy megy – három marad. Minden csoportból egy hallgató átmegy egy másik csoportba valamilyen rendszer szerint (pl. az óramutató járásának megfelelően). Ott 5 perc alatt ismerteti, hogy milyen feladattal volt dolga a csoportjának, és milyen kompetenciával hozták azt összefüggésbe. A csoport tagjai erre reagálhatnak. Utána ő is meghallgatja ugyanezt attól a csoporttól, ahol vendégeskedik. Ő is reagálhat. Ezután mindenki visszamegy az eredeti csoportjához, és elmondja, mit hallott, és meghallgatja, hogy a saját csoportja milyen feladatot ismert meg. Így mindenki három feladatot ismer meg összesen.</p>	csoportmunka	
3. kb. 10 perc	<p>A csoportok megkapják a Nemzeti alaptanterv Ember és társadalom műveltségi területéhez tartozó fejlesztési feladatokat a 7–8. és a 9–12. évfolyamok számára. Az az instrukció, hogy fejlesztési feladatokat (kompetenciákat és tartalmi előírásokat) rendeljenek az általuk eredetileg kapott gyakorló feladatokhoz. Az első négy fejezetből összesen legalább egy (de lehetőleg több) kompetenciát kell kiválasztani, az 5. és 6. fejezetből pedig legalább egy-egy tartalmi előírást.</p>	csoportmunka	VIII/3. melléklet
4. kb. 15 perc	<p>Minden csoport ismerteti az eredményeket. Ezeket röviden megbeszéljük.</p>	frontális megbeszélés	
5. kb. 10 perc	<p>Erre a feladatra nem biztos, hogy jut idő. Ha csak kevés idő jut rá, a csoportok elkezdik a megbeszélést, és egyénileg otthon mindenki befejezi.</p> <p>A korábban megkapott forrásszövegekhez új feladatokat kell konstruálni. Olyanokat, amelyek más kompetenciát fejlesztenek, mint az eredeti feladatok.</p>	csoportmunka – otthoni önálló munka	a korábban kiosztott mellékletek

VIII/1. melléklet

1. feladat

Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget! Bizonyos állításokat vastag betűvel szedtünk, és számmal jelöltünk. Döntse el róluk, hogy mennyire tartja igaznak őket, és töltsé ki értelemszerűen az alábbi táblázatot!

Állítás	Biztosan hamis	Lehetséges, de nem valószínű	Valószínű, de nem bizonyos	Biztosan igaz	Indoklás
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					
9.					

A szövegek

A hunok népe... vadsága minden képzeletet felülmúl. (1) **Gyermekeik arcát mindjárt megszületésük után mélyen behasogatják, hogy az összevissza ráncolódo sebhelyek megakadályozzák a serdülő fiúk szörzetének a kiütkezését.** Így is öregszenek meg, szakálltalanul; nincs bennük semmi szépség. (2) **zömök, izmos termetűek, vastag nyakúak,** ijesztően formátlanok; az ember két lábon járó állatokhoz vagy hídkorlátnak használt, elnagyoltan faragott tuskókhoz hasonlíthatná őket.

De bármennyire visszataszító is emberi megjelenésük, életmódjuk folytán mindenesetre olyan edzettek, hogy sem a tűznek, sem az ízletes ételeknek nem érzik hiányát, hanem (3) **vad növények gyökereivel és félig nyers juhússal élnek, amelyet combjuk és a ló háta közé illesztve rövid ideig melegítenek.** Sohasem húzódnak épület födele alá... (4) **Náluk még csak egy náddal fedett kunyhót sem lehet találni...** Idegenben sem vonulnak födeles hajlékba, csak végső szükségben, mert nem érzik magukat biztonságban, ha tető van fölöttük...

(5) **Testüket lenvászonnal, vagy erdei egerek bőréből összevarrt ruhával borítják.** Nincs nekik más ruhájuk otthonra, és más ügyeik intézésére, hanem ha piszkos színű gúnyáikat egyszer a nyakukba akasztották, nem teszik le, nem is váltják mindaddig, amíg csak a hosszas viseléstől cafatokra rongyolódva le nem szakad róluk. (6) **Fejüket hegyes kucsmával fedik be, lábuk szárát kecskebőrrel védik;** minden forma nélkül szabott sarujuk akadályozza őket a fesztelen járásban. Éppen ezért nem is igen alkalmasak gyalogos ütközetekre, viszont edzett, de formátlan lovaikhoz szinte hozzánőttek. Akárhányszor asszony módra ülnek rajtuk, és úgy végzik mindennapi dolgaikat. Ennek a népnek minden tagja éjjel-nappal [lőháton] intézi az adásvételt, [így] eszik és iszik, és az állat keskeny nyakára dőlve alszik... Még akkor is így tanácskoznak, amikor komoly dolgokat kell megvitatniuk. Nem élnek szigorú királyi uralom alatt, beérik főembereik alkalmi vezetésével...

(7) **Ha támadás éri őket, ék alakban vonulnak csatába, közben ijesztő harci kiáltásokat hallatnak.** Mivel könnyen és gyorsan mozognak, szánt szándékkal szétszóródva oly hirtelen csapnak át támadásba, hogy rendezetlenül is roppant vérengzést okozva száguldoznak, de nagy sietségük miatt

sem megerősített hely ostromlása, sem az ellenséges tábor fosztogatása közben nem látni őket. Meg is érdemlik a világ legfélelmetesebb harcosainak hírét, mert messziről, éles csontheggyel ellátott, csodálatos ügyességgel összeillesztett nyilakkal lődöznek..., közelharcban pedig halált megvető bátorsággal küzdenek. Miközben ügyelnek, hogy az ellenség fegyverei kárt ne tegyenek bennük, ruhadarabokból font hálókkaal hurkolják meg ellenfeleiket, hogy így megakadályozzák őket a lovaglásban vagy a járásban.

(8) **Ezeknél senki nem szánt, még csak hozzá sem nyúl az ekéhez:** mindannyian jelölt lakóhely nélkül, otthon és (9) **törvény, állandó szokás nélkül kóborolnak**, mintha mindig menekülnének valaki elől lakásul szolgáló szekereikkel. Itt szövik asszonyaik azokat a borzalmas ruhákat, itt érintkeznek a férfiakkal, itt szülik meg és nevelik gyermekeiket, amíg fel nem serdülnek... Fegyverszünetek alkalmával megbízhatatlanok és állhatatlanok, minden új reménysugárra máris megmozdulnak, teljességgel rabjai örült [harci] szenvedélyüknek. Mint az értelmetlen állatok, egyáltalán nem tudják, mi az erkölcsös, mi a tisztességtelen; hol ezt, hol azt beszélnek és alattomosak; sem a vallásból, sem a babonából táplálkozó érzés nem köti őket, annál mértéktelenebbül égnek az arany vágýtól; annyira változékonyak és hirtelen haragúak, hogy szövetségeseiktől – minden sérelem híján – akárhányszor ugyanazon a napon elpártolnak, majd – bárki közbenjárása nélkül – újból megbékélnek velük.

(Ammianus Marcellinus)

2. feladat

Hasonlítsa össze egy rövid esszében a következő szövegek alapján a három államban élő nők helyzetét!

Babilón

128. § Ha egy szabad ember feleséget vévén, szerződést róla nem kötött: ez a nő egyáltalán nem tekinthető feleségnek.

138. § Ha egy szabad ember főfeleségét, aki fiaikat nem szült neki, el akarja bocsátani: a pénzt, amennyi a házasság díja volt, adja oda neki, s ezen felül a házassági ajándékot, amelyet a nő atyja házából hozott, teljes egészében szolgáltatassa ki neki, és úgy bocsássa el őt.

141. § Ha egy szabad ember felesége... távozásra szánja el magát, oktalanságokat követ el, háztartását elhanyagolja, és férjét „kisebbíti”: bizonyítsanak rá, s azután ha férje elbocsátását mondta ki, s elbocsátja őt, útravalójául... semmi se adassék neki; ha férje el nem bocsátását mondta ki: férje másik asszonyt vehet, az első asszony pedig mint rabnő lakjék férje házában.

142. § Ha egy asszony férjét meggyűlölvén, „Hozzám ne nyúl!” – mondotta neki: a nővel kapcsolatos tényállást a... hatóságnál állapítsák meg, s aztán, ha a nő gondos volt, s hibával nem bírt, férje ellenben „eljárván”, nagyon „megkevesbítette” őt: ennek az asszonynak ne legyen büntetése; házassági ajándékát vévén, költözzék újra atyja házába.

143. § Ha a nő nem volt gondos, „eljárogatott”, házat „szétszórta”, és férjét „megkevesbítette”: ezt az asszonyt vessék vízbe.

150. § Ha egy szabad ember feleségének földet, kertet, házat vagy ingóságot ajándékozott, s erről okmányt állított ki számára: férje halála után fiai egyáltalán nem támaszthatnak igényt vele szemben; az anya hagyatékát annak a fiának adhatja, akit szeret...

(Hammurapi törvénykönyve)

Egyiptom

A házasságot nem előzte meg jegyesség, úgy látszik, hogy amikor a fiatal ember bejelentette házassági szándékát a leány szüleinek, elsősorban az anya beleegyezésére volt feltétlenül szükség. A házasságkötést valószínűleg nem kísérték vallási rítusok, ellenben – legalábbis a későkorban – szokás volt a házassági szerződés az egybekelők között. Ezekbe belekerült a férj házassági ajánlata, valamint az asszony hozománya. A férj kötelezettséget vállalt felesége eltartására; szabályozták a feleség kártala-

nítását arra az esetre, ha a férj elválna tőle. A szerződés szerint a feleségnek is joga volt válást kezdeményezni. A határidő nélküli, életre szóló házasságok mellett ismeretes a próbaházasság szokása is kilenc hónapra azért, hogy a férj láthassa, remélhet-e gyermeket.

A házasságkötés, egyiptomi nyelven „házalapítás” után a feleség a „ház úrnője” lett, a ház, a család ügyeinek intézése az ő kezébe került. Az egyiptomi nő nem alávetett, kiszolgáltatott, szinte rabságban tartott másdrangú lény volt, mint a többi ókori keleti vagy későbbi iszlám országok asszonyai, a törvény előtt egyenlő volt férjével, szabadon rendelkezhetett vagyonaival. A férj halála esetén a javak egyharmad része illette meg, kétharmadot a gyermekek kaptak – hacsak a férj előzőleg másként nem rendelkezett. Például – amennyiben nem volt gyermek – formailag örökbe fogadhatta feleségét, s ezzel megakadályozhatta, hogy a család többi tagja örökségi igényrel lépjen fel.

A házastársi hűség Egyiptomban is elsősorban a feleséget kötelezte, ezt annyira szigorúan vették, hogy megszegését az általában érvényesülő humánus szemlélet ellenére halállal büntethető véteknek tekintették. A Westcar Papyrusz egyik történetében a király rendeli el, hogy a házasságtörő asszonyt tűzhalállal végezzék ki, a Két testvér történetében pedig a férfi megöli, és a kutyáknak veti oda feleségét, aki férje öccsét akarta elcsábítani.

(Kákossy László nyomán)

Róma

Most foglalkozunk azokkal a személyekkel, akik férji hatalmunk alatt állanak. Ez a jog is kizárólag római polgárt illet meg. Hatalom alattiak mindkét nemű személyek lehetnek, ezzel szemben a férji hatalom alá csupán nők kerülnek. Hajdan a nők férji hatalom alá három módon jutottak: elbirtoklással, vallási szertartás és színleges vétel útján.

Elbirtoklással férji hatalom alá a nő akkor került, ha egy esztendő megszakítás nélkül házasságban élt; így mintegy az egyévi birtoklással szerezték meg a férji hatalmat. Ennek eredményeként férje családjába került, jogilag úgy, mintha annak lánya lenne. A tizenkét táblás törvény ezért biztosította, hogy ha a nő nem akarna ily módon férji hatalom alá jutni, évenként három egymást követő éjszakát férje házán kívül töltsön, annak érdekében, hogy az elbirtoklási időt, azaz a férji hatalom elbirtoklását megszakítsa. Ezt az egész rendelkezést részben jogszabályok hatálytalanították, részben rendelkezéssel ellentétes szokás feledtette el.

Vallási szertartás révén jutnak férji hatalom alá nők egy bizonyos áldozat bemutatásával, midőn Iuppiter Farreusnak tönkölylisztből készült áldozati kenyéret mutatnak be...

Vétellel pedig mancipatio útján kerül a nő férji hatalom alá. Ez egy bizonyos jelképes adásvétel, amelyben nem kevesebb, mint öt felnőtt korú római polgár tanúskodik; ennek során a mérlegtartó jelenlétében veszi meg az asszonyt az, akinek a hatalma alá kerül.

(Gaius: Institutiones, 1. 108–113. – Kapitánffy István ford.)

Kiírtam néhány megállapítást Marcus Cato A hozomány című beszédéből. Ebben azt is megírja, hogy a férjnek joga volt megölni házasságtörésen ért feleségét: „Mikor a férfi kimondja a válást – jegyzi meg –, tulajdonképpen censori bírása feleségének, s hatalmát belátása szerint gyakorolhatja az asszony felett, ha valami elvetemült vagy szégyenletes tettet követett el: megfenyítheti, ha bort ivott; ha pedig idegen férfival keveredett valami botrányba, el is ítélni.”

A halálbüntetés jogáról így ír: „Ha feleségedet házasságtörésen kapod, bírói ítélet nélkül is büntetlenül megölnöd; neki viszont, ha te követsz el házasságtörést, vagy téged csábítanak házasságtörésre, nincs is joga hozzád nyúlni.”

(Gellius: Attikai éjszakák, 10, 23, 4–5. – Győry Gyula)

3. feladat

A következő öt szövegrész alapján foglalja össze egy rövid esszében, milyen változás ment végbe a kereszténység megítélésében a császárkori Rómában!

A)

...bizonyos meghatározott napokon hajnal hasadta előtt össze szoktak gyülekezni, és váltakozva két karban énekelnek az Istennek hitt Krisztus tiszteletére, és esküvel kötelezik magukat, nem ám valami gaztetre, hanem arra, hogy nem lopnak, nem rabolnak, nem követnek el házasságtörést, nem szegik meg esküjüket... Ennek végeztével pedig rendszerint szétszélednek; majd ismét összejönnek, hogy közösen fogyasszák el közönséges és ártalmatlan lakomájukat...

Nemcsak a városokban, hanem a falvakban és a tanyákon is elharapódzott ennek a babonaságnak a ragálya; ezt azonban véleményem szerint meg lehet állítani és meg lehet szüntetni.”

(Ifjabb Plinius, Levelek X. 96–97., Kr. u. 112)

B)

A feltűnően gyarapodó létszámú keresztények legelszántabb üldözője Diocletianus császár (284–305) volt, aki az új vallás teljes kiirtását tűzte ki célul maga elé. A keresztények ebben a korban egyféleképpen tudták csak megmenteni az életüket, ha római módra áldozatot mutattak be a császár emlékműve előtt. Ezt azonban tömegesen tagadták meg, s választották helyette inkább az amfiteátrumokban való mártírhalált.

(Gönczöl Enikő: A befejezetlen múlt 1. Őskor, ókori civilizációk 476-ig. Raabe Klett Kiadó, 1998.)

C)

...a keresztényeknek is, és mindenkinek megengedjük, hogy szabadon azt a vallást kövessék, amelyet akarják –, hogy akármilyen istenség is van az égi székhelyen, hozzánk és minden alattvalónkhoz kegyes és jóindulatú lehessen. Tehát józan és helyes megfontolás alapján abbéli elhatározásunkat fejezzük ki, hogy attól, aki akár a keresztények szabályainak megtartására, vagy vallásuknak a követésére szánta is rá magát, és ezt a maga számára a legmegfelelőbbnek érzi, ennek a lehetőségét ne lehessen megtagadni...

Bárki, aki a keresztények vallásának előírásait óhajtja követni, most szabadon és nyíltan minden zaklatástól is háborgatástól mentesen követhesse... Ezentúl – a keresztények személyére vonatkozóan úgy rendelkezünk, hogy ha azokat a helyeket, amelyeken azelőtt össze szoktak gyűlni... akár kincstári közegeink, akár bárki más megvásárolta, ugyanezeket a helyeket a keresztényeknek minden fizetség is vásárlási érték bármiféle visszakövetelése nélkül... szolgáltatassák vissza.”

(Részlet a Mediolanumi Edictumból, Kr. u. 313)

D)

Megparancsoljuk, hogy mindazok a népek, amelyek a mi kegyes kormányzatunk uralma alatt állnak, abban a vallásban éljenek, amelyet a hagyomány szerint Szent Péter apostol adott át Róma népének, s amely azóta is töretlenül él napjainkig... Tehát: mindenkinek hinnie kell az apostoli hitvallás és az evangéliumi tanítás értelmében az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek egységesen isteni voltát, egyenrangú méltóságát és szent hármasságát. Meghagyjuk, hogy akik ezt a hitvallást követik, a katolikus keresztények nevet viselhetik, a többiek azonban, akiket eszteleneknek és örülteknek ítélünk, az eretnek hitvallásuknak megfelelő gyalázatos nevet viseljék, gyülekezeteik nem nevezhetik magukat ecclesiának és egyelőre az isteni bosszúnak adjuk át őket, de majd amidőn erre isteni sugallatból utasítást kapunk, magunk is gondoskodunk megbüntetésükről.”

(Gratianus, Valentianus és Theodosius császárok ediktuma
Konstantinápoly lakosságához, IV. sz. vége)

E)

Az eretnekek örütségét oly módon kell elnyomni, hogy mindenekelőtt vissza kell tőlük venni mindazokat az ecclesiákat, amelyeket az igazhitűektől elraboltak és birtokukban tartanak, s azokat a katólikus egyháznak haladéktalanul át kell adni...

Azok az eretnekek, akiknek bűne abban áll, hogy átkos elmékedéseik által megtévesztve, az igazság forrásáról hazug hiedelmek vannak, egyetlen városban sem rendelkezhetnek szervezett ecclesiával...

Az eretnekek nem teljesíthetnek katonai szolgálatot... Egymásnak nem adhatnak ajándékot, nem készíthetnek végrendeletet, és végső akaratuknak nincs jogi hatálya...

(II. Theodosius és Valentinianus császárok Florentius praefectus praetorióhoz, IV. sz. vége)

4. feladat

- 4.1. Hasonlítsa össze a középkori és a mai higiéniai viszonyokat! Milyen különbségeket, hasonlóságokat talál?
- 4.2. Hasonlítsa össze az ókori bérházak lakáskörülményeit a maiakkal! Mik a hasonlóságok, miben változtak a feltételek napjainkra?
- 4.3. Milyen következményekkel járhatott a középkori városokban a tisztaságnak az előbbieken olvasott hiánya? Állításait indokolja meg!
- 4.4. Milyen következményekkel járt Rómában, hogy a házépítésnek és a lakásbérlésnek szinte semmilyen szabályozása nem volt? Állításait indokolja meg!

1.

A városokban létesültek nyilvános fürdőházak, és ókori hagyományok alapján főztek szappant is, amit első sorban a mosáshoz használtak, de csak fokozatosan terjedt el. A fürdés fő célja nem a tisztálkodás volt, hanem a felfrissülés. Sokfelé a fürdők a betegeknek voltak fenntartva.

A ruhákat ritkán váltották, mosták. A tetvek mindenkit elleptek, a tetvéskedés a leggyakoribb foglalatosság volt a rokonok és szerelmesek közötti meghitt együttlétek, beszélgetések közben. (Egyes helyeken a kisujjat „tetűölőnek” nevezték.)

Megoldatlan volt a szennyvíz, az ürülék és a szemet tárolása, elszállítása. A hulladékot és a szennyvizet az utcára öntötték. Némely városban többemeletes házak épültek, és a felső emeletek lakói többnyire az ablakon keresztül ürítették ki éjjeli edényeiket. A hulladékot a kutyák, csirkék, disznók tüntették el.

2.

Római bérkaszárnnyák: Róma a magasba terjeszkedett. Egyre több bérkaszárnnya épült, hat-tizenkét emeletesek is voltak köztük. Amikor Augustus korában egyes épületek elérték a 35 métert, a császár 21 méterben maximalta magasságukat, de még így is lehetett hétemeletes házat építeni. (Senki sem kifogásolta, ha fejével a mennyezetbe ütközött.) Az utcák gyakran csak 3 méter szélesek voltak, a sötét, barlangszerű szobákba és a komor alsóbb emeletekre sosem sütött be a nap, hát még a pince-lakásokba, melyeknek még ablaka sem volt.

A lakások csak alvásra szolgáltak, többnyire egyetlen, 10 méternél csak ritkán nagyobb szobából álltak. Emeletenként 25, a házban 150 lakás volt, sokszor akár ötszáz is laktak egy fedél alatt.

A sötét lyukakért a lakók hatalmas bért fizettek. A lakót viszont semmilyen felmondási rendelkezés sem védte, a háztulajdonos bármikor utcára tehetette.

A háztulajdonosok minél kisebb költséggel igyekeztek házat építtetni: a tartófalakat vékonyra, a felső emeleteket tartó gerendázatot nagyon gyengégre építették. Így egy-egy bérház összeomlása mindennapos eseménynek számított.

A gyakori tűzvészek idején a felső emeletek lakói csak ritkán menekültek meg: a kétszáz keskeny falépcsőn szinte lehetetlen volt kijutni a szabadba.

Az alsóbb emeleteken élők a nedvességtől, a felsőkön pedig a perzselő nyári hőségtől szenvedtek. A szomszéd köhögését is hallani lehetett a vékony falakon át.

5. feladat

5.1. Olvassa el figyelmesen az alábbi szövegeket! Mit gondol, igazak-e?

Indokolja válaszait!

Ha nem tartja igaznak a történetet, akkor mit gondol róla:

- hazugság
- tévedés
- egyik sem, hanem

1.

Egyszer a jó Mátyás király parancsot adott a katonáknak, hogy irtsák ki a stájerföldi erdőt, amely tele volt vadállatokkal.

Nekivágtak a katonák, döntötték, hordották a fákat, de a Szent-hegy alatt, egy forrás körül olyan sűrű volt az erdő, hogy nem bírták kivágni. De ha csak az erdő lett volna! A katonák tündéreket láttak az erdőben, és annyira megijedtek tőlük, hogy nem merték a munkát folytatni. Jelentették is Mátyás királynak:

– Uramkirályom, az erdőben tündérek tanyáznak, ne küldj minket oda, mert mind elveszünk!

Mátyás király pedig elnevette magát, kiment az erdőbe, elvette a fejszét az egyik katonától, és belevágott egy égerfába.

De a második csapásnál kiesett a fejsze a király kezéből. Ebben a pillanatban nagy mennydörgés hallatszott, és egy hang ezt kiáltotta:

– Jaj neked, Mátyás király!

Ekkor meglódult a Szent-hegy, és betemette Mátyás királyt, betemette a katonákat is.

De nem haltak meg, mert a hegy belsejében nagy üreg keletkezett, ebben alszanak a katonák, itt alszik a király is.

Minden száz esztendőben odarepül egy aranymadár, hogy egy időre felvidítsa a királyt. De aztán Mátyás király ismét álomba merül, s csak akkor fog katonáival felébredni, amikor a madár énekelni kezd. Ez pedig akkor lesz, amikor a török ellen felkelnek a tündérek is, és Mátyás királlyal, annak seregével kiverik az országból a törököt.

2.

Vándorolt Mátyás király, mikor már nagy király volt, vándorolt városról falura, maga szemével látni, maga fülével hallani.

Egyszer egy vándorlásban elfárad az országúton, felkérézkedett egy szegény paraszt szekereére. Azon a szekéren a búzáját vitte örletni a szegény parasztember. Felvette jó szívvvel a vándort a szegény paraszt.

Megy a szekér csendesén, egyszer csak szembe kocog egy hatlovas fényes hintó, abban ül egy büszke báró. A kocsisa rákiabál a szegény parasztra:

– Térj ki, paraszt!

De az a rongyos vándor, aki a zsákon kucorgott, azt mondta a parasztnak:

– Ne térjen ki, atyámfia.

El is vette a gyeplőt a szegény paraszttól, megállította a szekeret, hogy a paraszt ki ne térhessen.

– Mi lesz hé, nem hallottad, hogy térj ki? – már a kocsis emeli az ostort, hogy majd a nyaka közé suhint a parasztnak.

Hanem a vándor leugrik a szekérről, a báró elé áll, kigombolkozik, hát a báró majd leesett az ülésről, ott van előtte aranyos ruhában Mátyás király.

– Először is megparancsolom, fogjátok ki két lovat, fogjátok a szegény ember két rossz gebéje elébe, elbírja négy ló is ezt a hintót.

A bárónak is le kellett szállani, segíteni a paraszt szekere elé fogni a két gyönyörű paripát.

– Most pedig co fel, vissza a hintóra. És azt parancsolom, hogy a hintó térjen ki, mert az üres szekérnek kell a terhes szekér előtt kitérni!

Akkor lett törvény, hogy az üres szekér tér ki a terhes szekér előtt. Ezt is az igazságos Mátyásnak köszönhetjük.

3.

Mátyás – európai mércével mérve is tekintélyes – jövedelmei uralkodásának második felében lehetővé tették, hogy állandó zsoldossereget tartson fenn. A később fekete seregnek elkeresztelt had mintegy 10 000 katonából állt, amihez hadjáratok idején még egyszer ennyi katonát felfogadtak.

4.

Szokásuk a magyaroknak, hogy négyszögletű asztalok mellé ülnek le enni (ez még a régi római időkből maradt fenn), és minden ételt mártásban tálalnak. [...] Az is szokás, hogy valamennyien egy tálból esznek – nem mint nálunk, mindenki külön tálból –, és senki sem használ villát, mikor a falatot fölemeli, vagy a húsba harap [...]. A magyaroknál nemigen vannak szokásban az étekosztók, úgyhogy csak a legnagyobb nehézséggel védheti meg az ember a magyarok bőséges és gazdag táplálkozása miatt kezét és ruháját a beszennyeződéstől, mert a lecsöpögő sáfrányos lé néha az egész embert bemocskolja. [...] De Mátyás király, noha mindenhez a kezével nyúlt, soha nem szennyezte be magát, bármennyire elmerült a be-szélgetésben. Lakomái alkalmával ugyanis vagy valamilyen komoly dologról volt szó, vagy tréfálkoztak, dalokat énekeltek. Mert zenészek és lantosok is vannak ám ott, akik a vitézek tetteit hazai nyelven lantkísérettel eléneklik a lakománál. [...] Valóságos csoda ez, mert a többiek a legnagyobb vigyázattal és igyekezettel sem tudták megőrizni kezüket és ruházataikat a beszennyeződéstől.

5.2. Keresse ki az alábbi szövegből azokat az állításokat, amelyeket nem tart lehetségesnek! Állítását indokolja is!

Egyszer, mikor Mátyás volt a magyarok királya, élt Budán egy szegény varga. Amikor hajnalban a kakas megszólalt – mert volt egy gyönyörű kakasa –, a mi vargánk már a varrógép mellett ült, és egyre-másra varrta a gyönyörű, grófnék kezére illő kesztyűket. Hanem reggelizni mégiscsak kell! Nyolc óra körül elbandukolt a város legolcsóbb pékjéhez, hogy két zsömlét vegyen magának. Már fordult volna vissza, ahogy húsz éve mindig tette, de most hirtelen az órájára pillantott. „Még fél kilenc sincs – gondolta. – Talán ma kivételesen vehetnék a zsömle mellé egy ínycsiklandozó erős paprikát is.” Úgy is tett. A zöldséges kofák utcájába sietett, kinézte magának a legszebb zöldpaprikát, ám amikor fizetni akart, a szél kikapta a kezéből a bankót, és messzire elröpítette. A református templomnál egy öreg néne kicsi Bibliákat árusított, ő fogta meg a varga pénzét, és persze visszaadta jogos tulajdonosának.

6. feladat

Készítsenek oknyomozó riportot: „Különös jelenségek a domonkosok kolostorában – Munkatársunk utánajárt” (Interjú Margittal, a nővérekkel, a betegekkkel)

Részletek a Margit-legendából

Nagycsütrökre jutván pedig, megmossa vala a szororok lábait nagy alázatossággal, akik valának az időben e klastromban számmal hetvenen. És nemcsak a szororok lábait mossa vala meg, de még a szolgálóknak is lábukat megmossa vala nagy alázatossággal és ájtatossággal és nagy siralommal. Térdén állván megyen vala egy szoror lábától a más szoror lábához, és úgy mossa vala és megtörli vala ő fejének fedelével és megcsókolja vala; és azután ugyanazon fedelet avagy ruhát azonképpen fején

viseli vala. Ezt pedig Szent Margit asszony, hogy megmoshassa lábukat, megkéri vala a priorisszától engedelmességért minden esztendőben... A priorissza pedig örömet neki hagyja vala.

Megfürödni pedig vagy az ő lábait megmosni bokáinak fölötté az ő szemérmességének, tiszta szüzességének miatta, ez őneki mindenestől idegen vala. Tizennyolc esztendeig, miképpen mind a teljes konvent bizonyoságot tett róla, soha az ő testét meg nem fürösztötte akármely nehéz kórságok után is, kiket gyakorta szenvedett vala.

E szentséges szűznek, Szent Margit asszonynak vala nagy könyörülete a beteg szororokhoz, mely betegek gyakorta sokan valának a szororoknak sok voltukért, úgyhogy a nagy könyörület miatt és a nagy alázatosság miatt nem láttatik vala lenni királyi szűznek és gyengeséges szűznek lenni, de mindeneknek anyjának és dajkájának bizonyíttatnék lenni. Mert az ő szerének szolgálatja felett gyakorta meglátogatja vala a betegeket, megmossa vala fejüket és lábukat a betegeknek, és mikoron szükségés vala, az ő hajukat ő fejükről tulajdon kezével elnyírja vala; csak egyszer egy délben hét betegnek nyírja el hajukat. Megtisztítja vala a betegeknek ő ruhájukat és megveti vala ágyukat. Ha mikoron valamely beteg vét, okád vala és e szent szűz hamar valami edényt nem lelhet vala, tehát Szent Margit asszony markát tartja vala a beteg eleiben és az abba vét vala. Ígyen örömet és nagy szerelemmel szolgál vala a betegeknek és megkéri vala a priorisszától engedelmisségben, hogy ő szolgálhatna akkoron a betegeknek, mikoron vagyon szörnyebb idő, nagy hidegség, nagy sár, nagy eső és nagy hó.

Gyakorta e szent szűz önnönmaga vizet merít vala ki a kútból és a konyhára hordja vala, meghevíti vala és azután még ő maga általhordja vala az udvaron a betegek házába, az infirmáriába, és megfürösztöti vala önnön kezével a betegeket.

Egy időben a szolgáló leányok közül egyik megbetegüle halálra, mely betegnek minden teste igen varas és igen veres vala, úgyhogy egyebek utálnak vala ővele bánni, de Szent Margit asszony elméne és e szegény beteget megfüröszté önnön kezével, és megmosá fejét és megnyírja fejét. Ezenképpen nagy szeretettel szolgálja neki.

Ismét vala egy szoror, kinek ő torkát kell vala bekötöni tehénganéval. Kit a szororok utálván, senki be nem kötötte a betegnek torkát, hanem csak Szent Margit asszony.

Ismét egy időben egy beteg szoror kívána enni disznóbélt. Elméne Szent Margit asszony és megszerzé a disznóbélt. Mikoron meghozták volna a disznóbélt, adák Szent Margit asszonynak a disznó belét ganéjával együtt, miképpen a disznóból kivették vala; de e szent szűz nagy alázatossággal elvevé és megtisztítá, megcsinálá, elvivé a betegnek. De mikoron az ő ruhái megrútíttak volna az undokságokkal, le nem veté azért óróla az ő ruháját, hanem ezenképpen megviselé.

Semminémű alázatos dolgot nem szégyell vala tenni. Gyakorta e szent szűz megsöpri vala a betegházat és a szükségnek helyét, a betegeket is ennek fölötté belől is megtisztítja vala.

Gyakorta, mikoron e szent szűz a betegeknek szolgál vala, a ruháját felvonogatja vala, úgy jár vala a nagy sárban, hóban. Gyakorta e gyenge szűz leesik vala, ismét felkel vala, úgy szolgál vala. Őneki ruhája némikoron mind térdig megsárosul vala, de azért óróla le nem veti vala, hanem azonképpen viseli vala; azonképpen éjjel is benne hál vala.

Mikoron a betegek húst esznek vala, Szent Margit asszony elmegyén vala a portára és úgy kér vala húst a betegeknek, és teszi vala kis teknőbe, és elviszi vala az ő fején és megfőzi vala nekik. Egy napon, mikoron Szent Margit asszony vinne egy fazekat teljest tyúkhússal a betegeknek, és mikoron menne a konyháról a nagy hóban, a betegházba, leesék e szent szűz a nagy hóban és eldőle az éteknek ő leve kápája ujjára; felkele e szent szűz a nagy hóból nagy békességgel, és elvivé az étket a betegeknek.

Mikoron Szent Margit asszonynak adnak vala köntöst, kápát jobb posztóból a társinál, tehát szégyenli vala megviselni. Ha mikoron pedig kényszeríttetik vala a priorisszától elviselni a ruhát atyjának, anyjának tisztességéért, tehát Szent Margit asszony elmegyén vala a konyhára, és a konyhán való fazekaknak és egyéb edényeknek mosásával és sepréseknek porával sieti vala megfeketíteni. Mikoron őneki új ruhát adnak vala, csak alighogy valamikoron az ő ruháját elváltoztatta, mígnem mindenestől fogva megavult, szakadozott. Örül vala Szent Margit asszony immár ez ennyi alázatoságnak jegyéről és a boldog szegénységéről.

(Árpád-kori legendák és intelmek, 1983 nyomán)

7. feladat

Foglalja össze írásban, mit tudott meg a képek tanulmányozása nyomán a középkori berendezési tárgyokról. (Milyen bútorok és más berendezési tárgyak fordulnak elő a képeken? Mi ezeknek a funkciója? Milyen jellegzetességek figyelhetők meg rajtuk?)

VIII/2. melléklet

Képek: tortenelem_kompetenciak_kepek.zip

1. Flémalle-i mester (15. század első fele): Szent Borbála (Prado)
2. Hieronymus Bosch: Az elkárhozott halála
3. Hieronymus Bosch: A fősvény halála
4. Mária életének mestere (15. század második fele, Köln): A kölni Szent Orsolya-templom Mária-oltára. Mária születése.
5. Jan Wielki és Stanislaw Sary: Az olkuszi oltár táblája. Mária születése (1485)
6. Rogier van der Weyden (Brüsszel vagy Flandria, 16. század eleje): Angyali üdvözlés

VIII/3. melléklet

Kivonat a Nemzeti alaptantervből

Ember és társadalom. Fejlesztési feladatok a 7–8. és a 9–12. évfolyam számára

1. Ismeretszerzés, tanulás

7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
<p>Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, filmekből, a tömegkommunikációs eszközökből.</p> <p>A műveltségi területhez kapcsolódó szövegek értő olvasása. Kulcsszavak és kulcsmondatok keresése szövegekben.</p> <p>Információk gyűjtése adott témához az iskolai vagy más könyvtárban, médiatárban, múzeumban, az interneten.</p> <p>A gyűjtött adatokról rövid tartalmi ismertető készítése.</p> <p>Néhány kézikönyv, atlasz, lexikon használata.</p> <p>A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben.</p>	<p>Ismeretszerzés irányított beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, filmekből, a tömegkommunikációs eszközökből.</p> <p>Ismeretszerzés különböző írásos forrásokból, statisztikai táblázatokból, grafikonokból, diagramokból.</p> <p>Információk gyűjtése adott témához könyvtárban, médiatárban, múzeumban, az interneten. A gyűjtött információk önálló rendszerezése és értelmezése.</p> <p>A történelmi múlt rekonstruálása különböző jellegű források alapján.</p> <p>Az olvasmányokról lényegyet kiemelő, pontos és részletes jegyzetek készítése.</p> <p>Előadás önálló jegyzetelése.</p> <p>A legfontosabb történelmi, társadalomtudományi kézikönyvek, atlaszok, lexikonok ismerete és használata.</p> <p>A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben.</p>

2. Kritikai gondolkodás

7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
<p>Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban.</p> <p>A lényeg kiemelése írott és hallott szövegekből, tételmondat meghatározása, szövegtömörítés, szöveg átfogalmazása adott szempont szerint.</p> <p>A fikció megkülönböztetése az igaz történettől. Adott történetben a valós és a fiktív elemek megkülönböztetése.</p> <p>Többféle képpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek feltárása.</p> <p>Híres emberek, történelmi személyiségek jellemzése. Feltevések megfogalmazása a történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról.</p> <p>A cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása.</p> <p>Történelmi jelenetek elbeszélése, eljátszása különböző szempontokból.</p> <p>Önálló vélemény megfogalmazása társadalmi, történelmi eseményekről, jelenségekről és személyekről. Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására.</p> <p>Ellenérvek gyűjtése meghatározott álláspontok cáfolására.</p> <p>Feltevések megfogalmazása egyes társadalmi-történelmi jelenségek háttéréről, feltételeiről, okairól. Érvek gyűjtése a feltevések mellett és ellen.</p> <p>Tapasztalatok szerzése a valós, a lehetséges, a lehetetlen és a valószínű megítéléséről (<i>pl. helyszín, idő, szereplők, események kapcsán</i>).</p>	<p>Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban.</p> <p>A lényeg kiemelése írott és hallott szövegekből, tételmondat meghatározása, szövegtömörítés, szöveg átfogalmazása adott szempont szerint.</p> <p>Többféle képpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek feltárása.</p> <p>Különféle társadalmi-történelmi jelenségek összehasonlítása.</p> <p>Az információforrások kritikus kezelése. Kérdések feltevése a forrás megbízhatóságára, a szerző esetleges elfogultságaira, tájékozottságára, rejtett szándékaira stb. vonatkozólag.</p> <p>Történelmi-társadalmi adatok, modellek és elbeszélések elemzése a bizonyosság, a lehetőség és a valószínűség szempontjából.</p> <p>Szépirodalmi és más fiktív elbeszélések összehasonlítása történelmi elbeszélésekkel a narráció módja alapján.</p> <p>Szépirodalmi szövegek, filmek stb. vizsgálata a történelmi hitelesség szempontjából.</p> <p>Történelmi szereplők, társadalmi csoportok, intézmények viselkedésének elemzése. Feltevések megfogalmazása az egyének, csoportok és intézmények viselkedésének mozgatórugóiról.</p> <p>Történelmi jelenetek elbeszélése, eljátszása különböző szempontokból.</p> <p>Önálló vélemény megfogalmazása társadalmi, történelmi eseményekről, jelenségekről és személyekről. Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására. Ellenérvek gyűjtése az ellenvélemények cáfolására.</p> <p>Különféle értékrendek összehasonlítása, a saját értékek tisztázása. Társadalmi-történelmi jelenségek értékelése a saját értékrendnek megfelelő szempontok alapján.</p> <p>Különféle társadalmi-történelmi jelenségek összehasonlítása strukturális és funkcionális szempontok alapján.</p> <p>Feltevések megfogalmazása egyes társadalmi-történelmi jelenségek háttéréről, feltételeiről, közvetlen és mélyebb okairól. Érvek gyűjtése a feltevések mellett és ellen. Az érvek kritikai értékelése.</p> <p>A megismert jelenségek rendezése okok és okozatok, hasonlóságok és különbségek, szándékok és következmények szerint. Vizuális rendezők (táblázatok, ábrák) használata.</p>

3. Kommunikáció

7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
<p>Beszélgetés és vita egy-egy emberismereti, társadalmi, történelmi témáról. A tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése. Saját vélemény érthető megfogalmazása. Mások véleményének türelmes meghallgatása és figyelembevétele.</p> <p>Események, történetek elbeszélése emlékezetből élőszóban.</p> <p>Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretekről.</p> <p>Fogalmazás írása valamely történelmi-társadalmi témáról.</p> <p>Rajz egy történelmi vagy társadalmi témáról. Rajzos vázlat készítése. Modellek, makettek, tárgymásolatok készítése. Tárgyak alkotása hagyományos kézműves technikákkal.</p> <p>Események, történetek, jelenségek mozgásos, dramatikus megjelenítése.</p>	<p>Beszélgetés és vita egy-egy emberismereti, társadalmi, történelmi témáról. A tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése. Saját vélemény érthető megfogalmazása. Mások véleményének türelmes meghallgatása, érvelésük összefoglalása és figyelembevétele.</p> <p>A vita során a véleménykülönbségek tisztázása, a saját álláspont gazdagítása, továbbfejlesztése mások véleményének figyelembevételével.</p> <p>Események, történetek elbeszélése emlékezetből élőszóban.</p> <p>A különböző információforrások – köztük primer történelmi források – elemzéséből levont következtetések, illetve különféle társadalmi-történelmi összefüggések szóbeli kifejtése.</p> <p>Beszámoló, kiselőadás tartása a szépirodalomból, a népszerű tudományos irodalomból, történelmi forrásokból származó szövegek, valamint a sajtó, a rádió- és a tévéműsorok alapján.</p> <p>Esszé írása történelmi-társadalmi témákról, ennek kapcsán a kérdés világos megfogalmazása, a bizonyítékok és cáfolatok kifejtése, a következtetések levonása.</p> <p>Történelmi, társadalmi témák vizuális ábrázolása. Rajzos vázlat, folyamatábra, diagram készítése. Önállóan gyűjtött képekből összeállítás, tábló készítése. Modellek, makettek, tárgymásolatok alkotása.</p> <p>Események, történetek, jelenségek dramatikus megjelenítése.</p>

4. Térben-időben való tájékozódás

7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
<p>Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata: hónap, év, évtized, évszázad, emberöltő. Időmeghatározás más ismert eseményre, jelenségre való utalással. Krisztus előtt, Krisztus után.</p> <p>Az idő ábrázolása téri-vizuális eszközökkel, kronológiai adatok rendezése.</p> <p>Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete. A tanultak elhelyezése az időben ezekhez a kiemelt időpontokhoz képest. Egyszerű kronológiai számítások.</p> <p>Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása.</p> <p>Egyszerű térképek másolása kézi munkával. A térkép legfontosabb elemeinek felismerése: vizek, domborzati jelölések, államhatárok, települések. A tanult helyek megkeresése a térképen. Események, jelenségek leolvasása történelmi térképekről. Távolságok becslése és számítása történelmi térképeken. Egyszerű alaprajzok készítése.</p> <p>Történelmi helyszínek modellezése.</p> <p>Események kapcsolása a tanult helyekhez.</p>	<p>Történelmi korszakok, periódusok nevének használata a történelmi idő tagolására.</p> <p>Az idő ábrázolása téri-vizuális eszközökkel, kronológiai adatok rendezése.</p> <p>Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete. A tanultak elhelyezése az időben ezekhez a kiemelt időpontokhoz képest.</p> <p>Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása.</p> <p>A világtörténet, az európai történelem, a magyar történelem és a helytörténet eltérő időbeli ritmusának és kölcsönhatásainak elemzése.</p> <p>Az egyes történelmi jelenségek (gazdaság, kultúra, politika stb.) eltérő időbeli ritmusának és kölcsönhatásainak elemzése.</p> <p>Különböző időszakok történelmi térképeinek összehasonlítása, a változások hátterének feltárása.</p> <p>A történelmi tér változásainak leolvasása különböző (pl. népsűrűséget, vallási megoszlást ábrázoló) térképekről.</p> <p>Az adott téma tanulmányozásához leginkább megfelelő térkép kiválasztása különféle atlaszokból.</p> <p>Egyszerű térképvázlatok rajzolása szöveges információforrások alapján.</p>

5. A tartalom kulcselemei

7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> • további ismereteket szerezzenek a helyi hagyományokról, a lakóhely múltjáról, továbbá a környék, a lakóhely természeti értékeiről, az azokat fenyegető veszélyekről és a megóvásukra tett erőfeszítésekről; • a történelmi múlt egy-egy térben és időben határolt darabját mélységében tanulmányozzák; • egy-egy jelenség változását az időben több korszakot átfogóan is tanulmányozzák; • további ismereteket szerezzenek a magyar állam és a magyar nép történetének fontosabb fordulópontjairól, megismerkedjenek a magyar történelem kiemelkedő személyiségeivel; • további ismereteket szerezzenek az európai történelem jelentős állomásairól és legalább egy Európán kívüli civilizációról; • ismereteket szerezzenek arról, milyenek voltak az emberek hétköznapijai a különböző korokban és kultúrákban; • ismereteket szerezzenek a politikai konfliktusokról (forradalmakról, háborúkról), különösen azok hétköznapi, emberi, erkölcsi vonatkozásairól; • különbözőképpen értelmezzenek egyes történeteket a múltból aszerint, hogy melyik szereplő nézőpontját fogadják el; • ismerkedjenek a lakóhelyen élő nemzeti és etnikai kisebbségek életével, kultúrájával, közös múltunkkal; • felkészültségüknek megfelelő szinten kommunikációt folytassanak olyan témakörökről, mint az emberek közötti különbségek, a nemek közötti kapcsolatok, az egyén és a közösség viszonya, a gazdálkodás kérdései, a demokrácia és az emberi jogok; • szembesüljenek a szabadság és a felelősség emberi dimenzióival a magán- és a közélet különböző területein; • ismerkedjenek olyan köznapi és kiélezett élethelyzetekkel, konfliktusokkal, amelyek rávilágítanak az erkölcsi értékminőségek és az emberi helytállás jelentőségére, illetve az azokkal kapcsolatos problémákra. 	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> • további ismereteket szerezzenek a helyi hagyományokról, a lakóhely múltjáról, továbbá a környék, a lakóhely természeti értékeiről, az azokat fenyegető veszélyekről és a megóvásukra tett erőfeszítésekről; • egy-egy történelmi témát (a politika-, a gazdaság-, a társadalom-, a tudomány-, a technika- vagy a művelődéstörténet, illetve a történelmi ökológia köréből) mélységében tanulmányozzanak; • további ismereteket szerezzenek a magyar állam és a magyar nép történetének fontosabb fordulópontjairól, megismerkedjenek a magyar történelem kiemelkedő személyiségeivel; • további ismereteket szerezzenek az európai történelem jelentős állomásairól és legalább egy Európán kívüli civilizációról; • ismereteket szerezzenek a határon túli magyarok történetéről és kultúrájáról; • ismereteket szerezzenek a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek – köztük a romák – történetéről; • ismereteket szerezzenek a magyarországi zsidóság történetéről; • megismerkedjenek a 20. század nagy hatalmi, társadalmi és értékkonfliktusaival; • megismerhessék néhány jelentős történelmi személyiség átfogó pályaképét; • ismereteket szerezzenek a szűkös erőforrásokkal való racionális gazdálkodás lehetőségeiről; • elemezhessek a globális problémák, mindenekelőtt az ökológiai válság és az információs forradalom társadalmi-történelmi összefüggéseit; • felkészültségüknek megfelelő szinten kommunikációt folytassanak olyan témakörökről, mint az emberi elme, az erkölcs, a szexualitás, a mai magyar társadalom és gazdaság, a vállalkozás, a munkavállalás, Magyarország és az Európai Unió politikai rendszere, az érdekképviselések, napjaink nemzetközi konfliktusai, a demokrácia és az emberi jogok; • szembesüljenek a szabadság és a felelősség emberi dimenzióival a magán- és a közélet különböző területein; • ismerkedjenek olyan köznapi és kiélezett élethelyzetekkel, konfliktusokkal, amelyek rávilágítanak az erkölcsi értékminőségek és az emberi helytállás jelentőségére, illetve az azokkal kapcsolatos problémákra.

6. A reflexiót irányító kérdések

7–8. évfolyam	9–12. évfolyam
<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mit jelent az, hogy minden embert egyenlő méltóság illet meg? • Mit tehet az egyes ember másokért, a közösségért, a rászorulókéért? • Van-e fejlődés a történelemben? • Miért vannak háborúk? • Milyen szerepet játszik a természeti környezet az egyes országok, civilizációk életében? • Mitől függenek az egyes emberek, embercsoportok érdekei? • Miért vannak gazdag és szegény országok? • Mennyiben hatnak a „nagy emberek” a történelmi eseményekre és folyamatokra? • Mi a hit, a vallás szerepe az egyes ember és a társadalmak életében? • Van-e célja az emberi életnek, illetve az emberi történelemnek? 	<p>Legyen alkalmuk a tanulóknak arra, hogy választ keressenek olyan kérdésekre, mint a következők.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vannak-e abszolút erkölcsi értékek? • Miért kerülhet ellentmondásba erkölcs és jog? • Milyen útjai vannak az önmegvalósításnak? • Hányféle közösségi identitása lehet egy embernek? • Milyen értelemben beszélhetünk ok-okozati viszonyokról a történelemben? Van-e történelmi determinizmus? • Haladhat-e kényszerpályán egy ország történelme? • Hogyan élhetnek együtt különböző kultúrák, vallások, népek? Milyen lehetőségei és akadályai vannak a kultúrák közötti kommunikációnak? • Hogyan lehetséges, hogy ugyanazt a történelmi eseményt vagy jelenséget különböző emberek különbözőképpen értelmezik? • Mi az erőszak szerepe a történelemben? • Hogyan befolyásolja a geopolitikai helyzet egy állam, egy térség lehetőségeit? • Hogyan változott az állam szerepe a történelemben? • Az érdekek vagy az értékek hatása erősebb-e a különböző korok társadalmában?

IX. Az értékelés (27–28. óra)

Cél: ebben a modulban azt kívánjuk tudatosítani, hogy a kompetencia alapú történelemtanítás feltétele a kompetencia alapú értékelés. A tanulói tevékenységek, a kompetenciafejlesztő törekvések elvesztik jelentőségüket, értelmetleneknek mutatkoznak, ha a minősítő értékelés a szövegszerű, viszszaemondható tudásra fókuszál. Ilyen helyzetben a tanulók sem értik, hogy miért van szükség a változatos órai tevékenységekre.

A kompetencia alapú értékelés másik előfeltétele a fejlesztő értékelés. Ez a következő félév (módszertani) témája, de már itt fel kell idézni a kétféle értékelés közötti különbséget. Lehet, hogy csak utalni kell a hallgatók ezzel kapcsolatos tanulmányaira, de lehet, hogy előadás és megbeszélés, vagy éppen szövegfeldolgozás formájában részletesebben is foglalkozni kell a témával.

Ajánlott irodalom:

Knausz Imre: *Mit kezdünk az értékeléssel? Adalékok az integrációs nevelés pedagógiájához.* Educatio, Budapest, 2008.

http://knauszi.hu/sites/default/files/knausz_ertekeles.pdf

Ez a modul a minősítő értékelésről szól, és olyan gyakorlatokat tartalmaz, amelyek megkönnyíthetik a feladatok önálló összeállítását.

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
1.	A foglalkozásra akár egy külön órát is szánhatunk. Itt 10 perces előkészítő beszélgetéssel Bevezető beszélgetés az értékelésről. Minősítő és fejlesztő értékelés különbsége. A kompetencia alapú minősítő értékelés szükségessége.	frontális megbeszélés vagy csoportmunka	Knausz Imre: Mit kezdünk az értékeléssel?
2. kb. 25 perc	Négyfős csoportok alakulnak. Minden csoport megkapja a mellékelt dokumentumot. Instrukció Ez a teszt egy diagnosztikus tudásszintfelmérés céljából készült hatodikos tanulók számára. Döntsék el minden feladatról, hogy szerepelhet-e egy témazáró dolgozat részeként, és ha igen, készítsenek hozzá értékelési útmutatót, amely pontozási rendszert is tartalmaz. Célszerű először felosztani egymás között a munkát, utána megbeszélni az eredményeket.	kooperatív csoportmunka	IX/1. melléklet
3. kb. 10 perc	Kiosztjuk a csoportoknak a teszteredmények kiértékelését tartalmazó dokumentumot. Ezúttal nem kapja meg mindenki a teljes anyagot, hanem azt a csoportok számának megfelelően részekre szedjük, tehát minden csoport csak bizonyos feladatok kiértékelését kapja meg. A feladat az, hogy hasonlítsák össze a saját értékelési útmutatójukat az eredetivel, fogalmazzák meg, hogy melyiket tartják jobbnak, és mondjanak véleményt a tanulók által elért eredményekről.		Knausz Imre: Egy történelmi tudásszintmérés tapasztalatai. In: Donáth Péter – Farkas Mária (szerk.): <i>Filozófia – művelődés – történet</i> 2007. Trezor Kiadó, Budapest, 2007, 277–310. o. http://www.tofk.elte.hu/tarstud/filmuvtort_2007/knausz.pd

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
4. kb. 20 perc	A csoportok beszámolója. Értékelés. A tanulságok összefoglalása: milyen kompetenciákat és milyen módon próbált mérni a teszt?	közös megbeszélés	
5. kb. 10 perc	A következő feladatban a hallgatóknak más, nem tesztjellegű teljesítményformák méréséről kell gondolkozniuk. Instrukció Fogalmazzanak meg értékelési-pontozási szempontokat a következő tanulói teljesítményformákhoz: <ul style="list-style-type: none"> • összehasonlító esszé, • empatikus (szerepbe lépő) fogalmazás, • érvelő esszé, • tárgyalás (pl. makett), • interjúkészítés (oral history), • képelemzés, • kutatási feladat. A csoportok egy vagy két teljesítményformát kapnak.		
6. kb. 15 perc	Az eredmények megbeszélése. Összefoglalás és értékelés. A válaszok értékelése során az októnak nyitottságot kell mutatnia, és érdemes mérlegelni a különböző megközelítéseket. Ezeknek a feladattípusoknak nincs stabil és általánosan elfogadott értékelési rendszere. Sok segítséget adhat az érettségi feladatok értékelési útmutatója, de azt sem szabad az egyetlen lehetséges megközelítésnek tekinteni.	közös megbeszélés	http://www.oh.gov.hu/letolt/okev/doc/erettsegi_2008/oktober/k_tort_08okt_ut.pdf

IX/1. melléklet

Hatodikos tudásszintfelmérés történelemből

(A szükséges kép a kiértékelő dokumentumban)

1. Nézd meg figyelmesen a képet, majd válaszolj az alábbi kérdésekre!

1.1. Mit ábrázolhat a kép?

- A várkisasszony lovagját várja.
- Egy középkori városi polgárlány délutánja.
- Egy erdélyi orvosi rendelő váróterme a 17. században.
- Egy athéni diáklány vizsgájára készül.

1.2. Indokold meg a választásod! Vigyázz! Csak három sort kell kitöltened.

Nem lehet a), mert:

Nem lehet b), mert:

Nem lehet c), mert:

Nem lehet d), mert:

1.3 Mivel fűtötték ezt a szobát? Nevezd meg a fűtésre szolgáló berendezést!

2. A középkorban a malmokat gyakran patakok vize hajtotta. Néha ezeket a patakokat meleg vizű forrás táplálta. Ilyenkor jól járt a molnár. Vajon miért?

3. Szent László törvénykönyve elrendelte, hogy akasszák fel azokat, akik egy tyúk értékénél többet loptak. Képzeld el, hogy két nemesember vitatkozik! Az egyik ellenzi, a másik viszont védi László törvényét. Írd le a két úr érveit!

4. Olvasd el figyelmesen az alábbi részletet Szent László törvénykönyvéből! Mit tudtál meg ebből az idézetből László koráról?

„Ha a falusiak templomukat elhagyva máshová vándorolnak... kényszerítsék őket oda visszatérni, ahonnan elmentek.”

5. Az alábbi történetet egy olyan ember írta, aki teljesen járatlan a történelemben. Írd le sorban, hogy milyen hibákat követett el. Indokold is meg, hogy miért tartod azt hibának!

Egyszer, mikor Mátyás volt a magyarok királya, élt Budán egy szegény varga. Amikor hajnalban a kakas megszólalt – mert volt egy gyönyörű kakasa –, a mi vargánk már a varrógép mellett ült, és egyre-másra varrta a gyönyörű, grófnék kezére illő kesztyűket. Hanem reggelizni mégiscsak kell! Nyolc óra körül elbandukolt a város legolcsóbb pékjéhez, hogy két zsömlét vegyen magának. Már fordult volna vissza, ahogy húsz éve mindig tette, de most hirtelen az órájára pillantott. „Még fél kilenc sincs – gondolta. – Talán ma kivételesen vehetnék a zsömle mellé egy ínycsiklandozó erős paprikát is.” Úgy is tett. A zöldséges kofák utcájába sietett, kinézte magának a legjobb zöldpaprikát, ám amikor fizetni akart, a szél kikapta a kezéből a bankót, és messzire elröpítette. A református templomnál egy öreg néne kicsi Bibliákat árusított, ő fogta meg a varga pénzét, és persze visszaadta jogos tulajdonosának.

6. Írj egy szép, kerek fogalmazást! Ne legyen hosszabb 60 szónál!

Ha lány vagy, válassz az alábbi címek közül!

Miért szeretnék Dobó István lánya lenni?

Miért nem szeretnék Dobó István lánya lenni?

Ha fiú vagy, válassz az alábbi címek közül!

Miért szeretnék Dobó István katonája lenni?

Miért nem szeretnék Dobó István katonája lenni?

7. A következő szöveg egy XIV. századi francia krónika részlete. Olvasd el, majd válaszolj a kérdésekre!

Az Úr 1348. évében majd az egész föld területén olyan nagy halálozás pusztított, amelyhez hasonlót alig ismertünk. Az életben maradtak alig voltak elegendők ahhoz, hogy eltemessék a halottakat... Oly nagy rettegés kerítette hatalmába az egész világot, hogy amint valakin egy fekély vagy daganat keletkezett, általában a hónaljon vagy az ágyékon, az áldozatot minden segítségtől megfosztva elhagyták, még a rokonai is. Az apa elhagyta a betegágyon levő fiát és a fiú az apját. Senki sem csodálkozhat ezen, mert midőn egy házban valakit ez a betegség sújtott és belehalt, igen gyakran bekövetkezett, hogy az összes többi lakó megfertőződött, és ugyanolyan gyorsan meghalt... Ehhez a bajhoz jött még egy másik: az a hír terjedt el, hogy egyes bűnözők, de különösen a zsidók megmérgezték a folyókat és a kutakat, és ettől terjedt el annyira a Ez az oka annak, hogy annyi keresztény és zsidó, ártatlanok és feddhetetlenek, megölettek, megégettettek vagy kínzást szenvedtek, holott mindez a csapás a csillagok állásából vagy isteni bosszúból ered.

- 7.1. Milyen betegségről szól a forrás? Írd a szövegben lévő vonalra!
 - 7.2. Melyek ennek a betegségnek a legfontosabb tünetei?
 - 7.3. A betegség az erkölcsöket is megrontotta. Húzd alá azt a szövegrészt, amely erről szól!
 - 7.4. A szövegben két vallásról is szó esik. Melyek ezek?
 - 7.5. Ki az az Úr, akire a forrás második szava vonatkozik?
8. Jelöld be a történelmi Magyarország vaktérképén az alábbi helyeket!
- a) Pozsony
 - b) Buda
 - c) Erdély
 - d) [A megyeszékhely neve]

X. Javaslatok a félévet lezáró órához (29–30. óra)

Az utolsó duplaórán nyilvánvalóan sort kell keríteni a félév általános értékelésére. Ugyanakkor mindenképpen beszélni kell az egyes tantervkészítési projektekről, annál is inkább, mert a korábbi órákon nem terveztünk ilyen megbeszéléseket (a konzultáció – lehetőség szerint – a világhálón zajlik). Javasoljuk, hogy minden csoport szólhasson 5-8 percben a saját munkájáról, elképzeléseiről, nehézségeiről, és arról, hogy mi a véleménye a kapott bírálatokról. Ne feledjük, hogy nem ez az egyetlen megnyilvánulási lehetőségük, a diskurzus az egész félév folyamán zajlott, most egyszerűen lehetőséget adunk a közvetlen eszmecserére. A rövid beszámolóhoz bárki hozzászólhat, és az oktatónak is határozott értékelő jellegű véleményt kell nyilvánítania.

MÁSODIK FÉLÉV – FÓKUSZBAN
A MÓDSZEREK

X. A félév megszervezése (1–2. óra)

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
	A félév tervezése, szervezése		
20 perc	<p>Ismerkedés: Ha a csoportban olyan hallgatók (is) vannak, akik nem ismerik egymást, akkor érdemes a foglalkozást ezzel kezdeni. Két ismerkedési játékot az első félév első szemináriumánál már bemutattunk. Azok itt is alkalmazhatók. A tárgyakhoz kötődő asszociációs variációt más tárgyakkal lehet játszani. A nevek tanulását alliteráló tulajdonságokkal összekötő játékot variálhatjuk úgy, hogy nem az ülésrend határozza meg a sorrendet, hanem egy fonalgombolyag egymásnak gurítása, vagy valamilyen figura egymásnak dobása.</p>	a hallgatók körben ülnek	fonalgombolyag
20 perc	<p>A szeminárium vezetője ismerteti a stúdium célját, menetét, a hallgatók feladatait, a követelményeket, a teljesítés módját.</p> <p>Cél: a félév az Ember és társadalom iskolai tanulás-szervezéséhez kíván a hallgatóknak a gyakorlatot megalapozó elméleti és legfőképpen gyakorlati felkészítést nyújtani. A mai társadalomban elvárt, az új helyzetekben alkalmazni képes tudás kizárólag a tanulókat aktivizáló, cselekvéses tanulási módszerekkel, olyan tanulás-szervezési eljárásokkal érhető el, melyekben a diákok kooperatívan, egymástól tanulnak, s melyek amellet, hogy kompetenciáikat fejlesztik, egyúttal kellőképpen motiválják is őket. Ezen célok elérése érdekében a kurzus fókuszában a projekt módszer, valamint a kooperatív és dramatikus tanulási technikák állnak.</p> <p>A kurzus céljának megfelelően a hallgatók úgy fogják megszerezni e tanulás-szervezési kompetenciáikat, hogy maguk is e technikákkal dolgozva készítenek iskolai tanítási terveket és mutatják be produktumaikat társaiknak.</p> <p>A hallgatók a bevezető óra keretében – a későbbiekben – három-négyfős csoportokat alakítanak, s a félév során végig ugyanabban az összeállításban fognak csoportmunkában dolgozni.</p> <p>Követelmények:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Minden csoport egy, az Ember és társadalom műveltségi területhez tartozó, saját maga által választott témából, az általa meghatározott évfolyamra szóló iskolai projekttervet készít, és azt a szemináriumon prezentálja. 2. Minden csoport egy, az Ember és társadalom műveltségi területhez tartozó, saját maga által választott témából, az általa meghatározott évfolyamra szóló kooperatív és/vagy dramatikus óratervet készít, és azt a szemináriumon prezentálja. <p>A félév menete:</p> <p>1–2.óra: A félév tervezése, szervezése 3–4. óra: A projekt módszer 5–8. óra: Projekttervek készítése 9–14. óra: Projekttervek bemutatása 15–16.óra: Kooperatív és dramatikus módszerek 17–20.óra: Óratervek készítése 21–28.óra: Az órák megtartása 29–30.óra: Félévzárás, értékelés</p>	tanári ismertetés, megbeszélés	

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
	Megbeszélés, melynek keretében hívjuk fel a hallgatók figyelmét arra, hogy a kontaktórák időkerete valószínűleg nem lesz elegendő a feladatok elvégzésére, tehát számítsanak arra, hogy otthoni munkavégzésre is szükség lesz. Amennyiben az intézményben megoldható, hogy a szemináriumon internet-hozzáférés mindig legyen, akkor nem szükséges, de ha nem, akkor a hallgatóknak úgy kell órára jönniük, hogy hozzanak magukkal a projekttervek, illetve az órák előkészítéséhez szükséges anyagokat.		
10 perc	Csoportalakítás Ha a szemináriumon olyan hallgatók vannak többségben, akik ismerik egymást, akkor szimpátiacsoportok alakítása célszerűbb. Ha a hallgatók többsége nem ismeri egymást, akkor valamilyen csoportalakító játékkal szervezzük meg a csoportokat.	csoportmunka	
40 perc	Ötletroham A megalakult csoportok tagjai ötletroham keretében megbeszélik, hogy milyen témát választanak a két feladatukhoz.	csoportmunka	

XI. A projektmódszer (3–4. óra)

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
	Bevezetés		
10 perc	A hallgatók 4 szimpátiacsoportot alakítanak. A szóforgó módszerrel összegyűjtenek mindent, ami a projektmódszerről eszükbe jut és lejegyzik gondolataikat. (A csoport tagjai sorban, az óramutató járásával egyező irányban, elmondják egymásnak a gondolataikat, egy tag beszédidejét meg lehet határozni.)	kooperatív csoportmunka – szóforgó	
80 perc	Minden csoport húz egy projektkártyát, amin a projekt neve és web elérhetősége szerepel. Az a feladatuk, hogy tanulmányozzák a projektleírást és az azt követő kipróbálási napló(ka)t. Ennek során megismernek egy projektleírást, valamint a projektet kipróbáló egy vagy több tanárnak a projektmunkához, a konkrét projekthez való előzetes hozzáállást, a kipróbáló iskola és osztály leírását, a projektmunka során felmerült örömeket és problémákat, a gyerekek és a tanárok véleményét, és az utóbbiak 10 fokú skálán történő projektértékelését is. A hallgatók megbeszélnek a projektről alkotott véleményüket, és kiegészítik az előzőekben a projektmódszerről általuk leírtakat. Minden csoport prezentálja munkáját és az oktató segítségével a táblán összegzik a csoportoknak a projektmódszer jellemzőiről kialakított véleményét. Majd megnézik a projektmódszerről a mellékletben található leírást, megbeszélnek a projektmódszer lényegét, a hagyományos tanulászervezéssel szembeni előnyeit, hátrányait, és ha szükséges, kiegészítik az általuk készített vázlatot.	csoportmunka – esettanulmány prezentáció, megbeszélés és közös vázlatkészítés	projektkártyák – 1. melléklet internet elérhetőség 2. melléklet tábla vagy flipchart

XI/1. melléklet

Projektkártyák

SOKSZÍNŰ EURÓPA

<http://www.ofi.hu/elemek/userfiles/45-46.pdf>

KÖLYÖK ÚJSÁG

<http://www.ofi.hu/elemek/userfiles/109.pdf>

EGÉSZSÉGNAP

<http://www.ofi.hu/elemek/userfiles/159-160.pdf>

KLUBSZOBA KIALAKÍTÁSA

<http://www.ofi.hu/elemek/userfiles/175.pdf>

XI/2. melléklet

A projektmódszer leírása

A projekt (projectum) latin eredetű szó, amely angol közvetítéssel került a magyarba, eredeti jelentése terv, tervezet.

A projektekre épülő oktatás elve és gyakorlata nem újdonság a pedagógiai gyakorlatban, hiszen már Comenius didaktikájában is találunk utalásokat a projektpedagógiára, Tessedik Sámuel pedig már kifejezetten a diákok önálló munkálkodására építette gazdasági iskolájának rendszerét. A modern értelemben vett projektpedagógiát azonban a pragmatista filozófia és pedagógia megteremtőjétől John Dewey-től eredeztetjük, aki chicagói kísérleti iskolájában a XIX. század végén fejlesztette ki a módszer alapjait.¹⁷ A módszer elméleti alapjait és a gyakorlat módszertanát követője, Kilpatrick fektette le 1919-ben megjelent „The project method” (A projektmódszer) című könyvében.

Az utóbbi időkben, főleg a kompetenciafejlesztés előtérbe kerülése következtében, a projektpedagógia reneszánszát éli. Hortobágyi Katalin meghatározása szerint: „A projekt egy *sajátos tanulási egység, amelynek a középpontjában egy probléma áll. A feladat nem egyszerűen a probléma megoldása vagy megválasztása, hanem a lehető legtöbb vonatkozásnak és összefüggésnek a feltárása, amely a való világban az adott problémához organikusan kapcsolódik.*”¹⁸ M. Nádasi Mária szerint a projekt nem más, mint „valamely összetett, komplex, gyakran a mindennapi életből származó téma; a témafeldolgozáshoz kapcsolódó célok, feladatok meghatározása, a munkamenet és az eredmények megtervezése; az eredmények prezentálása.”¹⁹

A projektpedagógia jellemzői:

- nemcsak tanulásszervezési forma
- hanem egyben valóságos tevékenység is,
- a tanulás olyan szociális kontextusba helyezése
 - amiben tényleges tevékenység során valósul meg a tanulók közti együttműködés
 - amely egyúttal lehetőséget nyújt az egymástól való tanulásra
 - és a cselekvéses tanulásra is
 - a projektmunka során a résztvevőket felelősség terheli
 - nő az önismeretük
 - és szervesen hozzá tartozik az értékelés, önértékelés is
 - a tényleges tevékenység révén növeli a tanulók motiváltságát, megoldásokra készíteti a tanulókat
 - és mindeközben a kompetenciáikat komplex módon fejleszti,
- kiváló gyakorlótér a későbbi aktív társadalmi szerep- és munkavállalás megalapozására, hiszen a munkavégzés minden eleme (tervezés, szervezés, munkamegosztás, csoportos munkavégzés, felelősségvállalás, meglevő és új ismeretek alkalmazása és szintetizálása, értékelés) megtalálható benne,

¹⁷ lásd bővebben: „The School and Society” (Az iskola és társadalom, 1899) és a „Democracy and Education” (Demokrácia és nevelés, 1916) című műveiben.

¹⁸ Hortobágyi Katalin: Projekt kézikönyv. IFA-OKI IFK, Budapest, 1991

¹⁹ M. Nádasi Mária: Projektoktatás. Gondolat Kiadói Kör, Budapest, 2003

- lényegét tekintve a kooperatív csoportmunkán alapszik, ennek megfelelően a tanulói aktivitás a csoporton belüli verseny helyett az együttműködés, hiszen a projekt produktuma valamilyen közös termék, amelyben a részletek egésszé állnak össze, de ugyanakkor versenyt is feltételez a csoportok között,
- projekt munkát tervezhetünk egy 45 perces órára, egy vagy több projektnapra, egy projekthétre, vagy egy egész tanévre, akár epochálisan is,
- több tanár együttes, összehangolt munkáját feltételezi,
- több tanári munkát követel (előkészítést igényel és nem lehet rutinból csinálni),
- nagyobb eszköz és térigénye van, mint a frontális tanításnak (számítógépek, csoportmunka stb.),
- drágább, mint a hagyományos oktatás (anyagköltség),
- sokkal nagyobb az időigénye, mint a frontális tanításé, s erre a tervezésnél oda kell figyelni,
- a projekt feladat során a tanár új szerepbe kerül, hiszen a tudás egyedüli birtokosából a tanulás-szervezés, a tanulásmódszertan, az ismeretszerzés és a kritikai gondolkodás, vagyis módszertani szakértővé és egyben a diákok segítőjévé kell válnia.

A projekt munka algoritmus:

1. A tervezés során a tanulók meghatározzák a konkrét feladatot, amivel foglalkozni akarnak. El-döntik, meghatározzák a készítendő konkrét produktumot. Annak megfelelően megtervezik a feladat- és problémamegoldást, részfeladatokra bontják, ütemtervet készítenek, elosztják egymás között a részfeladatokat, felelősöket neveznek meg, megszabják, hogy a részfeladatokra mennyi időt szánnak, és döntenek abban is, hogy ki koordinálja a részfeladatokat.
2. A kivitelezés során mindenki végzi a saját részfeladatát: ha pl. a projekt célja, valamilyen témában való kutatás, akkor cikkeket, képeket, videókat gyűjtenek az internetről, könyvtárból, majd sze-lektálnak, a talált információk közül kiválasztják a számukra relevánsakat, és elkészítik belőlük a prezentációjukat, produktumukat.
3. A produktumok bemutatása
4. Értékelés
 - csoporton belül az egyének részvételét (időben végrehajtotta-e a rábízott feladatot, együttmű-ködött-e a többiekkel),
 - a csoportok értékelik egymás munkáit (pl. beszélgetéssel, vagy szavazással kiválasztják a leg-jobb munkát),
 - tanári értékelés.

Projektséma egy iskolai projekthez:

A projekt címe

Időtartam:

Javasolt évfolyam(ok):

Cél:

Kulcsfogalmak:

Partnerek:

Javaslatok az előkészítő szakasz munkájához:

Felhasználható források:

	Lépések-tevékenységek	Munka- formák, módsze- rek	Feltéte- lek, eszkö- zök	NAT kapcsolódások: Műveltségi területek Kulcskompetenciák Kiemelt fejlesztési feladatok
1.	Ráhangolódás			
2.	Feldolgozás			
3.	Értékelés			

Ajánlott irodalom

Buzás L.: *A reformpedagógia hatása a hazai nevelésre és oktatásra*. Bp., 1989.

Falus Iván: *Didaktika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004.

Hegedűs Gábor: *A projektmódszer elmélete*. In Hegedűs Gábor (szerk.): *Projektmódszer I–III*. Budapest, 1998.

Hegedűs Gábor – Szécsi Gábor – Mayer Ágnes – Zombori Béla: *Projektpedagógia*. Tanítóképző Főiskolai Kar, Kecskemét, 2002.

Hortobágyi Katalin: *Projekt kézikönyv*. IFA-OKI IFK, Budapest, 1991.

Knausz Imre: *A tanítás mestersége*. Iskolafejlesztési Alapítvány, Budapest, 2001.

Mendl Lajos: *A projekt*. In Knausz Imre (szerk.): *Történelem az évszámokon innen és túl*. Műszaki Kiadó, Budapest, 2002.

M. Nádasi Mária: *Projektoktatás*. Gondolat Kiadói Kör, Budapest, 2003.

Kompetenciafejlesztés projektmódszerrel. (Szerk: Falus Katalin – Vajnai Viktória) Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2008.

XIII. A projektervek bemutatása (9–14. óra)

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
270 perc	<p>Elkészültek a projektervek.</p> <p>A csoportok sorban, egymás után bemutatják produktumaikat. A prezentációkra annyi időt hagyjunk, hogy mindegyikre jusson (attól függ, hogy hány csoport dolgozott) és minden bemutató végén még az értékelés is beleérjen.</p> <p>Az értékelésnél fontos, hogy először a prezentáló csoport értékelje a saját munkáját (témaválasztás, a feldolgozás megfelelt-e a kiválasztott témának, évfolyamnak, szerintük sikerült-e a céljukat elérni, mi volt nehéz/könnyű a feladat során, mit csinálnak majd másképp stb.). Ezt követően a többi csoport értékelje a prezentációt, majd tanári értékelés zárja az egyes projektervek bemutatását.</p>		XIII/1. melléklet

XIII/1. melléklet

Szemponatok az értékelő megbeszélésekhez

Projekterv-prezentációk és az egymásnak megtartott tanítási órák

Az értékelő megbeszéléseken először mindig a hallgatók szóljanak, és csak utána az oktató. Ez nagyon fontos azért, hogy az oktató határozott állásfoglalása ne némítsa el a hallgatókat.

Az órák megbeszélése esetén természetesen először meg kell adni a szót az órát tartó csoportnak. Mondják el, mi volt a céljuk, és azt megítélésük szerint mennyire sikerült elérni.

Meg kell értetni a hallgatókkal, hogy itt fejlesztő értékelésről van szó. Az érdemjegy alapja az az írásos anyag lesz, amit a csoportok leadnak, és ennek a beszélgetésnek az a célja, hogy segítse az éppen szereplő csoportot, hogy minél jobb anyagot adhassanak le a félév végén. A kritika és a bírálat tehát szükséges és segítő jellegű.

Ugyanezért fontos, hogy az oktató is nagyon határozottan fogalmazza meg a véleményét, következetesen érvényesítse az előzetesen megbeszélte szempontokat. A kritika senkinek sem esik jól, és ezt természetesen figyelembe kell venni, ugyanakkor fontos, hogy a hallgatók a gyenge, sablonos, a közoktatás megszokott hibáit ismétlő tervezetekről és órákról ne hihessék azt, hogy minden rendben van velük.

Az értékelés fő szempontjai a következők lehetnek:

célszerűség: a tervzet megfelel-e a kitűzött céloknak, a megtartott tanórán sikerült-e elérni a célokat?

érdekesség: eléggé motiváló-e a tervzet, illetve motiváló volt-e a megtartott óra, lekötötte-e a hallgatókat?

megvalósíthatóság: a projekterv megvalósítható-e, a megtartott órából átvihető-e valami a közoktatásba (tartalom vagy módszer), és vajon milyen tanulócsoporthoz tartozhat?

Az értékelő megbeszéléseket célszerű – ha lehet – körben ülve megrendezni, ezzel is kifejezve, hogy egymáshoz beszélünk, a megszólalások címzettje minden résztvevő, nemcsak a tanár.

XIV. Egy tevékenység-központú történelemóra – Kőszeg ostroma (15–16. óra)

Cél: ebben a modulban egy történelmi témájú dramatikus-kooperatív gyakorlatot csinálnak végig a hallgatók. A cél, hogy megtapasztalják: valódi tanulás történhet ebben a formában, továbbá, hogy személyes tapasztalatokat szerezzenek egyes alkalmazható kooperatív technikákról. Ezzel a gyakorlattal készítjük elő a következő fázist, amikor nekik kell a történelemhez vagy a társadalomismeret-höz kapcsolódó óraterveket összeállítani.

A *Kőszeg ostroma* című gyakorlat meglehetősen komplex. Mindenekelőtt a források mélyebb megértését szolgálja azáltal, hogy az elbeszélő szövegből jelenetet kell készíteni (a módszer neve: dramatikus transzformáció). Ez nem egyszerűen a szöveg átalakítása: saját tapasztalatokra és más történetek ismeretére támaszkodva meg kell érteniük a szereplők szándékait, enélkül a megjelenítés nem lehetséges. Ugyanakkor a feladat időutazásos jellegű. Azáltal, hogy médiaműfajokban kell előadni a történetet, azt a jelen nézőpontjából kell újragondolni, ez ismét a megértést segíti: a szokatlan nyelvezetű és tartalmában is tőlünk távol álló szöveget saját élet- és médiatapasztalataik alapján kell olvasni, egy ismerős értelmezési keretbe helyezve. Történetet előadni különböző médiaműfajok szabályai szerint a történelmi tartalomtól függetlenül is érdekes feladat. Segít tudatosítani az adott műfaj szabályait és hatás eszközeit. Végül kiemelendő, hogy két ellentétes perspektívájú történelmi forrás feldolgozásáról és összeegyeztetéséről van szó, ami a kritikai gondolkodást és a forráskritikai szemléletmódot erősíti a történelemtanításban.

A gyakorlatot egy duplaórára terveztük, de nagyobb létszámú csoport esetén érdemes akár két duplaórát is rászánni.

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
1. kb. 15 perc	<p>Az óra céljának ismertetése</p> <p>Egy olyan gyakorlatot ismerünk meg, amelyben a kooperatív tanulás és a dramatizálás elvei is érvényesülnek. Egy példa a sok lehetséges közül arra, hogy mire használhatók ezek a stratégiák a történelemtanításban.</p> <p>Négyfős (3-5 fős) csoportokat szervezünk, minden csoport megkapja mindkét forrást.</p> <p>A feladat ismertetése</p> <p>A történelmi háttér: a török újabb és újabb hadjáratokat indít a Habsburg Birodalom ellen, 1526-ban megtörte a magyar állam ellenállását, és jórészt megsemmisítette a magyar haderőket is. 1532-ben Bécs ellen indul, ennek a hadjáratnak egyik mozzanata Kőszeg ostroma. Az ostromról egy kortárs török történetíró (és alighanem szemtanú), valamint Istvánffy Miklós később keletkezett műve tudósít.</p> <p>Olvassák el, és igyekezzenek megérteni a forrásokat. A két szövegből rekonstruálják, hogy mi történhetett valójában.</p> <p>Válasszanak egy népszerű médiaműfajt, amelynek a szabályait követve fogják bemutatni a történeteket. Egy kb. 5 perces jelenetet kell előadniuk, az időtartam változhat annak függvényében, hogy hány csoport van. Megfogalmazhatunk néhány javaslatot, ötletet: híradó, oknyomozó riport, kibeszélő show, akciófilm stb. Beszéljük is meg, hogy melyik csoport melyiket választja!</p> <p>Ajánljuk fel, hogy az ismeretlen szavakat megmagyarázzuk, és segítünk a nehezen érthető részek értelmezésében.</p>		XIII/1. melléklet

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
2. kb. 25 perc	<p>Az egyes csoportok dolgoznak a feladaton.</p> <p>Az oktatónak közben figyelnie kell, hogy állnak a munkával. Bár a szövegek nem könnyen érthetőek, és az olvasásuk nehézséget okozhat, ösztönözzük a hallgatókat arra, hogy 10 perc után már kezdjék el a jelenet megtervezését. Tervezzék meg a helyszínt is, a rendelkezésre álló bútorok elrendezésével alkossanak jelzesszerű díszleteket.</p> <p>Bocssáunk a rendelkezésükre legalább csomagolópapírt és filctollakat további jelzések létrehozásához.</p>	kooperatív csoportmunka	csomagolópapír, filctollak, esetleg más eszközök a díszletek és jelmezek jelzésére
3. kb. 30 perc	<p>A jelenetek előadása</p> <p>Érdeemes először megnézni az összes jelenetet, és utána megbeszélni a látottakat.</p>	dramatikus előadások	
4. kb. 20 perc	<p>Értékelő megbeszélés és reflexió</p> <p>Közös megbeszélés keretében röviden értékeljük az előadásokat. Érdeemes először a szereplőknek megadni a szót, utána a többi csoport mondhat véleményt, majd a tanár is elmondja a benyomásait.</p> <p>Szempontok az értékeléshez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mennyire volt hű a forráshoz? (sikerült-e megérteni a forrást és felhasználni a benne rejlő információkat?) • Mennyire tükrözte valójában az előadás a választott műsortípus műfaji sajátosságait? <p>Ezután megbeszélés keretében összefoglaljuk, hogy milyen kompetenciák fejlesztésére volt alkalmas a játék, milyen érvek szólnak mellette és ellene.</p>		

XIV/1. melléklet

Kőszeg ostroma 1532-ben

(Dselalzade Musztafa munkájából)

Forrás: Dr. Unger Mátyás: Bevezetés a források ismeretébe és a forráselemzésbe. OKI, Budapest, 1985, 114–115. o.

Valóban a nevezett erősség egy nehezen járható hegy lábánál épült nagy vár, melynek fala terjedelmes, mint az egész világ, a levegőbe nyúló bástyái magasabbak az égi Hal csillagzatnál és olyan erősek, hogy nem lehet leírni.

Árkának mélységét és szélességét az okosak éles esze sem bírná megmérni.

Az elbizakodás borától megrészegedett lázadók a tornyokon és a falakon ágyúkat, sakaloszokat és zarburzanokat állítván fel, elkezdtek harcolni az iszlám népével.

A vár minden oldalról, egészen bekerítettett. Mikor a lagimdsik – minden lehetséges hadi eszköz és anyag beszerzése után az aknák ásásával foglalkoztak, az alávaló gyaurok tudomást vevén a vár elfoglalásának eme módjáról, szemközt jöttek és néhány aknát megsemmisítettek; néhány helyen pedig, hol aknát nyitottak, mivel a fal alapja igen mélyen volt, vízre találtak és így eredménytelenül ástak. Az aknák némelyike kellő helyre érven, az említett hónap 19. napján felrobbantották őket. A harcszomjas csapatok több helyen fölemelték a zászlókat, az „Allah akbar” és az „Allah, Allah” kiáltás a szilárd égboltig felhatolt. A felséges Isten végzésében halál lévén határozva, a nedvességgel telt felhők esőt sírtak a feslett erkölcsűek puszkagolyóitól vértanúságot szenvedett igazhívókért; a gyaurok

vérének gőze és a zarbuzanok füstje pedig elhomályosította a nap fényét. Mivel a várbeli tévelygő gyaurok előtt korom sötétté lőn a világ, a puskák és zarbuzanok tűzének fénye nem volt világító szövétnekük a harcban. A felséges Isten végzésében nem erre a napra volt elhatározva a vár elfoglalása. A rumilii győzelmes hadtestből az egyes szandsákok szpáhijai sorban előjövén, az összehordott fát az árok partjáról bele hányták s így a keleti, északi és déli oldalon, összesen három helyen, egy-két nap alatt betöltötték fával a föld gyomráig lenyúló mély árkot, sőt az ároknál feljebb, a vár falánál magasabbra érő néhány hegyet raktak belőle.

Amint a gyámoltalan gyaurok észre vették, hogy a farakások felülmúlják a falat és várost, kénnel és kátránnyal bevont búzakévéket és szénacsomókat gyújtottak meg s belülről kidobálták, hogy felgyútsák a farakást. Ilyen módon igyekeztek a bajt elhárítani. Ama pokolra valóknak tűzimádó természetük lévén szokva a tűz gyötrelméhez, a lelki fájdalom orvosságát és a halálos betegség gyógyszerét is a tűztől kérték. A könyörület és kegyelem kapuja megnyílván a tűzimádók és hitetlenek könyörgésén s imádságuk meghallgatásra találván a felséges Istennél, bölcs végzése vágyaik teljességére fordult, minélfogva a fa a tűztől, melyet a várból szórtak, meggyulladt, az igaz hit népének szívét pedig levertség szállta meg.

Mivel a győzelmes harcosoknak a harcban tanúsított rettenthetetlen viselkedésük félelemmel és aggodalommal töltötte el a gyauroknek félénk szíveit és ezért makacs életüknek képét a megsemmisülés tükrében látták: ennélfogva az említett hónap 26. napján a vár emírje, a Mikolas nevű hitetlen, kegyelemért kiabálva megalázkodással és megöntve kijött a várból s az irgalmas pasa közbenjárásához folyamodva kegyelmet kért a világ menedékhelyeként szereplő padisah győzelmes udvarától. Minthogy az ellenségen Isten segítségével történt diadalmaskodás után a hatalomért való hálaadás a megbocsátásban és irgalomban nyilatkozik; ennélfogva a várbeli nép kegyelmet kapott s a jól elzárt erősség megnyitvatván a pasa fáradozása által, a vár kulcsait elhozták a magas udvarba és átadták.

XIV/2. melléklet

Istvánffy Miklós ugyanarról

(Részletek Istvánffy: A magyarok történetéből)

Forrás: Dr. Unger Mátyás: Bevezetés a források ismeretébe és a forráselemzésbe. OKI, Budapest, 1985, 116–117. o.

A vár falait réges-régen hozzá nem értő módon építették, négy sarkán egy-egy kör alakú bástyával, továbbá egy nagy toronnyal, mely a kapu felett van. De ezeket is néhány helyen az idő vasfoga kezdte. A vár maga nyugat felé fordul, négyszögletes alakú, kis tornyokkal, s árokkal van körülvéve; sem a természet, sem az építkezés nem tette elég erőssé.

Ez ellen a szegényes és ismeretlen városka ellen indította Szolimán, sokaknak nagy csodálkodására, erőit; ezekkel, mint gögösen dicsekedni szokott, oly sok és oly nagy győzelmet s diadalt aratott mindenféle nemzet, minden ellenség felett, akikkel eddig csak háborút viselt; elhatározta magában, hogy az egész földkerekség feletti uralmat megszerzi...

Amikor Nikolics észrevette, hogy mégis egyenesen neki tart, kötelességszerű lelkesedéssel és buzgó lélekkel kijavította a bástyákat és a falakat, kitakarította az árkokat, az ágyúkat alkalmas helyen elhelyeztette és Ferdinándtól katonai őrséget kért.

Mikor Ibrahim parancsot adott, hogy szokás szerint tekervényes sáncokat emeljenek, erős kosarakat földdel töltsenek meg, s az ágyúkat húzzák a helyükre, előbb a várfalakat kezdték ágyúlövésekkel töretni, s hozzáfogtak néhány helyen az ostromhoz. Ez azonban nehézkes és hosszadalmas volt, mert a falak lerombolására alkalmas ágyúik nem voltak – Ibrahim, mint mondják, ilyeneket szándékosan nem hozott magával –, a mezei skorpióágyúk azonban, melyek lúdtojásnál nagyobb golyókat lőttek ki, sokkal nagyobb rémületet keltettek az ostromlottakban, mint amennyi kárt a várfalakban...

Ibrahim Kőszeg falait ugyanekkor megszakítás nélkül verette, s aknákat ásva és azokban a lőport felrobbantva, azokat ledöntetni törekedett. Az ostromlottak azonban földsáncokat emelve, s a réseket gerendákkal és más anyaggal belül buzgón elzárva, a megrongált falakat megerősítették; Nikolics jónak látta, hogy a városiak és a katonák közül senki se pihenjen, s még magukat az asszonyokat is rászorította, hogy munkához lássanak. Végül Ibrahim a falat részint aknákkal, részint az állandó lövésekkel egy helyen megnyitotta, s parancsot adott, hogy a katonák azt nagy erővel támadják. Mikor ezek serényen támadást intéztek, Nikolics övéit, kik az őrségen voltak, habozás nélkül szembeveti velük, s ádáz és véres csata támad, annyira, hogy kezdetben az ellenség győzelme megingott. Később azonban, amikor észrevették, hogy a janicsárok mégiscsak feljutnak a fal tetejére, a védők közül sokan megrémülve és megfutamodva azt a hírt terjesztették, hogy a várost elfoglalták, bajtársaikat leölték, s le vannak verve. Ettől a hírtől, meg félelemtől megrettenve az asszonyok, gyermekek és erőtlen öregek sokasága, kiket nem messze a városházától egy helyre összezártak, éktelen nagy lármát csaptak. A törökök ezt hallva inkább megdöbbenek, semmint megijedtek, a támadást abbahagyták, abban a hiszemben, hogy az a segítségükre futó új katonáknak a kiabálása. Az ellenségnek ez a megtorpanása Nikolicsban és a védőkben növelte a bátorságot, akik kevéssel előbb már maguk is úgy látták, hogy a várfalakat alig védhetik meg. Mint valami csoda folytán, bátorságra és erőre kaptak, s a falak omladékán felkúszni törekvő ellenséget nagy erővel kezdték letaszítani. És bár a törököket tisztjeik és parancsnokaik a csata megújítására nemcsak szóval buzdították, hanem buzogányokkal is ütötték, s veréssel is ösztökélték, a csata mégis abbamaradt, miután minden kísérletük meghiúsult, visszavonultak.

Azt mondják, úgy látszott, hogy egy hatalmasabb termetű és tekintélyes külsejű lovas fénylő fegyverekkel kirontott a várból, s a küszködő városbeliek segítségére sok katonát hozott magával, aki a törökökben oly szokatlan félelmet és rettegést támasztott, hogy fejvesztett futással vonultak vissza a falaktól. Őt a városbeliek közül is sokan hasonlóképpen látták, s úgy magyarázták, hogy védőszentjük Szent Márton jelent meg a kellő pillanatban, hogy az ostromlottaknak segítséget vigyen, s övéinek visszaadja bátorságát...

Ibrahim, ismét más fortélyhoz folyamodva, azt mondta, hogy Szulimán nevében ő a várat neki ajánlékozza azzal a feltétellel, ha nem tagadja meg azt, hogy testőrkatonaságának egy részét oda bevezeteti, hogy a falakon néhányszor az egy Allah nevét kiáltsák – ami persze jelképesen azt jelentette volna, hogy a város megadta magát. Azután ők visszatérnek, s nemsokára felhagyva az ostrommal és felszedve a tábort, mindnyájan szultánjukkal Károly császár és Ferdinánd király táborának ostromlására megindítják csapataikat. Megtudta ugyanis már a szultán nem kis félelemmel, hogy Károly hatalmas hadifelszereléssel Bécshez közeledik...

Nikolics megengedte, hogy néhány testőr beléphet a városba, annak jeléül, hogy a város megadja magát, a szultán iránt hűséget fogad, s annak védelmét elfogadja.

Amint ezek felmentek a falakra s szokásuk szerint nagy hangon az égi istenséget szólították, ott hagytak egy bíbor zászlót, melynek közepén fehér színű arab betűk voltak kihímezve, s nemsokára visszatértek táborukba. Ezt a zászlót pedig, melyet a város templomában őriznek, mi is láttuk.

Mivel az óratervet csoportban készítették el, a feladat része az is, hogy célszerűen meghatározzák: kinek mi lesz a szerepe az óra megtartásában. Nem elvárás, hogy a csoport minden tagja szerepeljen az órán, de a végső beszámolóban (lásd következő pont) arra is ki kell térni, hogy mi volt a munkamegosztás, ki mivel járult hozzá a munka sikeréhez.

A félév végén be kell adni a következőket: (1) az írásos óravázlatot, (2) egy rövid szöveges összefoglalást arról, hogy a megtartott órával kapcsolatban milyen kritikai megjegyzéseket kapott a csoport, és ezeket hogy vették figyelembe, illetve ők maguk mit tartottak megváltoztatandónak az óra megtartása után, (3) egy áttekintést arról, hogy a csoport egyes tagjai milyen feladatokat vállaltak a közös munka során. Írásban tehát nem az eredeti tervet, hanem a tanítás után átalakított tervet kell leadni.

XVI. Egymás tanítása (21–30. óra)

	Lépések-tevékenységek	Munkaformák, módszerek	Feltételek, eszközök
360 perc	<p>Az egyes csoportok órákat tartanak egymásnak. A csoportlétszámtól függ, hogy mennyi időt adunk egy gyakorló órára. Ha 45 percet adunk, ugyanennyit szánhatunk a megbeszélésre. Ha sokan vannak, valószínűleg meg kell elégednünk 30 perces órák megtartásával, ebben az esetben egy duplaórán két gyakorló órára, és egy 30 perces (vagy két 15 perces) értékelésre kerülhet sor.</p> <p>Az értékelésnél fontos, hogy először a tanító csoport értékelje a saját munkáját (témaválasztás, a feldolgozás megfelelt-e a kiválasztott témának, évfolyamnak, szerintük sikerült-e a céljukat elérni, mi volt nehéz/könnyű a feladat során, mit csinálnak majd más-képp stb.). Ezt követően a többi csoport értékelje a prezentációt, majd tanári értékelés zárja az egyes projektervek bemutatását.</p>		XIII/1. melléklet
90 perc	<p>Zármegbeszélés és értékelés</p> <p>Az oktató itt már a csoportok írásban leadott végső óravázlatait is bevonja az értékelésbe. Sor kerül az egész féléves munka érdemjeggyel történő értékelésére és annak indoklására is.</p>		